

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

ARAP DİLİ VE BELAGATİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSTANBUL ATATÜRK KİTAPLIĞI'NDA
ARAP EDEBİYATI İLE İLGİLİ YAZMALAR (12-
19. YÜZYILLAR)**

Zeynep ÇAKIR

2501140981

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN SÖZÜDOĞRU

İstanbul-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ZEYNEP ÇAKIR Numarası : 2501140981
Anabilim Dalı / Danışmanı : DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ SÖZÜDOĞRU
Tez Savunma Tarihi : 29.08.2019 Saati : 11:00
Tez Başlığı : "İSTANBUL ATATÜRK KİTAPLIĞI'NDA ARAP EDEBİYATI İLE İLGİLİ YAZMALAR (12-19. YÜZYILLAR)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN SÖZÜDOĞRU		KABUL
2- DR. ÖGR. ÜYESİ SULTAN ŞİMŞEK		KABUL
3- DR. ÖGR. ÜYESİ YILMAZ ÖZDEMİR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ALİ BULUT		
2- DR. ÖGR. ÜYESİ MUHAMMET GÜNAYDIN		

ÖZ

İSTANBUL ATATÜRK KİTAPLIĞI'NDA ARAP EDEBİYATIYLA İLGİLİ YAZMALAR (12-19. YÜZYILLAR)

Zeynep ÇAKIR

Tezimizde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Arap Edebiyatı ile ilgili 6/12-13/19. yüzyıllar arasına ait yazma eserlerin incelemesi yapılmıştır. Amacımız eserlerin dönemlerini yazarlarıyla tespit edip yazma eser alanına bir çalışma kazandırmaktır. Tezimizin ana konusu olan Arap Edebiyatı ile ilgili yazma eserlerinin incelenmesi yanında birinci bölümde Arap Dili Edebiyatı ve tarihi, ikinci bölümde ise Osmanlı Döneminde Arap Dili ve Edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç olarak bu bilgiler ışığında konuyla ilgili yazar ve eserler tespit edilerek çalışma kapsamlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap, Arap Edebiyatı, Arap Dili, Yazma Eser, Osmanlı Dönemi, Atatürk Kitaplığındaki Yazmalar

ABSTRACT

MANUSCRIPTS ABOUT ARABIC LITERATURE BETWEEN 12TH-19TH CENTURIES IN ISTANBUL ATATÜRK LIBRARY

Zeynep ÇAKIR

In our thesis, scientific analysis of the manuscripts belonging to between 6th/12th-13th/19th centuries about Arabic Language Literature that are found in Istanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library was made. Our aim is to find out the terms of the manuscripts with their authors and add a study to manuscripts field. In addition to the analysis of the manuscripts about Arabic Literature which is the main theme of our thesis, information about Arabic Literature and History was given in the first section. In the second section there is information about Arabic Language and Literature in Ottoman Period. As a result, the authors and works related to the subject were determined in the light of this information and the study was covered.

Keywords: Arabic, ArabicLiterature, Arabic Language, Manuscripts, Ottoman Period, Manuscripts in Atatürk Library

ÖNSÖZ

Edebiyat, toplumların duygu, düşünce ve yaşantılarının aktarılıp sergilendiği bir sanattır. Özelde Arap Edebiyatını ele alacağımız bu tezimizde eserleri incelerken bu duygu, düşünce ve yaşantıların aktarımına tanık olduk. Toplumların sanatsal ürünlerini yazıyla aktarmaları, hem toplumlar hakkında bilgi sağlamamızı hem de verilen eserlerin kalıcı olmasını sağlamıştır. Uzun bir dönem aralığında sonra sanatsal ürünlere sahip çıkmak zor bir olgu olmakla beraber, eser üzerinden geçen her bir yıl bu sanatsal ürünleri daha da kıymetlendiriyor. Bu kıymetin farkındalığıyla çalışmamızda 6/12-13/19. yy.'lara ait Arap Edebiyatı yazma eserlerin bilgisini sunmaya çalıştık.

Arap Edebiyatı ve bu alana ait 101 yazma eser etrafında şekillenen tezimiz, giriş ve üç bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde; Edebiyatın kavramsal ve terimsel anlamı üzerinde durduktan sonra Arap Edebiyatının câhiliye döneminden günümüze kadarki işlevinden bahsedip, İslamın doğuşuyla beraber, İslamın temel kaynakları olan Kur'an ve sünnetle yakın münasebetine vurgu yaptık. Arap Edebiyatını daha iyi anlayabilmek için bu edebiyatı oluşturan toplumun tanınmasının önemini düşünerek tezimizin birinci bölümünde Araplar hakkında bilgi sunduktan sonra Arapların oluşturduğu edebiyatın dilini ve tarihi seyrini incelemeye çalıştık. Tezimizde incelediğimiz yazma eserlerin müellifleri arasında Osmanlı ulemasının olması, tezimizin ikinci bölümünde Osmanlı döneminde Arap Edebiyatını ele almamızı kaçınılmaz kılmıştır.

Atatürk Kitaplığında bulunan Arap dili ve edebiyatıyla ilgili 6/12-13/19. yüzyıllara ait yazma eserler tezimizin ana konusunu oluşturup, tezimizde üçüncü bölümde yer almaktadır. Müelliflerin vefat tarihini kronolojik olarak ele aldığımız bu bölümde, müellifler hakkında bilgi verdikten sonra müellife ait yazma eserleri inceledik. Tezimizde eserlerin bulunduğu mecmuaların fiziki özelliklerine değinmemizin yanında eserlerin başında yer alan ilk satırlar ile sonunda yer alan satırları günümüz Arapça yazısıyla sunduk.

Çalışmamız, yazma eserler araştırma sahasına katacağı katkı ve özelde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'na kazandıracağı bir kaynak olması bakımından önem taşımaktadır. İşte bu önemi gözetip, zengin Arap Edebiyatı içerisinde 6/12.-13/19. yüzyıllara ait yazma eserleri ve bu eserlerin müelliflerini tespit ettik. Eserleri incelemeyi amaçladığımız bu çalışmanın ilim sahasına fayda sağlamasını temenni ediyoruz.

Yazmaların okunması ve incelenmesi esnasında yazmanın fiziki özelliklerinden dolayı karşılaşılan okuma ve anlama zorlukları doğmuş, elden geldiğince eser hakkında en sahih bilgi aktarılmaya çalışılmıştır.

Yüksek lisans ders döneminden tez konusu seçme aşamasına, tez yazma aşamasından ve hatalarımı düzeltme aşamasına kadar bilgi ve desteklerini paylaşan tez danışmanım Doç. Dr. Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU'ya, ayrıca yüksek lisans ders dönemimde alanımla ilgili şuur oluşturan ve bana ilmî destek sağlayan Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalındaki Hocalarıma, çalışmamı kolaylaştıran İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı personeline ve fedakârlıklarıyla daimi desteklerini eksik etmeyen, haklarını asla ödeyemeyeceğim aileme en içten teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Zeynep ÇAKIR

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI TARİHİ

1.1.Araplar.....	7
1.1.1. Câhiliye Dönemi Arapları	8
1.1.2. İslâmî Dönem Arapları.....	10
1.2.Arap Dili	10
1.3. Arap Dili Edebiyatı ve Tarihî Seyri	11
1.3.1. İslam Öncesi Arap Dili Edebiyatı	12
1.3.2. İslâmî Arap Dili Edebiyatı	13
1.4. Arap Edebiyatı Tarihinde Kaside.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI

2.1. Osmanlı Devletinin Arap Edebiyatıyla Yakınlaşması	16
2.2. Osmanlıda Arap Edebiyatının İşlevi	17
2.3. Osmanlıların El Yazması ve Biyografik-Bibliyografik Eserlerle İlgili Faaliyetleri.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞINDA BULUNAN ARAP EDEBİYATIYLA İLGİLİ 6/12-13/19. YÜZYILLAR ARASINA AİT YAZMA ESERLER

3.1. İbnü'l-Fârîd (ö. 632/1235)	21
3.1.1. Kaşîdetü'l-Ĥamriye (قصيدة الخمرية)	22
3.2. Muhyiddin İbnü'l- 'Arabî (ö. 638/1240).....	22
3.2.1. er-Risâlet el-berkiye fî'l-kaşidet el- 'ışkıyye	23
(الرسالة البرقية في القصيدة العشقية)	23
3.2.2. Ĥilyet el-ebdâl ve ma yaẓharu 'anhâ min el-maarif ve'l-aḥvâl.....	24
(حلية الابدال و ما يظهر عنها من المعارف و الأحوال)	24
3.2.3. Şerḥ Sırr mektûm meḥtûm (شرح سر مكتوم مختوم)	24
3.2.4. Şerḥ Kaşîde Muḥyi'd-din 'Arabi (شرح قصيدة محي الدين ابن العربي)	25
3.2.5.Şerḥ Kaşîdet el-Celculitiye (شرح قصيدة الججلوتية)	26
3.2.6. 'Anka' mağrib fî ma'rifet ḥatm el-evliyâ' ve şems el-mağrib aslı ve tercümesi (عنقاء مغرب في معرفة ختم الأولياء و شمس المغرب)	27
3.3. Ali B. Muḥammed Es-Seḥâvî (ö. 643/1245).....	28
3.3.1 el-Kaşîdet en- nûniyye (القصيدة النونية)	28
3.4. Seyfeddin Bâharzî (ö. 659/1261)	29
3.4.1. Münşeât ilâ Şeyḥ Sa'deddîn el-Ĥamevi(منشآت الي شيخ سعد الدين الحموي)....	29
3.5. Nasîrüddin Tûsî (ö. 672/1274)	30
3.5.1. Şerḥ ḥikâyet Selâmân ve Absal (شرح حكاية سلامان و ابسال لنصير الطوسي) ...	30
3.6. Aḥmed el-Bedevî (ö. 675/1276).....	31
3.6.1. Kaşîde(قصيدة)	31
3.7. İzzeddin İbn Ġānim (ö. 678/1280)	32
3.7.1. Eş'ar min Kelam eş-Şeyḥ 'Abdi's-Selam	33
(أشعار من كلام الشيخ عبد السلام)	33
3.8. Nasîrüddîn el-Beyḍâvî (ö. 685/1286).....	34

3.8.1. Tesbîü kaşîdeti'l -bürde	34
(تسبيح قصيدة البردة للقاضي البيضاوي).....	34
3.9. Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî (ö. 695/1296).....	35
3.9.1. el-Ķašîdet el-bürde (قصيدة البردة)	36
3.9.2. el-Ķašîdet el-burde ve Tercümesi	44
3.9.3. Ķašîdet el-muḍarriye (قصيدة مضرية).....	45
3.9.4. el-Ķašîdet el-muḍarriye ve Tercümesi	49
3.9.5. el-Ķašîdet el-burde Tercüme ve Şerhi.....	50
3.9.6. el-Ķašîdetü'l-hemziye fi methi ḥayri'l-beriyye	51
(القصيدة الهمزية في مدح خير البرية).....	51
3.9.7. Żuḥrû'l-me'âd fî mu'âriḍa banet su'ad(نخر المعاد في معارضة بانث سعاد).....	53
3.9.8. Taḥmis kašîdet el-burde (تخميس قصيدة البردة)	54
3.10.Şemseddin Muhammed b. Eşref Semerkandi (ö. 702/1303).....	54
3.10.1 Şerḥ el-kašîdet el-'ayniyye (شرح القصيدة العينية)	55
3.11. Dâvûd-İ Kayserî (ö. 751/1350)	55
3.11.1. Şerḥ el-kašîdet el-ḥamriye (شرح القصيدة الخمرية)	56
3.12. Cemâlüddîn Abdullah Nukrekâr (ö. 776/1375)	56
3.12.1. Şerḥ kašîdet el-Büsti(شرح قصيدة البستي)	57
3.13. Muhammed b. Abdurrahman İbnu'l-İmad (ö.874/1470).....	57
3.13.1. Ķašîdetü'l-lâmiye (قصيدة اللامية)	58
3.14. Zerrûk Ahmed b. Ahmed (ö. 899/1493)	58
3.14.1. Şerḥü'l- kašîdeti'd-Dimyâtiye (شرح القصيدة الدمياطية).....	59
3.15. Abdurrahman Câmî (ö. 898/1492)	60
3.15.1. Şerḥ-i kašîde-i ḥamriye-i Farîḍiye (شرح قصيدة فارضية).....	60
3.15.2. Şerḥ-i kašîde-i ta'iyye-i Farîḍiye (شرح قصيدة تائية)	61
3.16. Kādî Mîr Meybüdü (ö. 909/1503-1504)	61
3.16.1. Fevâtiḥ (فواتح)	62
3.16.2. Şerḥ-i dîvân-ı Ali b. Ebî Tâlib (شرح ديوان علي بن ابي طالب)	63
3.17. Süyûtî (ö. 911/1505).....	63
3.17.1. el-Erec fî'l-ferec (الارج في الفرع).....	64
3.18. Ebû Abdillâh Celâlüddîn ed-Devvânî (ö. 918/1502)	64

3.18.1. Şerh el-kaşîdet el-‘ayniyye (شرح القصيدة العينية)	65
3.19. Ebû Yahyâ Zekerîyyâ el-Ensârî (ö. 926/1520)	66
3.19.1. Eḡvâü’l-behce fî ibrâz daḡâik el-münferice	66
(أضواء البهجة في إبراز دقائق المنفرجة)	66
3.20. Cemâleddin İshak Karamânî (ö. 933/1527)	67
3.20.1. Kaşîde (قصيدة)	68
3.20.2. Şerh-i kaşîde-i muḡrika (شرح قصيدة محركة)	68
3.21. Kemalpaşazâde (ö. 940/1534)	69
3.21.1. Risâle fî taḡḡîki aḡvâlin ekşeru min en yuḡsa ve eşheru min en yuḡfâ (رسالة في تحقيق اقوالين أكثر من ان يحصى و اشهر من ان يخفى)	70
3.21.2. Şerḡü’l- kaşîdeti’l- ḡamriye (شرح القصيدة الخمرية)	70
3.22. İbrâhîm b. Muhammed Halebî (ö. 956/1549)	71
3.22.1. Menazil es-sairinden üç beytin şerhi	71
3.23. Ahmed b. Mustafa es-Saruhânî el-Lâlî (ö.971/1563)	72
3.23.1. Şerḡ-i kaşîde-i bürde	73
3.23.2. Şerḡ-i Kaşîde-i Emâlî (شرح قصيدة أمالي)	73
3.24. Mehmed b. Bedreddin Akhisarî (ö. 1001/1592)	74
3.24.1. Cinân-ı Cinâs (جنان جناس)	75
3.25. Takîyüddin b. Abdülkadir Temîmî (ö. 1010/1601)	75
3.25.1. Mecmû’a fî emşâl el-‘Arab (مجموعة في أمثال العرب)	76
3.26. İsmâil Rusûhî Ankaravî (ö. 1041/1631)	76
3.26.1. Hikem munderice fî şerḡ el-Münferice (حكم مندرجة في شرح المنفرجة)	77
3.26.2. Şerḡ el-mîmiye ve ḡamriye (شرح الميمية و الخمرية)	79
3.26.3. Maḡâsîd el-‘aliye fî şerḡ kaşîdet et-tâiye	80
(مقاصد عليية في شرح قصيدة التائية)	80
3.27. Ömer b. Muhammed ed-Dimeşki Beykunî (ö. 1080/1669)	82
3.27.1. Manzûmet el-Beyḡuniye (المنظومة البيقونية)	83
3.28. Karabaş Velî (ö.1097/1686)	84
3.28.1. Şerḡ-i kaşîde-i ‘aşkiye (شرح قصيدة عشقية)	84
3.28.2. Şerḡ kaşîde Muḡyi’d-din İbn ‘Arabî (شرح قصيدة محي الدين عربي)	85
3.29. İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725)	86

3.29.1. Şerh nazm es-sulûk (شرح نظم السلوك).....	86
3.30. ‘Abdülğanî b. İsmâîl en-Nâblusî (ö. 1143/1731)	88
3.30.1. Me‘âarif el-ğaybiye şerh el- ‘ayniyet el-Cîliye.....	88
(المعارف الغيبية شرح العينية الجيلية).....	88
3.30.2. Münâcâ ‘Abdülğanî en-Nâblusî (مناجاة عبد الغني النابلسي).....	89
3.30.3. Leme’at en-nûr el-muğiyye fi şerh el-ebyât es-sebat el-ğamriyet el-Fariđiye (كتاب لمعة النور المضوية في شرح الأبيات من الخمرية الفارضية)	90
3.31. Faķîrullah İsmâîl Tillovi (ö.1147 /1734).....	91
3.31.1. Kaşîdeler (قصائد).....	91
3.31.2. Şiirler (اشعار).....	92
3.32. Süleyman b. Abdurrahman Nahîfî (ö. 1151/1738).....	92
3.32.1. Taħmîs-i kaşîde-i bürde (تخميس قصيدة البردة).....	93
3.33. Ebû Saîd Hâdimî (ö. 1176/1762)	94
3.33.1. Şerh el-kaşîdet el-muğariye (شرح القصيدة المضرية).....	95
3.34. Hâkim Seyyid Muhammed Efendi (ö.1184/1770).....	95
3.34.1. Vefd el-intişâr fi medîh el-ensâr (وفد الانتصار في مديح الأنصار).....	96
3.35. İbrahim Hakkı Erzurumî (ö.1194/1780)	96
3.35.1. Münacat ve diğەر şiirler	97
3.35.2. Sefînetu’n-Nûh ve hîsn el-beden ve’r-rûh min vâridât el-futûh.....	98
(سفينة نوح وحصن البدن و الروح من واردات الفتوح).....	98
3.35.3. Şiirler (ابراهيم حقيقك فقير مخلصيله عربستانده ايلدكي ابيات و اشعاريدر).....	99
3.36. Abdullah Selâhaddîn (Salâhî Efendi) (ö. 1197/1783).....	100
3.36.1. Kaşîde ŞâfiyeTemîme Kâfiye (قصيدة شافية تميمة كافية)	101
3.36.2. Şerh-i kaşîde-i ħamriye (شرح قصيدة خمرية فارضية)	101
3.36.3. Taħmîs kaşîdet el-bure` (تخميس القصيدة البرءة)	102
3.36.4. Tercüme-i kaşîde-i münferice (ترجمة قصيدة منفرجة)	103
3.36.5. Taħmîs-i kaşîde-i Hassân b. Şâbit (تخميس قصيدة حسآن بن ثابت)	103
3.36.6. Şerh-i dîvân-ı ‘Ali b. Ebî Tâlib (شرح ديوان علي بن أبي طالب).....	104
3.36.7. Şerh-i kıt‘a-ı İmam ‘Ali (شرح قطعة امام علي).....	105
3.37. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin (ö. 1202/1788).....	105

3.37.1. el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥaḍariye fi şerhi'l-kaşîdeti'r-râ'iyeti'l-muḍariye (الهدية السفرية و الحضرية في شرح القصيدة الرائية المضرية)	106
3.37.2. Şerḥ-i münâcât-ı Süheylî (شرح مناجاة سهيلي)	107
3.38. İsmüddîn Üsküdârî (ö. 1203/1789)	107
3.38.1. Şerḥ muḥtasar 'alâ kaşîde et-tâ'ie (شرح مختصر على القصيدة التائية)	108
3.38.2. Şerḥ kaşîdet et-tâ'ie (شرح مختصر على القصيدة التائية)	109
3.39. Mehmed Rıfat Efendi (ö.1269/1852)	111
3.39.1. Tercüme-i şerḥ-i kaşide-i İbn Fâriḍ.....	111
3.40. Şehâbeddin Mahmûd Âlûsî (ö. 1270/1854)	112
3.40.1. Neşvet el-Mudâm fi'l-avd ilâ Medinat es-Selâm (نشوة المدام في العود الى مدينة السلام)	113
3.41. Muḥammed Nûr el-'Arabi (ö.1305/1888)	114
3.41.1. Şerḥ Ebyât Hz. İmâm Ali (شرح الأبيات حضرت امام علي)	114
3.42. Ahmed Sâfî Bey (ö.1342/1926)	115
3.42.1. 'İbn Fâriḍ ve Kaşîde-i Ḥamriyesi (ابن الفارض وقصيدته خمريه)	116
3.42.2. Nâd-ı 'Ali ve Tercümesi (ناد علي و ترجمته)	117
3.43. Maksud Hulûsî Efendi (ö.1347/1929)	117
3.43.1. Şerḥ-i kaşide-i Ebu Medyen (شرح قصيدة أبو مدين)	118
3.44. Abdülaziz Mecdi Tolun (ö.1359/1941)	118
3.44.1. Tercüme-i maârif el-ğaybiye şerḥ el-'ayniyet el-Cîliye (ترجمة المعارف الغيبية شرح العينية للجيلية)	119
SONUÇ	121
KAYNAKÇA	122
EK	129

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ¹

	Arapça Harfler İçin:		21	ق	K-k
1	ء	’	22	ك	K-k
2	ب	B-b	23	ل	L-l
3	ت	T-t	24	م	M-m
4	ث	Ş-ş	25	ن	N-n
5	ج	C-c	26	و	V-v
6	ح	H-h	27	ه	H-h
7	خ	H- ħ	28	ي	Y-y
8	د	D-d		Farsça/Osmanlıca Harfler İçin:	
9	ذ	Ž-ž	1	پ	
10	ر	R-r	2	چ	
11	ز	Z-z	3	ژ	
12	س	S-s	4	گ	
13	ش	Ş-ş		Uzatmalı Harfler İçin:	
14	ص	Š-š	1	ا	ā
15	ض	Ḍ-ḍ	2	و	ū
16	ط	T-ṭ	3	ي	ī
17	ظ	Z-z			
18	ع	‘			
19	غ	Ġ-ġ			
20	ف	F-f			

¹ Tezimizde 29 Mayıs Üniversitesi tarafından yayınlanan Kuramer transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

KISALTMALAR LİSTESİ

a	:El yazması eserlerde varakın ön yüzü
a.e.	:Aynı eser
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
b	:El yazması eserlerde varakın arka yüzü
b.	:Bin
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
DÜİFD	:Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ERZSOSDE	:Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Fak.	:Fakülte
h.	:Hicrî
İBB	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
mm.	:Milimetre
M.Ö.	:Milattan Önce
MMLAK	:Mecelletu Mecma'ı'l-luğati'l-'arabiyye bi'l-Kâhire
nr.	:Numara
nşr.	:Neşreden
ö.	:Ölüm
örn.	:Örnek
s.	:Sayfa
Say.	:Sayı
T.B.M.M	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
thk.	:Tahkik
vr.	:Varak
yy.	:Yüzyıl
yay.	:Yayın

GİRİŞ

Edebiyat, insanların yaşamlarından doğan sözlü ve yazılı anlatımı içeren bir sanattır. Kavramsal veya terimsel anlamda farklı anlamlar yüklenen bu sanatın her millette farklı bir hüviyet kazandığı aşikârdır. Edebiyat kelimesinin; sofrta kurmak, başkalarını yemek sofrasına davet etmek ve insanları bir iş için toplamak anlamına gelen (أَدَبَ) fiil kökünden yola çıkılarak, edebiyata insanı güzelliklere davet eden tanımlaması yapılmıştır. Edebiyat kelimesinin ayrıca zarafet, incelik, erdemlerle bezenmek ve eğitim-öğretim anlamlarını içeren “edep” kelimesinden türediğini bilmek de kelimeye zengin anlamlar kazandırmaktadır. Edebiyat kelimesine verilen farklı anlamlar yanında, Edebiyat sanatının her dönemde farklı işlevi kazanması dikkat çekilmesi gereken bir husustur. Özelde Arap Edebiyatını ele alacak olursak; câhiliye döneminde edebiyat genellikle davet ve ahlaki unsurlardan oluşuyorken, sadru'l-İslam döneminde edebiyata güzel söz söyleme sanatı tanımlaması da eklenmiştir. Emevîler dönemine bakıldığında ise Arap Edebiyatı içerisinde şiir, hutbe, tarihi olay rivayetleri, nesepleri ve savaşları konu alan öğretim faaliyetleri dahil olmuştur. Dönemsel olarak Arap Edebiyatının genişleyen kavramsal anlamına bakmaya devam edecek olursak Abbâsî döneminde Arap Edebiyatı; şiir, nesir, edebi tenkid, tarihi olaylar, pozitif ilimler, dil ve eğitim gibi unsurları içermeye başlamıştır. 6/12. yy.'dan itibaren ise Arap Edebiyatı bünyesinde şiir, nesir, nahiv, lugat, aruz, iştikâk, edebi tenkid, maânî, beyân, hat ve inşâ ilimlerini barındırmaya başlamıştır.²

Arap Edebiyatı, câhiliye döneminden sonra İslâmın doğuşundan günümüze kadar Kur'an ve sünnet etkisinde gelişip zenginleşmeye başlamıştır. Kur'an'ın belagatlı ve fasih dili, Arap dilini etkilemiştir. Kur'an'ın sadece dili değil; vahdaniyet, iman, ibadet vb. konuları da Arap diline katkı sağlamış, Arap dili yelpazesini genişletmiştir. Kur'an'ın anlaşılması yolunda doğan İslâmî ilimler ve dil bilgisi ilimleri yine Arap diline bir zenginlik katmıştır. Ayrıca Kur'an'ın hıfz edilmesi Arap dilini koruma yolunda atılmış en büyük adımdır. İslâmın ana kaynağı

² Mehmet Yalar, “Arap Edebiyatı Bağlamında Edebiyat Kavramına Analitik Bir Bakış”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XIV., say. 2, 2005, s. 1-23.

olan Kur'an, Arap edebiyatının da kaynağı olmuş, şiirlere, hutbelere ve diğer edebî türlere ışık olmuştur.³

Kur'an-ı Kerimden sonra Arap Edebiyatına örneklik teşkil eden kaynaklar Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in hadisleridir. Peygamberimizin sözlerindeki sanatsallık ve sadelik Arap edebiyatında başvuru husus olmuştur. Peygamberliğin gerekliliğinden olan ikna etme ve güzel bir şekilde davet etme özelliklerinden dolayı, Peygamberlere güzel hitap etme özelliği verilmiştir. Bu verilen özellikten dolayıdır ki Peygamberimiz (s.a.v) müşrikler tarafından bir şair olarak görülüyor ve söylediklerinin etkileyici olduğu vurgulanıyordu. Hz. Muhammed (s.a.v)'in hadislerinde îcâz, müsâvât, hazf ve tenbih, teşbih, mecaz ve istiâre, kinâye, tıbâk ve cinas gibi edebî sanatlara şahit olmaktayız.⁴ Efendimiz (s.a.v)'in sözlerindeki edebî kullanımları aşağıdaki maddelerde gözlemleyebiliriz:

a. Îcâz, az kelimelerle çok anlam ifade eden sözlere denmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v) lafız ve anlamı yerinde kullanmış, söylemek istediklerini sade ve anlaşılır bir dille söylemiştir. Konuşmalarında anlaşılmayan kelimeleri başka kelimelerle izah etmeye başvurmuştur. Peygamberimizin hadislerinde en çok kullandığı yöntemlerden birisi olup kendisinin de bu yönde “Bana az lafızlarla çok anlam ifade etme kabiliyeti verildi” hadisi rivayet edilmiştir.⁵ Peygamber Efendimizin “Beyanda büyüleyicilik, şiirde hikmet vardır” hadis-i şerifi dili kullanmanın etkileyciliğine ve şiirde hikmet ve kültürün olduğuna işaret eden vecizli hadislerdendir.⁶

b. Müsâvât; cümlede lafızlarla, anlamlarının eşit derecede olup birbirlerinden az veya çok olmaması anlamına gelmektedir. “Hayır söyleyip istifade eden veya

³ Muzaffer Özli, “İslam'ın ilk Asrında Kur'an'ın ve Hadisin Arap Dili ve Edebiyatına Olan Tesiri”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1997, say. 2, s. 227-239.

⁴ M.Akif Özdoğan, “Arap Dili ve Edebiyatı Kaynaklarında Hz. Peygamberin Dil ve Edebiyattaki Yeri Bir Bakış”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2005, C. V, say. 4, s. 223-242.

⁵ Ebû Hilâl el-'Askerî, Kitâbü's-Sına'ateyn, nşr. Muhammed el-Bicâvî-Ebu'l-Fazl İbrâ-him, Kâhire 1971, s. 179.

⁶ İsmail Güleç, “Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi say. 19, İstanbul 2017, s. 123-146.

sukut edip sıkıntıdan uzak kalan kimseye Allah yardım etsin” hadisi müsâvât için bir örnektir.⁷

c. Hz. Muhammed (s.a.v) uyarıda bulunmak adına hadislerde harf hazfı yapardı. “كفى بالسيف شأ” hadis-i şerifini “كفى بالسيف شاهدا” şeklinde ifade ederek hazfle tenbihi amaçlamıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) hazf yapmaması durumunda hadisin hüküm haline gelmesinden korktuğu için böyle bir metot uygulamıştır.⁸

d. Teşbih; iki şey arasında kurulan ortak özellik veya benzerliktir. Hz. Peygamberin teşbih sanatlı hadisine “İyiliğin yapılmasına aracı olan onu yapmış gibidir.” örnek verilebilir.⁹

e. Mecâz; bir kelimenin asıl anlamının dışında kullanılması; istiâre ise mecâzdaki asıl anlam ile mecâzî anlam arasındaki münasebetin, benzerlik üzerine oluşturulmasıdır. “Zevkleri yok eden ölümü çok anın” hadisinde ölüm kelimesi yerine zevkleri yok eden kelimesi kullanılmıştır.¹⁰

f. Kinâye; asıl anlamı düşünmeye engel durum bulunmaması şartıyla bir sözü gerçek anlamına da gelecek şekilde, başka bir anlamda kullanmadır. Peygamberimiz (s.a.v)’in “Hanımlara nazik davranın” anlamındaki hadisinde kullandığı “cam şişe” kelimelerinin “hanımlar” kelimesini karşılaması kinâye sanatına örnektir.¹¹

g. Tıbâk; iki zıt anlamlı kelimenin bir cümlede kullanılmasıdır. “Savaş haberinde çoğalır, ganimet paylaşımında azalırsınız” hadisinde tıbâk sanatı kullanılmıştır.¹²

h. Cinas, kelimeler arası telaffuz benzerliğidir. “Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.” hadisinde cinas sanatı yapılmıştır.¹³

⁷ M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 234.

⁸ İbn Reşîk el-Kayrevânî, el-‘Umde Fî Mehâsini’ş-şî‘r ve Âdâbih ve Nakdih, nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd, Beyrut 1972, C. I, s. 25.

⁹ M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 235.

¹⁰ M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 235.

¹¹ M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 237.

¹² M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 237.

İslâmiyetten önce câhiliye kültürüyle, İslâmiyetle beraber Kur'an ve sünnet temel olmak üzere diğer İslâmî ilimlerle beslenmiş olan Arap Dil ve Edebiyatının her asırda biraz daha büyümesi, onunla ilgili yapılmış çalışmaları da büyötmüştür. Bu çalışmalardan birisi de yazma eserlerin toplanması, korunması ve çözümlenme girişimleridir. Yazma eserlerle ilgili çalışma adına Türkiye'de Arap harfli yazma eserleri kataloglama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmayla Türkiye kütüphanelerinde bulunan 500.000 civarındaki yazmaların bibliyografik künyeler şeklinde kataloglanması planlanmıştır.¹⁴ Edebî zenginliklerin korunması ise yazma eserlerle ilgili kurulan özel enstitülerin varlığı ve bu alanda yapılan çalışmaların ehemmiyetine dikkat çekilerek yapılmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan kütüphanelerdeki Arapça yazmaların kataloglarını tek katalogda toplamayı hedefleyen Ma'hedü'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye bu korumayı üstlenen kurumlardan sadece biridir. Ma'hedü'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye kataloglama çalışmalarının yanında Mecelletü'l-Ma'hedi'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye isimli dergi çıkararak kütüphanelerdeki Arapça yazma eserlerin meselelerini, bunların tanıtılmasını ve enstitünün tanıtılması konularını ele almıştır.¹⁵

Türkiye'de yazma eserler sahasında yapılmış çalışmalar mevcut olmakla birlikte, hala alandaki çalışmaları bekleyen çokça kütüphane ve yazma eser bulunmaktadır. Her bir yazma eserinin hazine niteliği taşıdığı kütüphanelerden biri de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'dır ki zengin koleksiyonuyla yazma eser sahasındaki araştırmayı fazlasıyla hak etmektedir. Arap Edebiyatı yazma eserler alanında daha önce burada çalışma yapılmamış olması da bu zengin kitaplığın sahip olduğu eserlere merakı ve heyecanı daha çok arttırmaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk kütüphanelerinden olan Atatürk Kitaplığı, Büyükşehir Belediyesi Kütüphane Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olup büyük bir halk kütüphanesidir.

¹³ M.Akif Özdoğan, **a.g.m.**, s. 237.

¹⁴ Hatice Aynur, "Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu", **DİA**, C. XLI, İstanbul 2012, s. 597-598.

¹⁵ Muhammed Harb, "Ma'hedü'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye", **DİA**, C. XXXI, Ankara 2003, s. 330-331.

İstanbul'da ilk Belediye Kütüphaneciliğinin 1924 tarihinde aktif olmasının ardından bu alanda farklı dönemlerde büyümeler ve zenginleşmeler kendini göstermiştir. 3 Mart 1981 tarihinde faaliyete geçen Atatürk Kitaplığı'nın kurucuları arasında Osman Ergin, Muallim Cevdet, Haşim İşcan ve Muhsin Ertuğrul vardır ki kitaplığın ilk koleksiyonları bu kurucuların ve yüz kişiye yakın kişinin bağışladığı 140.000 kitaptan oluşmuştur. Günümüzde 500.000 eseriyle hizmet veren Atatürk Kitaplığı; Nadir Eserler, Ana Kitap Deposu, Halk Kütüphanesi Okuma Salonu, Sergi Salonu, Cilthane, Atatürk Kütüphanesinde Bulunan Koleksiyonlar, Kitap Hastanesi/Restorasyon, Konferans Salonu, Süreli Yayınlar Okuma Salonu, Kitap Sağlama Bölümü, Süreli Yayınlar (Gazete ve Dergi), Eski Haritalar, Yeni Kitaplar ve Görsel Albümler bölümlerinden oluşmaktadır.¹⁶

Atatürk Kitaplığının zengin yazma eserleri koleksiyonlarındaki Arap Dili Edebiyatı eserleri tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Müellif-eser incelemesi neticesinde Osman Ergin, Muallim Cevdet ve Belediye Yazmaları koleksiyonundan oluşan Arap Dili ve Edebiyatıyla ilgili 455 eserlik katalog içerisinden 6/12-13/19. yy.'lara ait Arap Edebiyatıyla ilgili 101 yazma eser tespit ettikten sonra bu eserlerin sahibi 44 müellif ismine ulaşmış olduk. İnceleme konusu olan eserlerin dijitallerini Atatürk Kitaplığı'ndan alarak eserleri detaylı inceleme fırsatı bulduk. Yazma eser ve müellif tespiti, çalışmamızın müellif-eser çerçevesi içerisinde incelenmesini sağlamıştır.

Müelliflerin doğum-vefat tarihleri yanında nisbelerinden, ilim tahsil ettikleri ve fikirlerinden etkilendikleri hocalarından, öğrencilerinden, bazı eserlerinden ve incelenecek yazma eserlerinden bahsedilerek bibliyografik bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Müellife ait yazma eser incelemesinde eser mecmuasının kitaplıkta bulunduğu koleksiyon, fizikî özellikleri verilmiştir. Ayrıca mecmua içerisindeki eserin hat çeşiti, varak sayısı, ebatları ve istinsah tarihi bilgileri de verilmiştir. Eserler katalogtaki isimleriyle incelenmiş olup esere ait başka bir isim varsa belirtilmiştir. Ayrıca dipnotta verilen yazma eserlerin isimleri de aynı şekilde kütüphanenin

¹⁶ İBB Taksim Atatürk Kitaplığı,
<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=1>, Erişim Tarihi: 21.07.19.

sunduğu katalogtaki gibidir. Birden fazla nüshası olan eserler arka arkaya verilmiş, nüshaların hepsi aynı yol izlenerek incelenmiştir. Eserlerin ilk satırları ile son satırları günümüz Arapça yazısıyla çalışmamızda yer almış (örn. الصلاة - الصلاة), satırlar verilmeden önce bulundukları sayfayı göstermek adına varakın ön yüzü “a” harfiyle arka yüzü “b” harfiyle ifade edilmiştir (örn. Baş(45^a), Son(55^b)). Eserlerin içerisinde Arap Edebiyatıyla ilgili Osmanlıca ve Farsça yazılmış eserler mevcut olup bu eserler de çalışmaya dahil edilmiştir. Çizdiğimiz müellif-eser çerçevesini daha iyi anlamamızı sağlayacak Arap Edebiyatı ile ilgili bilgilere birinci bölümde yer verdik. Bu bölümde yer alan Arap Edebiyatını meydana getiren Araplar ve onlara ait edebiyatın dönemleri bilgisi, yaptığımız eser incelemesini daha da anlaşılır kılmıştır. İkinci bölümü Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatına ayırmamız, incelediğimiz eserlerin müellifleri arasında Osmanlı âlimlerinin bulunması dolayısıyladır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI TARİHİ

1.1.Araplar

Arap kelimesi veya Arap kavmiyle ilgili bilgimizi Hz. Nuh'un oğullarından Sâm'a dayandırmamız burada yerinde olacaktır. Sâm soyundan gelen "Sâmî kavimler"; Arapça, İbranice, Süryanice ve Habeşçe dillerini kullanmışlardır. Afrika topraklarında yaşamlarını başlatan Sâmîler daha sonra Arap yarımadası ve Mezopotamya coğrafyalarında yaşam sürmüşlerdir.¹⁷ Sâmîlerin coğrafyalarıyla ilgili bahsi geçen diğer yerler ise; Biladu's-Şam, Ken'an ve Dimaşk topraklarıdır.¹⁸

Yaşanılan göç hadiseleri sonucu Sâmîler kollara ayrılmış ve bu kollardan biri olan Araplar kendine has tarihi, sosyal, kültürel, dini ve ilmî yaşantılar oluşturmuşlardır.

M.Ö. 858 tarihinde "Arap" kelimesiyle karşılaşmış, bu kelimenin anlamıyla ilgili farklı görüşler ortaya konmuştur. Bu görüşlerin ilki Sâmî kaynaklı Arap kelimesinin "batı" kelimesinden geldiğine dairdir. Buna göre kelime, "batı" mânasına gelen bir Sâmî kökten türemiş olup ilk önce Mezopotamyalılar tarafından Fırat'ın batısında yaşayanlar için kullanılmıştır. Fakat bir milletin başka bir millete nisbetle kendi coğrafi durumunu gösteren bir kelimeyi ad olarak aldığı görülmediğine göre bu açıklama mantıklı görülmemiştir. Diğer bir görüş ise "kara ülkesi, step" anlamına gelen İbranice "arabh" kelimesinden geldiğidir.¹⁹

Sâmi kolundan gelen Araplar kendi içlerinde el-'Arabu'l-bâide ve el-'Arabu'l-bâkiye şeklinde sınıflandırılmıştır. el-'Arabu'l-bâide, Arap yarımadasında yaşamış olup; 'Ad, Semûd, Medyen ve 'Ubeyl gibi kollara ayrılmış, bu kollar belli bir süre sonra devamlılıklarını koruyamamıştır. el-'Arabu'l-bâkiye sınıfı ise varlığını koruyabilmiş ve günümüze kadar sosyal ve ilmî bakımdan fazlaca iz bırakmış sınıftır. el-'Arabu'l-bâkiye soy bakımından el-'Arabu'l-ârîbe ve el-'Arabu'l-

¹⁷ Philip Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, C. I, İstanbul 1980, s. 26-30.

¹⁸ Corci Zeydan, *el-'Arab kable'l-İslam*, nşr. Huseyn Mu'nis, Mısır, s. 41.

¹⁹ Hakkı Dursun Yıldız, "Arap", *DİA*, C. III, İstanbul 1991, s. 272.

musta'ribe şeklinde ikiye ayrılmıştır. Diğer adı Kahtânîler olan ve saf Araplar olarak nitelendirilen el-'Arabu'l-ârîbe'nin Yemen asıllı oldukları bilinmektedir. Belli bir süre sonra Arabistan topraklarına yerleşmiş Kahtânîler; Lahm, Ezd, Huzâ'a ve Cuzâm gibi kabilelerden oluşmuştur. Adnânîler veya İsmâîlîler olarak isimlendirilen el-'Arabu'l-musta'ribe ise Kahtânî kökenli Curhumlularla birlikte yaşamış olup, İbranice'den Arapça'ya geçiş yaptıkları için Araplaşmış Araplar olarak anılmıştır. Diğer sınıf Araplar ise el-'Arabu'l-musta'cime, coğrafyalarından ayrılıp başka coğrafyalara yerleşmiş ve başka milletlerle karışmış Araplardır.²⁰

Arapları tanıma adına yukarıda değindiğimiz bilgilerin dönemsel ayrıntılarını bilmek şüphesiz Arapların ilmî ve edebî gelişimlerini daha iyi kavramamızı sağlayacaktır. Bundan dolayı burada konuyu câhiliye dönemi Arapları ve İslâmî dönem Arapları olarak ele almak istiyoruz.

1.1.1. Câhiliye Dönemi Arapları

İslamiyet'in doğuşundan önce Arapların yaşadıkları döneme "Cahiliye" dönemi denmektedir ki bu dönem, "ilk Câhiliye Dönemi ve son Câhiliye Dönemi" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Miladi 5. yüzyıldan önceki dönem "İlk Câhiliye Dönemi" olarak adlandırılmaktayken, Miladi 5. yüzyıldan İslâm'ın doğuşu miladi 610 yılına kadarki döneme "Son Câhiliye Dönemi" denmektedir.²¹

Döneme câhiliye isminin verilmesinin medeniyet kavramıyla mı yoksa din kavramıyla mı alakalı olduğuyla ilgili farklı görüşler ortaya konmuştur. Câhiliye döneminde ilim ve felsefeye dair bir iz bulunmadığını savunan Ahmed Emin bu döneme ait şiir, nesep, mesel ve biraz da tıp bilgisi olduğundan bahsetmektedir ki bu bilgilerin ilim sahasına dahil edilemeyeceğini savunmaktadır.²² Câhiliyye kelimesinin medeniyetle bir ilgisi olmadığını belirten İsmail Dânişmend, bu dönem

²⁰ Seyyid 'Abdulazîz Sâlim, *Târîhu'l-'arab fî 'asri'l-câhiliyye*, Beyrut 1971, s. 66-82.

²¹ Nesim Sönmez, "Câhiliye Döneminde Hitabet", e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, C. VIII, 2016, say. 2, s. 221-222.

²² Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm*, Kahire 1945, s. 45.

Araplar'ının dinî yaşantılarındaki eksikliklerinden dolayı Câhiliyye Arapları olarak anıldıklarını belirtmektedir.²³

İlmî ve fikrî hayatı etkileyen unsurlardan biri coğrafyadır diğeri ise o coğrafyada bulunan millet ve devletlerdir. Arapların varlıklarını sürdürdükleri Arap yarımadasında birçok devletler kurulmuş ve bu kurulan devletler Arapların her alanda yaşantısını etkilemiştir. Arap yarımadasının güneyini oluşturan Yemen bölgesi içinde bulunan Sebe'liler, Himyerîler ve Main devletleri bölgenin büyük devletlerinden olup, Arap yarımadası coğrafyasında M.Ö. 1400 ile M.S. 500'lü yıllar arasında tarih sahnesinde olmuşlardır. Güney Arabistan bölgesinin düzenli ve yerleşik olmasına karşılık Kuzey Arabistan'ın fiziki nedenlerinden dolayı göçebe tarzı yaşantısının olduğu görülmektedir. Bu bölgede de Nabatlılar, Palmirliler, Gassâniler ve Hîreliler gibi devletler hüküm sürmüştür.²⁴ Arap yarımadasında bulunmuş her devlet veya kabilenin siyasi yapı etkisi yanında insanlara ilmî ve kültürel etkisinin de olmasının kaçınılmaz olacağı düşüncesindeyiz.

Siyasi varlıklarının yanında sosyal hayatlarının da dikkat çektiği câhiliye Araplarını niteleyen ayrımlardan biri bedevilikleri, diğeri ise hadarilikleridir. Yerleşiklikleri (bedevi) ve göçebeliklerini (hadari) ifade eden bu nitelemelere sahip Arapların diğeri önemli özelliği kabilelerden oluşmalarıdır. Kabileler ki adetlerin ve kuralların en keskin olduğu ve ferdiyeti reddeden yapılarıdır. Bu yapılar içerisinde insanlar; hürler, mevâlî ve köleler gibi sosyal sınıflara ayrılmıştı. Yetki alanı en geniş olan hürler kabilenin önde gelen söz sahipleridirler. Orta sınıf olarak niteleyebileceğimiz mevaliler kabileden kabileye sığınmış kişilerden oluşur. Yetki sınırı en dar olan köle sınıfının en önemli görevi efendisine itaat ve hizmettir.²⁵

Câhiliye dönemi Arap yarımadasında putperestlik ortaya çıkana kadar gelen Peygamberlere ve Peygamberlerin getirdiklerine inanç vardı. Fakat özellikle Hz. İbrahim döneminden sonra putperestliğin câhiliye Arapları arasında yaygınlaştığı

²³ İsmail Hâmi Dânişmend, **İzahlı İslâm Tarihi Kronolojisi**, İstanbul 1967, C. I, s. 25.

²⁴ Kenan Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi-I (Câhiliye Dönemi)**, Kayseri 2014, s. 37-44.

²⁵ Mahmud Es'ad, **İslam Tarihi**, Sad. ve nşr. Lütü Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul 1983, s. 133-140.

görülmektedir. Şirk koşma fiilini Kabe'nin etrafında telbiye getirme esnasında başlatıkları bilinmektedir.²⁶ Putlar kadar görülmeyen varlıklar da câhiliye Arapları için tapınma vasıtalarıydı.²⁷

İlmî ve edebî açıdan donanıma sahip oldukları bilinen câhiliye Araplarının ensâb bilgisi yanında kehânet, ıyâfet (kuş ile uğur araştırma), zecr, kıyâfet, firâset, tabir, astroloji, meteoroloji ve mitoloji alanlarına da ilgileri olduğu görülmektedir.²⁸

1.1.2. İslâmî Dönem Arapları

İslâmî dönem, câhiliye dönemini geride bırakan ve Hz. Peygambere risalet görevinin verilmesiyle başlamış olan dönemi içine alır. Hz. Muhammed (s.a.v)'in en yakınlarıyla başlamış olan büyük teslimiyet, İslâmî dönem Araplarının temelini oluşturmuştur. Hz. Peygamber döneminden itibaren İslam dini için mücadelede olan Müslümanlar, hicretler ve savaşlar içerisinde bulunmak zorunda bırakılmışlardır. Sadece Hz. Peygamber dönemi değil dört halife dönemi ve sonrasında da devam etmiş olan fetih ve mücadeleler, İslâmî hayatın her boyutunu etkilemiştir. İslâmî dönem hiç şüphesiz Kur'an'ın indirilmesiyle en sağlam temelini oluşturmuş ve şimdiye kadar bu temelle her dönemin bütün hayatı cihetlerini şekillendirmiştir. Hz. Peygamber ve dört halife dönemi sonrası kurulan İslâmî devletler; siyasi, sosyal ve kültürel yaşantılarında câhiliye dönemi aksine adet gelenek ve görenekleri değil de vahyin bildirdiklerini merkeze almışlardır.²⁹

1.2. Arap Dili

Sâmî kavimler mensubu Arapların kullandıkları Arapça Sâmî dillerindendir. Doğu ve Batı Sâmî dilleri grubunun Güneybatı kolunda yer alan Arapça, kendi içerisinde de Güney Arapçası ve Kuzey Arapçası olmak üzere ikiye ayrılır. Güney Arapçasına Main, Sebe' ve Katabân kitabelerinde rastlanmıştır. Bu kitabeler M.Ö. 8. yy.-M.S. 6.yy.'lara ait eski lehçelerdir. M.S. 500 tarihine ait Kuzey Arapçası

²⁶ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebî'l-'arabî*(el-'Asru'l-câhilî), Kahire 1960, s. 93.

²⁷ Süleyman Tülüçü, "Eski Arap Yarımadasında Muhtelif Dinler ve Mensupları", *Din Öğretimi Dergisi*, say. 26, 1991, s. 73-89.

²⁸ Kenan Demirayak, *a.g.e.*, s. 65-67.

²⁹ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-II (Sadru'l-İslam Dönemi)*, Kayseri 2017, s. 24-34.

kitabeleri tam olarak çözülememiş olup, kitabelerin yazımında isimler ve semboller kullanılmıştır.³⁰

Günümüzde kullanılmakta olan ve temelini Kuzey Arapçanın oluşturduğu Arap dili; Eski Arapça, Klasik Arapça, Orta Arapça, Modern Arapça ve Mahallî Arapça şeklinde sınıflandırılarak incelenebilir. Klasik Arapçaya geçiş evresi olan eski Arapçanın varlığı M.S. 500'lü yıllar öncesine dayanır. İslamî kaynak, edebiyat ve ilmin dilini ise Klasik Arapça oluşturmaktadır. Dilin fetihler veya başka nedenlerden dolayı farklı coğrafyalarda yaşaması ona eklemelerin yapılmasını sağlar ki Orta Arapça bu türden bir örnektir. Batı kültürüyle karşılaşan Arap toplumlarının M.S. 19.yy.'dan sonra kullandığı Modern Arapça, klasik temelini kaybetmemekle birlikte gelişen teknolojik ve sanatsal hayatla birlikte gelişim göstermiştir. Her coğrafyada olduğu gibi Arap coğrafyasında da dilin kullanılan farklı lehçeleri olmuştur.³¹

1.3. Arap Dili Edebiyatı ve Tarihî Seyri

Edebiyat; bir milletin ve bu milletin bulunduğu dönemin barındırdığı ilmî, fikrî ve sanatsal ürünlerinin geneline verilen isimdir. Yukarıda ana hatlarıyla tanımlamaya çalıştığımız Arap milletin geçirdiği dönemlere ve bulunduğu coğrafyaya göre farklılık arz etmiş ilmî birikimleri, onların edebiyatlarını oluşturmuştur. Arapların edebî miraslarını nazım ve nesir çerçeveleriyle sınırlandırmamız yerinde olacaktır.

Bir topluluğun edebî mirasını etkileyen en önemli faktörlerden birisi o topluluğun bulunduğu zaman dilimi ve bu zaman diliminin unsurlarıdır. Bundan dolayı Arap Edebiyatı tarihçileri Arap Edebiyatını zaman dilimlerine ayırarak incelemeyi tercih etmişlerdir. Buna göre Arap Edebiyatını; Cahiliye Dönemi, İslâmî Dönem, Abbasîler Dönemi, İnhitat Dönemi ve Yeni Dönem şeklinde dönemsel sınıflandırmaya gitmişlerdir. M.S. 500-620 tarihlerini kapsayan Câhiliye Dönemi,

³⁰ Nihad M. Çetin, "Arap (Dil)", **DİA**, C. III., İstanbul 1991, s. 282-286.

³¹ Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s. 32-34.

İslamiyetin doğuşundan önceki dönemdir. İslami Dönem ise; Sadru'l-islam dönemiyle (M.S. 622-661) Emeviler Dönemini (M.S. 661-750) kapsamaktadır. 132-655/750-1258 tarihleri arasında varlığını sürdürmüş Abbasî Devleti, bu dönemlerde edebiyatını oluşturmuştur. Bağdat'ın işgalinden (655/1258) Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgaline (1212/1798) kadar olan dönem ise İnhitat Dönemini oluşturmaktadır. Edebu'l-hadis olarak nitelendirilen Yeni Dönem Arap Edebiyatı ise 1212/1798 tarihinden başlatılmakta ve devamlılığını günümüze kadar korumaktadır.³²

Zengin içeriğiyle bilinen Arap Dili Edebiyatını dönemsel olarak ikiye ayırarak, İslam öncesi ve sonrası Arap Edebiyatı şeklinde izah edebiliriz:

1.3.1. İslam Öncesi Arap Dili Edebiyatı

Câhiliye döneminin en köklü ve en etkili sanatlarından olan şiirle başlayarak İslam öncesi Arap Edebiyatını ele almış olacağız. Bu edebiyatın, M.S. 400'lü yıllara dayandırılan şiir geleneğinin İslamî döneme kadar varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz.³³ Bu dönemde toplumun önde gelenleri sayılan şairlere hürmet en üst seviyede olup, şairler hicv ve medh ile toplumu etkileme gücüne sahiptiler. Hicv toplumun korku nedeniyle, medh kişilerin toplumdaki saygınlığının artmasına yol açan unsurdur. Şairlerin aynı zamanda cinlerden ilham aldıklarına inanılır ve bundan dolayı kendilerinden korku duyulurdu.³⁴

Şiirin ve şairin fazlasıyla önemsendiği İslam öncesi Arap toplumunda, şair maharetlerinin sergileneceği panayırlar da önemli toplanma alanlarıydı. Savaşma ve çarpışmanın yasaklandığı dönemlerde kurulan panayırların başında; Muşakkar Panayırı, Dûmetu'l-cendel Panayırı, Hecer Panayırı, Ummân Panayırı ve 'Ukâz Panayırı gelir.³⁵ Panayırların yanında şiirlerin gelişimini etkileyen başka unsurlar da vardı ki bunlar; kabileler arası mücadeleler, şairlerin teşvik ve himayesi, edebi tenkitler ve şiirin kazanç yolu görülmesidir.³⁶ Panayırlardan bahsetmişken burada

³² Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s. 11-13.

³³ Nihad M. Çetin, **Eski Arap Şiiri**, İstanbul 1973, s. 9.

³⁴ Mahmud Esad, **a.g.e.**, s. 202.

³⁵ Sa'id el-Afgânî, **Esvâku'l-'Arabfi'l-câhiliyyeve'l-İslâm**, Dımaşk 1960, s. 232-389.

³⁶ Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s.82-94.

muallakaları zikretmek yerinde olacaktır ki panayırlarda düzenlenen yarışmalar neticesinde seçilen yedi şiir Kabe'nin duvarına asılırdı. Edebî ve bilgi içeriğiyle meşhur Mu'allakât-ı Seb'a şu şekilde sıralanabilir: İmru'l-Kays'ın Muallakası, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın Muallakası, Tarafa b. el-'Abd'ın Muallakası, Lebîd b. Rebî'a'nın Muallakası, 'Amr b. Kulsûm'un Muallakası, 'Antera b. Şeddâd'ın Muallakası ve el-Hâris b. Hillize'nin Muallakası.³⁷

Câhiliye dönemi Araplarının şiirlerinde yer verdikleri konular: medih, hiciv, mersiye (ağıt), gazel (aşk), vasf (tasvir), fahr ve hamâse (kahramanlık), i'tizâr ve 'itâb (özür dileme ve serzeniş), din- ahlak ve su'lûk (yağmacı) şiirleri şeklinde sıralanabilir.³⁸

Şiir kadar olmasa da Câhiliye dönemi Arapları; edebî, sosyal, dinî ve kültürel yaşamlarını anlatan nesr edebî türüne de sahiptirler. Hitâbet, mektup, vasiyyet, meseller, hikmetli sözler, kâhinlerin secili sözleri İslam öncesi Arapların nesr geleneğini ortaya koymaktadır.³⁹

1.3.2. İslâmî Arap Dili Edebiyatı

Konu ve şekil bakımından câhiliye dönemi şiirleriyle benzerlik taşıyan İslâmî dönem Arap şiirleriyle ilgili Hz. Peygamber'in görüşleri burada önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'in “Şiir de bir sözdür ve sözün iyisi de vardır, kötüsü de”⁴⁰ şeklindeki sözü şiire karşı çıkmadığı anlaşılmaktadır. Bu sözü destekleyen tutumundan biri, müşrik şairlerin hicivlerine karşı Hassân b. Sâbit ve Kâ'b b. Mâlik gibi sahabelerin karşılık vermelerine izin vermesidir. Kur'an'ın da şiire karşı olmadığını söyleyebileceğimiz İslâmî dönemde dikkat edilmesi gerekenin şiirlerin İslami çizgiyi aşmamasıdır.⁴¹ Câhiliye şiir türlerine ilaveten İslâmî döneme cihad ve

³⁷ Süleyman Tülücü, “Muallakat”, *DİA*, C. XXX, İstanbul 2005, s. 310-312.

³⁸ Kenan Demirayak, *a.g.e.*, s. 130-177.

³⁹ Kenan Demirayak, *a.e.*, s. 229-281.

⁴⁰ İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde Fî Meḥâsini's-şî'r ve Âdâbih ve Nakḍih*, nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd, Beyrut 1972, C. I, s. 27.

⁴¹ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-II (Sadru'l-İslâm Dönemi)*, Kayseri 2017, s. 31-42.

fetih şiirleri, nakîza şiirleri (müşriklerin hicivlerine karşılık İslamı savunma şiirleri) ve dinî-ahlâkî şiir türleri ortaya çıkmıştır.⁴²

İslamî dönem nesir türünün Kur'an ve İslamî unsurlarla tezyini, câhiliye dönemi nesir türünün çok fazla önüne geçmesini sağlamıştır. Hitâbet türü, cihad ve İslama çağrı mesajları taşımaya başlamıştır. Hitâbetin yanında mektuplar, vasiyetler, tevkî'ât, ve hikmetli sözler de İslamî içerikleriyle İslamî dönemin nesir türünü canlı tutmuştur.⁴³

1.4. Arap Edebiyatı Tarihinde Kaside

İlk olarak Arap edebiyatında ortaya çıkmış olan kaside; belli bir amaçla söylenmiş, üzerinde düşünülmüş ve gözden geçirilmiş şiir anlamına gelmektedir. Arap edebiyatında câhiliye dönemiyle kendini göstermiş bu nazım türü daha sonra İran edebiyatı ve Türk edebiyatında da gelişimine devam etmiştir. Kaside türü sahip olduğu zengin içerik ve özellik itibarıyla gelişim ve gelenekselleşmesini uzun dönemde tamamlayabilmiştir.⁴⁴

Kaside beyitlerle yazılan bir nazım şeklidir ki kasidenin ilk beytine matla', en son beytine makta', en güzel beytine beytü'l-kasid adı verilir. Kasidenin ilk beytinin kendi içinde diğer beyitlerinin ilk beyitle kafiyeli olduğu konusunda görüş birliği vardır. Kaside konuları işleyiş bakımından dört kısımda incelenebilir: Nesîb veya teşbîb ile başlayan kaside medhiye, fahriye ve dua sıralamasıyla sona erer. Nesîb, konusu aşk ve sevgi olan kasidelerin baş kısmını ifade ederken teşbîb ise aşk ve sevgi konuları dışındaki konuların kasidelerin baş kısmını ifade eder.⁴⁵

Özellikle İslamiyet öncesi Arapların toplumsal ve kültürel yapıları onların şiir söylemedeki maharetlerini ortaya çıkarmıştır. Bu etkilerden en önemli örneği kabilecilik hayatları göstermektedir ki kabileler arası rekabetlerin ve kahramanlıkların dili şiirden başka bir şey olamamıştır. Kültürel faaliyetlerin gösteri

⁴² Kenan Demirayak, **a.e.**, s. 138-155.

⁴³ Kenan Demirayak, **a.e.**, s. 201-245.

⁴⁴ Hüseyin Elmalı, "Kaside", **DİA**, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 562.

⁴⁵ Mustafa Çınar, "Kaside Nazım Şeklinin Tarihî Gelişimi" **EKEV Akademi Dergisi**, Say. 27, 2006, s. 204.

merkezi olan panayırlar her yıl düzenlenir ve buralarda yazılan kasideler herkesin huzurunda okunurdu.⁴⁶ Dönemin meşhur kasidecileri; İmrü'l-Kays (ö.545), Tarafa b. el-'Abd (ö.564), Züheyr b. Ebî Sulmâ (ö.609), Lebîd b. Rebî'a (ö.660), 'Antara b. Şeddâd el-'Absî (ö.600), 'Amr b. Kulsüm (ö.584) ve Hâris b. Hillize (ö.570)'dir. Bu şairlere ait şiirlere Mu'allakâtü's-seb'a adı verilir ki bu şiirlerin ortak ve belirgin özellikleri ses uyumuna sahip olmalarıdır. Bu dönemde kasidelerin ana konuları arasında çöl ve kabile hayatı, sevgiliden ayrılma ve hüznün başlıkları vardı.⁴⁷ İslamî dönemin ilerleyen zamanlarında da kaside, Arap Edebiyatında yer almıştır. Emevîler döneminde, Ömer b. Ebû Rebîa (ö. 93/711-12)⁴⁸, el-Ahtal Ğiyâs b. Ğavs et-Tağlibî (ö.92/710), Cerîr b. 'Atiyye b. el-Hatafâ (ö. 110/728) ve el-Ferezdek Hemmâm b. Gâlib et-Temîmî (ö. 114/732)⁴⁹; Abbasîler döneminde ise Ebû Nüvâs (ö. 198/813), Buhturi (ö. 284/897), Mütenebbî (ö. 354/965) ve Ebû Temmâm (ö. 231/846) gibi meşhur şairler yetişmiştir.⁵⁰

⁴⁶ Mustafa Çınar, **a.g.m.**, s. 205.

⁴⁷ Kenan Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi-I (Câhiliye Dönemi)**, Kayseri 2014, s. 178-223.

⁴⁸ Rahmi Er, "Ömer b. Ebû Rebîa", **DİA**, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 56-57.

⁴⁹ Carl Brockelmann, "Emeviler Döneminde Şam ve Irak'ta Arap Edebiyatı", Çev.: Selman Yeşil, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Say. 3, 2014, s. 249-252.

⁵⁰ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989, s. 272-274.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI

2.1. Osmanlı Devletinin Arap Edebiyatıyla Yakınlaşması

Birinci bölümde genel sınır ve içeriğini vermeye çalıştığımız Arap Dili ve Edebiyatının etki ettiği devletlerden biri de Osmanlı Devletidir. Üçüncü bölümde ele aldığımız müellifler arasında Osmanlı âlimlerinin fazlaca yer alması Arap Edebiyatının Osmanlı İmparatorluğuna olan büyük tesirini göstermektedir. Bu tesirin ne zaman ve hangi koşullarda başladığı bilgisi, Osmanlı döneminde Arap Edebiyatının varlığı ve gelişimini daha iyi idrak etmemizi sağlayacaktır.

Tarihî seyrine bakıldığında Osmanlı devletinin en belirgin özelliği kısa zamanda geniş bir coğrafyaya yayılmasıdır. Pek tabii yayıldığı coğrafyanın kültür ve ilminden etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı Devleti, kendi topraklarına Arap Edebiyatının yaşayıp geliştiği Arap coğrafyasını katmış, böylece zengin Arap Edebiyatıyla tanışmıştır.⁵¹

Osmanlı ailesinin Arap Edebiyatıyla daha yakın olması, dokuzuncu Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılında Suriye'ye girmesiyle başlamıştır. Akabinde Lübnan, Filistin, Arap Yarımadası ve Mısır gibi toprakları da Osmanlı devletine dahil edilmiştir. 1516-1807 yılları arasında Arap coğrafyasında bulunmuş olan Osmanlı devleti, bu zaman diliminde Arap Edebiyatı zenginliklerini benimsemiş ve birçok âlim bu zenginliklere dayalı eserler ortaya koymuştur.⁵²

Osmanlı devleti Arap diliyle sadece kendisi alakalı olmasıyla yetinmemiş, fethettiği diğer ülkelere de Arapça kelimelerini taşımış, böylece birçok ülkede Arapça kökenli kelime kullanımını sağlamıştır. Günümüzde Türkiye topraklarında

⁵¹ Kenan Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi (Osmanlı Dönemi)**, Kayseri 2015, s. 10-14.

⁵² Kenan Demirayak, **a.e.**, s. 15-28.

kullanılan fazlaca Arapça kökenli kelime gibi Romence ve başka dillere de geçmiş Arapça kökenli kelimelerin varlığı bu durumu doğrular niteliktedir.⁵³

2.2. Osmanlıda Arap Edebiyatının İşlevi

Arap şiirinin köklü geçmişinin farkında olan Osmanlı Devleti onu kullanmada kayıtsız kalamamış, bu köklü mirası kendi geleneği ve geçmişi üzere kullanmıştır. Osmanlılar etkilendikleri Arap şiirlerine değer vermiş, onu kültürün ve belli bir seviyenin ürünü görmüşlerdir.⁵⁴

Şiir türünde gelenekseli takip etmekle beraber dînî edebiyat ve edebî sanatlı şiirleri kullanmışlar ve bunlara yeni şiir türleri de eklemişlerdir. Geleneksel türde; medih, hiciv, mersiye, gazel, hamriyyât, fahr ve hamâset, ihvâniyyât (sosyal içerikli şiirler), didaktik, züht-hikmet ve gurbet şiirleri esere almışlardır. Dînî edebiyat türünde; el-Medâihu'n-Nebeviyye, el-Bedîiyyât (sanatlı Peygamber methiyeleri), el-Mevâlid, Tevessül, Tasavvuf Şiiri, Şîf Edebiyatı, Dînî Hristiyan Edebiyatı şiirlerini saymak mümkündür. Edebî sanatların kullanıldığı türlerde; et-Te'rîh (şiirle tarih düşürme), et-Taştîr, et-Tahmîs, et-Tezyîl, el-Kavâfi'l-Muštereke (cinâs), Zevâtü'l-kavâfi (çok kâfiyelilik), Mahbûku't-arafeyn (her beytin alfabenin bir tek harfiyle başlayıp yine aynı harfle bitmesi) ve et-Tatrîz (Akrostiş/İlkleme) yer almıştır. Yeni nazım türlerinde ise; muvaşşah (kendine has bir vezinle söylenen manzum söz), zecel (gramer kurallarına bağlı kalmaksızın Arapça, İspanyolca, Berberice ve Latince karışımından meydana gelen, her şairin kendi mahalli lehçesiyle söylediği şiir) dübeyt (Araplarca Rubâiyye olarak isimlendirilen ve iki beyitten meydana gelip, Türk halk şiirinin dörtlük-mani isimli küçük manzumelerine benzer dört şatrdan ibaret bir şekil), mevâliyâ (el-Muhubbî bu sanatın hurma toplayan ya da tarla sulayan işçilerin terennüm ettikleri kıtaların sonunda, patronlarına işaret amacıyla “ya mevâliyâ” kelimesini kullandıkları bir şiir sanatı olup, dilinin kolay ve akıcı, irabtan da kısmen yoksun olması nedeniyle halk tarafından kabul gördüğünü söyler.), el-

⁵³ Nicola Dobrian, “el-Elfâz zâtu'l-asli'l-'arabîed-dahîlefi'l-luğati'r-Rûmâniyyebivâsitati't-Türkiyye”, MMLAK(Mecelletu mecma'i'l-luğati'l-'arabiyyebi'l-Kâhire), Say. 29, Dimaşk 1972, s. 147-172.

⁵⁴ Ahmed b. 'Abdillatif el-Berbîr, eş- Şerhu'l-celî 'alâbeyteyi'l-mevsilî, nşr. Muhammed Ömer el-Berbîr, Beyrut 1884, s. 59.

kâne ve kâne (Zecel'in bir türü olup, Abbasilerin son dönemlerinde ortaya çıktığı söylenmekle birlikte doğuş tarihi hakkında kesin bilinmemektedir.) ile kûmâ (Türk edebiyatındaki manilere benzeyen bu tür, Abbasiler döneminde Bağdatlılar tarafından ramazan gecelerinde halkı sahura kaldırmak amacıyla ortaya çıkarılmış olup, el-Kâne ve Kâne türüne benzer.) şiirleriyle karşılaşmaktayız.⁵⁵

Osmanlı müelliflerinin kullandıkları Arap şiir türlerindeki konu, şekil ve üslup özelliklerine bakacak olursak, şiir türlerinde önceki döneme benzerliklerin yanında farklılıkların da varlığını görmüş oluruz. Medih şiirleri girişinde sevgili ayrılığı ve aşk acıları gibi konular yerine şiire şarap ve tabiat nitelendirmesiyle başlanmıştır. Şiirlerde medhedilen kişinin gerçek özellikleri yanında abartılı özelliklerine değeri verilmiştir. Medih şiirlerinin sonuna tarih düşürme bu dönemde ilk defa görülmüştür. Hiciv şiirlerinde cahiliye döneminde olduğu gibi fahiş ve keskin ifadelerin fazla yer almadığı ve bu türde de fazla şairin olmadığı görülmektedir. Hiciv türünde bu dönemde bilim adamlarının hicivlerinin olduğu dikkat çekmektedir. Tasavvuf ehli ve din adamlarının giyim, dış görünüş ve yaşamları bakımından hicvedilmesi bu dönemin hiciv türüne kattıklarındandır. Mersiye türünde bilim adamları ve devlet büyükleri için kaleme alınmış şiirler bulunmaktadır. Ayrıca mersiye türünün mezar taşlarına da nakledildiği görülmektedir. Fahr ve hamaset şiirlerinin konusunu kazanılan fetih ve zaferler oluşturmaktadır.⁵⁶

Vezin ve kafiyeyle bağlı kalmadan yazılan nesir edebiyatçıları tarafından fennî nesir ve ilmî nesir olarak gruplandırılmıştır. Fennî nesir türünde edebî sanat ve süslemeler göze çarpmaktadır. Düz nesir de denilen ilmî nesirde sanatsal özellikler de gözetilmiş olmakla beraber ilmî gerçeklikler ve konuların açıklanması daha ön planda tutulmuştur. Fennî nesir türünde makâme, dîvân risaleleri, ihvan risâleleri ve dînî metinler yer almaktadır. Düz nesirde ise ansiklopedik eserler, tarih ve coğrafya ile ilgili eserler, biyografik eserler, temel İslam ile ilgili eserler, halk edebiyatıyla ilgili eserler (mizah edebiyatı, masal, hikâye, menkıbevî eserler, gölge oyunu) ve fen-

⁵⁵ Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s. 100-412.

⁵⁶ Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s. 416-421.

sağlık bilimleri eserleri (astronomi, geometri, tıp) yer almıştır. Osmanlı döneminde nesir alanındaki eserler edebî, ilmî ve resmî özellik taşımışlardır.⁵⁷

2.3. Osmanlıların El Yazması ve Biyografik-Bibliyografik Eserlerle İlgili Faaliyetleri

Osmanlılar kısa zamanda benimseyip ve fazlaca eser verdiği Arap Edebiyatı eserlerinin muhafazası konusunda titiz davranmışlardır. Arap Edebiyatıyla tanışılan ilk dönemlerden yani Yavuz Sultan Selim'in Mısır ve Şam gibi ülkelere girişinden itibaren buralardaki eserler İstanbul'a getirtilmiştir. İstanbul başta olmak üzere yazma eserlerin toplandığı merkezler; Edirne-Selimiye kütüphanesi, Fatih, Bayezid, III. Ahmet, Süleymaniye, Râgıp Paşa, Şehit Ali Paşa, Köprülü, Esat Efendi, Âşir Efendi, Feyzullah Efendi, Ali Emîrî Efendi, Vehbi Efendi, İsmail Sâib Efendi, Sâliha Hatun, Esmâ Hatun, Hatice Turhan Hatun ve Pertevniyal kütüphaneleridir. Daha sonraki dönemlerde de kurulmuş kütüphanelerde nadir el yazması eserler bir araya getirilmiştir. Yazma eserlerin Devlet büyükleri tarafından korumaya alınıp ve hatta satışlarının yasaklanması yazmalara verilen önemin göstergesidir.⁵⁸

Osmanlı âlimleri Arap edebiyatına kendi dönemlerine kadarki müelliflerin biyografilerini ve eserlerin indekslerini içeren bibliyografileri kazandırmışlardır. Eser-müellif araştırmalarında müracaat edilecek eserlerden bazıları; eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye, Miftâhu's-saâde ve Misbâhu's-siyâde ile Keşfu'z-zunûn'dur. eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye, biyografi kitabı olup Taşköprülüzade İsâmuddîn Ahmed Efendi (öl.968/1561) tarafından yazılmıştır. Osmanlı topraklarında yaşamış alimlerin biyografilerini içeren eser Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bibliyografik eser olan Miftâhu's-saâde ve Misbâhu's-siyâde de Taşköprülüzade İsâmuddîn Ahmed Efendi tarafından kaleme alınmış olup, Anadolu âlimlerinin bilgilerini ihtiva eden eser, bilim dallarına göre eserleri tanıtmaktadır. Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kutub ve'l-

⁵⁷ Kenan Demirayak, **a.e.**, s. 429-510.

⁵⁸ Fuâd Seyyid Eymen, "İntikâlu'l-mahtûtâtî'l-'arabiyye ilâ Turkiyâ ve eseruhû fi tavnîdi's-sibğati'l-İslâmiyyeti'l-Hilâfeti'l-Osmâniyye", Buhûsu'l-mu'temeri'd-devlî havle'l-'ilm ve'l-ma'rife fi'l-'âlemi'l-Osmânî, 1999, İrcica yay. s. 293-302.

funûn adlı eser Mustafa b. Abdillâh Kâtîp Çelebi (ö.1067/1657) tarafından kaleme alınmış, kitap-yazar fihristidir.⁵⁹

⁵⁹Kenan Demirayak, **a.g.e.**, s. 77-85.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞINDA BULUNAN ARAP EDEBİYATIYLA İLGİLİ 6/12-13/19. YÜZYILLAR ARASINA AİT YAZMA ESERLER

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Arap Edebiyatıyla ilgili eserlerin bir kısmı bu bölümümüzü oluşturacaktır. Kitaplıkta 6/12-13/19. yüzyıllar arasından önceki dönemlere ait eserler de bulunmaktadır. Bizim 6/12-13/19. yüzyıllar sınırlamasına gitmemizin nedeni önceki dönemlere ait eserlerin başka arakadaşımız tarafından çalışmaya alınacağındandır.

3.1. İbnü'l-Fârîd (ö. 632/1235)

Şairlerin kralı olarak nitelendirilen Şerefüddîn Ömer b. Alî b. Mürşid 576/1181 tarihinde Kahire'de doğdu.⁶⁰ Sa'dî, Hamevî ve Mısırî nisbeleriyle anılan müellif başta tasavvuf olmak üzere dil, fıkıh ve edebiyat gibi alanlarda meşgul olmuş ve bu alanlarla ilgili eserler ortaya koymuştur. Babası Ali b. Mürşid ve Ebû Muhammed İbn Asâkir âlimin hocalarındandır. Şiir ve kasidelerini tasavvufî bir dil ve ilâhî aşk üzere kaleme alan âlimin *Nazmü's-sülûk*, *Hamriyye* ve *Taiyye* kasideleri bu divanda yer alan başlıca kasidelerindendir.⁶¹ Bu eserlerinin de içinde bulunduğu müellifin divanında on beş kasidesi daha bulunmaktadır.⁶²

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Kasidetü'l-Hamriyye*'dir. Tasavvufî şiir özelliklerini taşıyan kasîdede müellif ilâhî aşkı beşerî aşk şeklinde ifade etmiş; mecazları, kinayeleri ve edebî sanatları kullanmıştır. Müellif, kasidesinde şarabı ilâhî aşkın simgesi olarak kullanmış olmasıyla Arap şiirinde sembolizmin kullanımını örneklemiştir.⁶³

⁶⁰ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, C. III, Beyrut 2002, s. 454.

⁶¹ Ebü'l-Felâh Abdülhay İbnü'l-İmad el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, C. V, Beyrut, s. 151.

⁶² Süleyman Uludağ, "İbnü'l-Fârîz", *DİA*, C. XXI, İstanbul 2000, s. 41.

⁶³ Süleyman Uludağ, *a.g.m.*, s. 43.

3.1.1. Kaşîdetü'l-Ĥamriye (قصيدة الخمرية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan arka kapağı kopmuş, ön kapağı kahverengi, sırtı ise siyah deriyle ciltlenmiş mecmuadaki *Kaşîdetü'l-Ĥamriye* bir varaktan oluşmaktadır. Ta'lîk hattıyla yazılı olan eserin iki sütun ve yirmi iki satır şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. 210x140, 130x60 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih bilgisine ulaşılamamıştır.⁶⁴

Baş (88^a):

سَكْرَنَابِهَا، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُخْلَقَ الْكَرْمُ
هَيْلَالٌ، وَكَمْ يَبْدُو إِذَا مُزِجَتْ نَجْمُ
وَلَوْ لَا سَنَاها مَا تَصَوَّرَهَا الْوَهْمُ
كَأَنَّ خَفَاها، فِي صُدُورِ النُّهْيِ كَتْمُ...

شَرَبْنَا عَلَى ذِكْرِ الْحَبِيبِ مُدَامَةً
لَهَا الْبَدْرُ كَأْسٌ وَهِيَ شَمْسٌ يَدِيرُهَا
وَلَوْ لَا شَذَاها مَا اهْتَدَيْتُ لِحَانِها
وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا الدَّهْرُ غَيْرَ خُشَاشَةٍ

Son (89^a):

كَذَلِكَ لَمْ يَسْكُنْ، مَعَ النَّعْمِ، الْعَمُ
تَرَى الدَّهْرَ عَبْدًا طَائِعًا، وَلَكَ الْحُكْمُ
وَمَنْ لَمْ يَمْتَ سَكْرًا بِهَا فَاتَهُ الْحَزْمُ
وَلَيْسَ لَهُ فِيهَا نَصِيبٌ وَلَا سَهْمُ.

...فَمَا سَكَنْتُ وَالْهَمَّ، يَوْمًا، بِمَوْضِعٍ،
وَفِي سَكْرَةٍ مِنْهَا وَلَوْ عَمَرَ سَاعَةً
فَلَا عِيشَ فِي الدُّنْيَا لِمَنْ عَاشَ صَاحِبًا
عَلَى نَفْسِهِ فَلْيَبْكْ مَنْ ضَاعَ عَمْرُهُ

3.2. Muḥyiddin İbnü'l- 'Arabî (ö. 638/1240)

İslam düşünürlerinin büyüklerinden sayılan Muḥyiddîn Muhammed b. 'Alî b. Muhammed el-'Arabî 560/1164 tarihinde Endülüs'te dünyaya gelmiştir. Felsefî ve tasavvufî düşünceleriyle daha çok temayüz eden Muhammed İbnü'l- 'Arabî'nin ilmî

⁶⁴ *Kasidetü'l-Ĥamriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 878, vr. 88^a-89^a.

eserleri “mârifetullah” kavramıyla hep yakından ilişkili olmuştur. Edebiyatın şiir yönüyle öne çıkmış olan müellif, eserlerinde şiirlere yer vermiştir. *Tercümânü'l-eşvâk* ve *el-Fütûhât* eserlerindeki şiirleri, Muhammed İbnü'l- ‘Arabi’nin şair kimliğini ortaya koymaktadır.⁶⁵ Fazla sayıda eseri bulunan müellifin *Kitabu'l-Misbah fi'l-cem'i beyne's-şihah*, *el-Mizân fi hakikati'l-insan*, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* ve *İşârâtü'l-Kur'ân fi ulûmi'l-insan* eserlerinden sadece bazılarıdır.⁶⁶

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *er-Risâlet el-berkiye fi'l-kaşidet el-aşkiyye*, *Hilyet el-ebdâl ve ma yazharu 'anhâ min el-maârif ve'l-aḥvâl*, *Sırr mektum tercüme ve şerhi*, *Şerḥ kaşide Muḥyi'd-din 'Arabi*, *Şerḥ kaşidet el-celculitiye* ve *Anka maḡrib fi marifet hatm el-evliya ve şems el-maḡrib aslı ve tercümesi*'dir.

3.2.1. er-Risâlet el-berkiye fi'l-kaşidet el- ‘aşkiyye

(الرسالة البرقية في القصيدة العشقية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan dört varaklı tek eseri *er-Risâlet el-berkiye fi'l-kaşidet el-aşkiyye* rik'a hattıyla kaleme alınmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. Satır sayısı yirmi dokuz, ebatları 240x160, 175x85 mm.'dir. Eserin istinsah tarihiyle ilgili bilgiye ulaşamamıştır.⁶⁷

Baş (1^a):

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

الحمد لله الذي أولا، و الصلاة و السلام على محمد صلى الله عليه و سلم ثانيا، و على آله و صحبه و من تبعهم
ثالثا و بعد فإن الشيخ الأكبر...

⁶⁵ Mahmud Erol Kılıç, “Muhyiddin İbnü'l-Arabî”, *DİA*, C. XX, İstanbul 1999, s. 493-495.

⁶⁶ Ethem Cebecioğlu, “Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin (560/1165-638/1240) Hayatı ve Eserleri”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, C. IX, 2008, Say. 21, s. 17-25.

⁶⁷ *er-Risalet el-berkiye fi'l-kaşidet el-aşkiyye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1695, vr. 1^a-4^a.

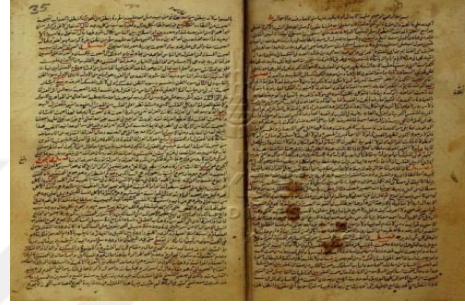
Son (4^a):

... و إياكم إلى سواء السبيل و هو ربنا و نعم الوكيل و الحمد لله ...

3.2.2. Hilyet el-ebdāl ve ma yaẓharu ‘anhā min el-maarif ve’l-ahvāl

(حلية الابدال و ما يظهر عنها من المعارف و الأحوال)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki siyah ve kahverengi kapak ve miklebli mücelledde yer alan *Hilyet el-ebdāl ve ma yaẓharu ‘anhā min el-maârif ve’l-ahvāl* adlı eser iki varaktan oluşmaktadır. Rik’a hattıyla yazılmış eser 39

satırdan oluşmaktadır. 150x105, 130x85 mm. Ebatlarından oluşan eserin istinsah tarihi bilinmemektedir.⁶⁸

Baş (34^b):

الحمد لله على ما ألهم ... و كان فضل الله علينا عظيما و صلى الله على السيد الأكرم المعطى جوامع الكلم...

Son (35^b):

...فكان يكفيني و لكل درهم سنة و كنت أقوم الليل كله.

3.2.3. Şerh Sırr mektûm mehtûm (شرح سر مكتوم مختوم)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda dış kapakları kahverengi iç tarafı siyah ciltle mücelled ve sayfaları çizgili olan yazma eserde bulunan *Sırr mektûm mehtûm* şerhi toplamda yirmi varaktan oluşmaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Rik’a hattıyla mahtut eserin

⁶⁸ *Hilyet el-ebdal ve ma yazharu anha min el-maarif ve’l-ahval*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1284, vr. 34^b-35^b.

satır sayısı on üç, ebatları ise 290x170, 240x140 mm. şeklindedir.⁶⁹

Baş (1^b):

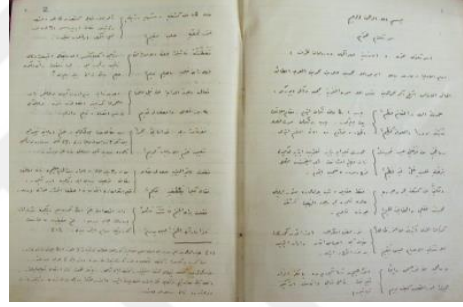
امام عارف بالله أبو عبد الله محمد بن علي بن محمد بن الطائي الحاتمي الاندلسي شيخ أكبر محي الدين.....

Son (20^a):

...

3.2.4. Şerh Kaşîde Muhyî'd-din 'Arabi (شرح قصيدة محي الدين ابن العربي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki ebru desenli kağıtla kaplı kapaklara sahip ve şirazesı ayrılmış yazmada bulunan *Şerh kaşîde Muhyî'd-din 'Arabi* adlı eser dört varaktan oluşmaktadır. Okunaklı nesih hattıyla mahtut eser siyah mürekkeple

kaleme alınmıştır. On yedi satırdan oluşmuş varakların ebatı 155x80 mm.'dir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin istinsah tarih kaydına ulaşılammıştır.⁷⁰

Baş (13^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أظهر الخلائق بحب ذاته من العلماء و جعل وليا من أوليائه طلسمًا و صلى الله على نبيه المصطفى و على آله و أصحابه العرفاء أما بعد إن الشيخ المشيخ محي الدين قدسه سره قال في قصيدة من قصائده ما جمع فيه أنواع العلوم....

Son (16^a):

...ينظرون على كل شيء بنظر الحق فلا يرون إلا الحق فهذا أحسن حاصل لنا من اشتداد نار العشق.

⁶⁹ Sırr mektum tercüme ve şerhi, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1829, vr. 1^b-20^a.

⁷⁰ Şerh kaside Muhyî'd-din Arabi, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1780, vr. 13^b-16^a.

3.2.5.Şerh Kaşidet el-Celculitiye (شرح قصيدة الجلولية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi cildi soyulmuş yazmada bulunan *Şerh kaşidet el-celculitiye* adlı eser otuz iki varak ve iki sutundan oluşmaktadır. Nesih hattı kullanılmış olan eserin satır sayısı on yedi, ebatları ise 230x150, 160x85 mm.'dir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin sonunda verilen istinsah tarihi h.1263 yılı muharrem ayı şeklindedir.⁷¹

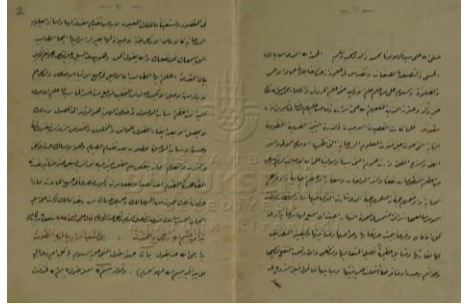
Baş (3^b):

بسم الله الرحمن الرحيم و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه أجمعين الحمد لله الذي تسمى بالأسماء
الحسنى و أنصف بالصفات العليا و تقدس في علو ذاته ...

Son (35^b):

...و هذا هو الوقف الجلولية من أول الدعوة و فيه اسم الاعظم و القسم الجامع.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi-mavi ciltli yazma eserde bulunan *Şerh kaşidet el-celculitiye* eserinin ikinci nüshası yazmanın tamamını kaplamakta olup toplamda yirmi beş varaktır. Rik'a hattıyla yazılmış eser on beş satırla varaklandırılmış ve 175x115, 145x190 mm. ebatlarındadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah tarihi bilgisine ulaşılamamıştır.⁷²

⁷¹ Şerh kasidet el-celculitiye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 426, vr. 3^b-35^b.

⁷² Şerh kasidet el-celculitiye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1423, vr. 1^b-25^b.

Baş (1^b):

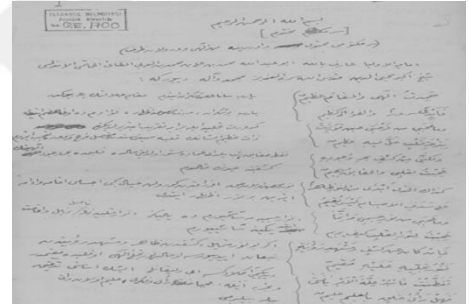
صلی الله علی سیدنا و مولانا محمد و آله و صحبه و سلم الحمد لله الذي ... الحسنی و أنصف بالصفات و
تقدس في علو ذاته ...

Son (25^b):

... تجده عونا لك النوائب كل هم و غم سینجلي بعظمتك بالله بالله بالله نبوتك يا محمد يا محمد يا محمد
و بولایتك يا علي يا علي يا علي يا أبو الغیث اغثني يا علي ادرکني.

3.2.6. 'Anka' mağrib fî ma'rifet hatm el-evliyâ' ve şems el-mağrib aslı ve tercümesi (عنقاء مغرب في معرفة ختم الأولياء و شمس المغرب)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda ciltsiz beyaz kağıtların oluşturduğu yazmada yer alan eser yirmi beş varaktan oluşup rik'a hattıyla yazılmıştır. 'Anka' mağrib fî ma'rifet hatm el-evliyâ' ve şems el-mağrib eseri Osmanlı Türkçe'sine tercüme edilmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin istinsah tarihine ulaşılammıştır.⁷³

Baş (1^b):

إمام الأولياء عارف بالله أبو عبد الله محمد بن علي بن محمد بن العربي الطائي الحاتمي الأندلسي شيخ أكبر محي
الدين...

Son (21^b):

... عنقاء مغرب تام و عنوانيله ... سلامت و نجات اولاه ... مغرب.

⁷³ 'Anka mağrib fi marifet hatm el-evliya ve şems el-mağrib aslı ve tercümesi, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1700, vr. 1^b-21^b.

3.3. Ali B. Muḥammed Es-Seḥâvî (ö. 643/1245)

Kıraat, usul, tefsir ve dil âlimi Ali b. Muhammed b. Abdissamed es-Seḥâvî, 558/1162'de Mısır'ın Sehâ köyünde dünyaya gelmiştir.⁷⁴ Kıraat ve dil ilmini Kâsım b. Ferrûh eş-Şâtûbî'den alan müellif daha sonra Emîr İmâdüddin Dâvûd b. Mûsek'le birlikte Dimaşk'a giderek Ebü'l-Yümmel-Kindî'den kıraat ve edebiyat ilimlerini tahsil etti.⁷⁵ Fıkıh, Kur'an, hadis ve dil ilimlerinde eserleri olan müellifin burada dile dair eserlerinden *el-Mufaḍḍal fî şerḥi'l-Mufaṣṣal*, *Münîrû'd-deyâcî ve dürrü't-tenâcî ve fevzû'l-meḥâcîbi-ḥavzi'l-eḥâcî*, *Sifrû's-sa'ade ve sefirû'l-ifade* ve *Manzûme fî elgâz luğaviyye*'yi zikredebiliriz.⁷⁶

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Ḳasidet en-nuniye*'dir.

3.3.1 el-Ḳasidet en-nûniyye (القصيدۃ النونية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda bulunan kapakları ebru desenli kâğıt, sırtı ise siyah deri ile kaplı yazmadaki *Ḳasidet en-nûniye* toplam dört varaktır. Rik'a hattıyla yazılmış eserin 210x130 mm. Ebatlarında olduğu görülmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah kaydına ulaşılamamıştır.⁷⁷

Baş (21^b):

و ربحه غير محض الخير خسران

فإن معناه في التحقيق فُقران

بالله هل لخراب العمر عمران...

زيادة المرء في دنياه نقصان

و كل وجدان حظّ و لا ثبات له

يا عامرا لخراب الدهر مُجَهِّدا

⁷⁴ Ebû Gays Muhammed Hayrûddîn ez-Ziriklî, *el-A'îlâm*, Beyrut 1085, C. IV, s. 332.

⁷⁵ Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî, *Mu'cemü'l-büldân ve Mu'cemü'l-üdebâ*, tahk. İhsan Abbas, C. V, Beyrut 1993, s. 1963.

⁷⁶ Tayyar Altıkulaç, "Seḥâvî Alemüddin", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 312-312.

⁷⁷ *Kasidet en-nuniye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1085, vr. 21^b-25^a.

Son (25^a):

...فكل كسر فان الذين يجبره
وما لكسر قناة الدين جبران
خُذْهَا سَوَائِرِ امْتَالٍ مُهَذَّبَةٍ
فيها لمن يبتغي التبيان تبيان
ما ضرَّ حسانها و الطبع صائغها
ان لم يصنعها قريع السعر حسان.

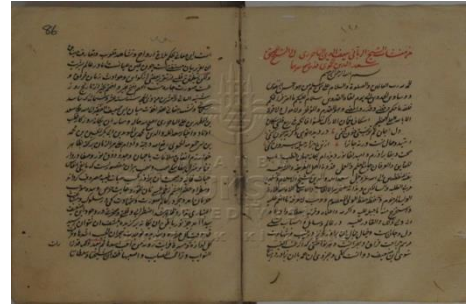
3.4. Seyfeddin Bâharzî (ö. 659/1261)

586/1190 yılında Bâharzî'da doğan Seyfeddin Saîd b. el-Mutahhar doğduğu yer ile nisbelenmiştir.⁷⁸ Şeyh-i âlem unvanıyla anılan Bâharzî; Buhara, Nisâbur ve Bağdat gibi önemli ilim merkezlerinde bulunan âlimlerden ilim tahsil etmiştir. Şehâbeddin es-Sühreverdî, Ali et-Tûsî, Celâleddin el-Mergînânî, Cemâleddin el-Mahbûbî ve Şemsüleimme el-Kerderî ders aldığı hocalarından bazılarıdır. *Şerhu esmâ'î'l-hüsnâ*, *Rubâ' iyyât*, *Vekâyi' u'l-halvet* ve *Rûznâme* müellifin eserlerindendir.⁷⁹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Münşeat ilâ Şeyh Sa'deddin el-Hamevi*'dir.

3.4.1. Münşeat ilâ Şeyh Sa'deddîn el-Hamevi(منشآت الي شيخ سعد الدين الحموي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda siyah soyulmuş ciltli ve şirazesı iple tamir edilmiş yazmada bulunan *Münşeat ilâ Şeyh Sa'deddîn el-Hamevi* eserinin toplam varak sayısı on birdir. Rik'a hattıyla kaleme alınmış olan eserin satır sayısı on

dokuz, ebatları ise 145x100, 105x60 mm.'dir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah tarihine ulaşılamamıştır.⁸⁰

⁷⁸ Ebü'l-Felâh Abdülhay İbnü'l-İmad el-Hanbelî, **a.g.e.**, C. V, s. 298.

⁷⁹ Süleyman Uludağ, "Bâharzî, Seyfeddin ", **DİA**, C. IV, İstanbul 1991, s. 474-475.

⁸⁰ **Münşeat ilâ Şeyh Sa'deddin el-Hamevi**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1313., vr. 85^b-96^a.

Baş (85^b):

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على من سلم من أحسن التقوى الحدوس إلى يوم لقاء القدوس
سلام عليكم فله ما حكم وقضى و قدر ...

Son (96^a):

و لا حول ولا قوة إلا بالله و الله حسبنا و نعم المعين.

3.5. Nasîrüddin Tûsî (ö. 672/1274)

Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed et-Tûsî 597/1200'de doğmuş İran'lı bir âlimdir. Müellif felsefe başta olmak üzere kelim, mantık ve astronomi alanlarında ilmi hayatını oluşturmuştur. Ebû Ali Sadreddin Muhammed b. Hârisân es-Serahsî, İbn Sînâ, Ferîdüddin Dâmâd, Muhammed b. Hasan (babası), Fazlullah b. Ali b. Abdullah el-Hasenî er-Râvendî ve Ebü'l-Abbâs Fazl b. Muhammed Lûkerî müellifin ders aldığı hocalarıdır. *Telhîşü'l-Muḥaṣṣal*, *Risâletü'l-İmâme*, *Şerḥü'l-İşârât*, *Mecmû'u'r-resâ'il*, *Muḥtaṣar fî 'ilmi't-tencîm ve ma'rifeti't-takvîm* ve *Maḳâle fî fezâ'ili emîri'l-mü'minîn 'Alî* müellifin zengin ilmi hayatını gösteren eserlerin bazılarıdır.⁸¹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Şerḥ ḥikâyet Selâmân ve Absal*'dır.

3.5.1. Şerḥ ḥikâyet Selâmân ve Absal (شرح حكاية سلامان و ابسال لنصير الطوسي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan beş varaklık yazmada bulunan *Şerḥ ḥikâyet Selâmân ve Absal* yazmanın tamamını oluşturmaktadır. Ta'lik hattıyla kaleme alınmış eserde kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Eserin satırları yirmi

⁸¹ Agil Şirinov, "Nasîrüddîn Tûsî", *DİA*, C. XLI, İstanbul 2012, s. 439-441.

birer halinde düzenlenmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Ebatları 210x130, 150x60 mm. şeklinde olan eserin istinsah tarih kaydı düşülmemiştir.⁸²

Baş (1^b):

قال الشيخ مفيض أنوار الحق والدين، برهان الإسلام و المسلمين، طيّب الله، و جعل ...

Son (5^b):

...لمعان البرق من الغيم المظلم الذي أظهر ابسال و جد امرأة سلامان حتي أعرض عنها فهذا ما
اتضح لنا من أمر ...

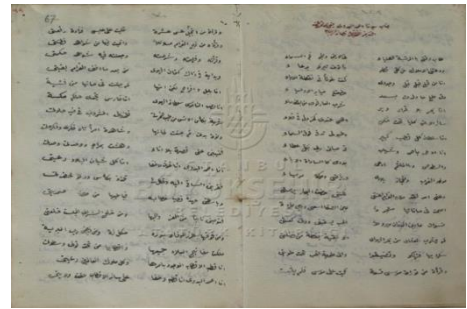
3.6. Ahmed el-Bedevî (ö. 675/1276)

596/1199 doğumlu olan kıraat âlimi Ebü'l-Fityân Ahmed el-Bedevî Fas'ta dünyaya gelmiştir.⁸³ Kur'an ve fıkıh ilimleriyle meşguliyetinden kısa bir süre sonra derin bir riyazet hayatında tasavvufi ilme dalmıştır. Mekke, Irak ve Tanta'da yaşamını sürdüren müellif 675/1276 tarihinde vefat etmiştir. Önemli eserleri arasında; *Veşâyâ*, *Şalavât ve Evrâd* zikredilebilir.⁸⁴

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Ḳaṣîde*'dir.

3.6.1. Ḳaṣîde (قصيدة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda kahverengi cildi soyulmuş sırtı hasar görmüş 183 varaklık yazma eserde bulunan *Ḳaṣîde* toplamda iki varaktır. Rik'a hattıyla mahtut eser iki sütun, on yedi satır şeklinde yazılmış olup 175x120, 150x90 mm.

⁸² Şerh hikayet Selaman ve Absal, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1450, vr. 1^b-5^b.

⁸³ Ebü'l-Felâh Abdülhay İbnü'l-İmad el-Hanbelî, a.g.e., C. V, s. 345-346.

⁸⁴ Mustafa Kara, "Ahmed el-Bedevî", *DiA*, C. II, İstanbul 1989, s. 48.

boyutlarına sahiptir. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. Eserin istinsah tarihine ulaşamamıştır.⁸⁵

Baş (66^b):

طاب وقتي بالرتبة العليا	في الأرض و الجو ثم السماء
و دعتني الأملاك من كل قطر	وأتوني تبركوا بدعائي
أنا من قبل قبل قبل وجودي	كنت غوثاً في نقطة الآباء
دق طبلتي لما ولدت بسعدي	خضعت لي منابر الأولياء...

Son (68^a):

...من خمرة ما لها كيف ولا مثل	محجوبة عن قليل العلم و الدين.
-------------------------------	-------------------------------

3.7. İzzeddin İbn Gānim (ö. 678/1280)

Kudüs'te doğan İzzüddîn Abdüsselâm b. Gānim vaazları, şiirleri ve nazımlarıyla tanınmış bir âlimdir.⁸⁶ Tasavvuf alanındaki ilgi ve derinliğinin etkisi ortaya koyduğu eserlerde görülmüştür. Kahire ve Şam'da vaazlar vermiş ilim tahsil etmiştir. *Hallü'r-rumûz ve mefâtihu'l-künûz*, *Keşfü'l-esrâr'an hikemi't-tuyûr ve'l-ezhâr*, *Şeceretü'l-îmân ve er-Ravzü'l-enîk ve'l-va'zü'r-reşîk* müellifin eserlerinden bazılarıdır.⁸⁷

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Eş'ar min Kelam eş-Şeyh 'Abdu's-Selam*'dır.

⁸⁵ **Kaside**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1287, vr. 66^b-68^a.

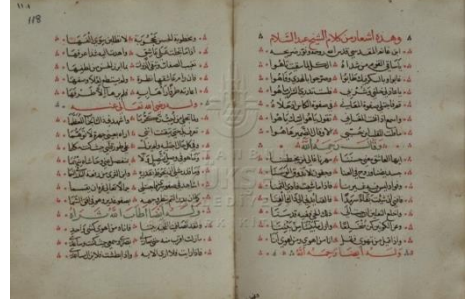
⁸⁶ Ebü'l-Felâh Abdülhay İbnü'l-İmad el-Hanbelî, **a.g.e.**, C. V, s. 362.

⁸⁷ İlhan Kutluer, "İzzüddîn İbn. Gānim", **DİA**, C. XIX, İstanbul 1999, s. 502.

3.7.1. Eş‘ar min Kelam eş-Şeyh ‘Abdi’s-Selam

(أشعار من كلام الشيخ عبد السلام)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda miklebli kahverengi deriyle mücelled yazma eserde bulunan *Eş‘ar min Kelam eş-Şeyh ‘Abdu’s-Selam* adlı eser ik varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılmış eser siyah ve kırmızı mürekkep kullanılarak tamamlanmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. 205x150, 145x100 mm. ebatlarına sahip eserin satır sayısı on yedidir. Eserin istinsah tarihi kaydına ulaşamamıştır.⁸⁸

Baş (117^b):

و هذه أشعار من كلام الشيخ عبد السلام

ابن غانم المقدسي قدس الله روحه و نور ضريحه

يا ساقى القوم من شداه الكل لما سقيت تاهوا

غابوا و بالسكر فيك طابوا و صرّحوا بالهدي و فاهوا...

Son (119^b):

...فمن صمّ عن سمع الحانها فذلك السقي هو المدبر

و من ضل عن بابها معرضاً فذلك هو الغويّ هو الأخسر

وقال عفا الله عنه و أرضاه.

⁸⁸ *Eş‘ar min Kelam eş-Şeyh Abdu’s-Selam*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 503, vr. 117^b-119^b.

3.8. Nasırrüddîn el-Beydâvî (ö. 685/1286)

Abdullâh b. Ömer el-Beydâvî 585/1189 tarihinde⁸⁹ doğduğu Beydâ kasabasına nisbetle anılmış olup özellikle fıkıh ilminde olmak üzere tefsir, mantık ve dilde değerli eserler vermesinden dolayı “allâme” kimliğini kazanmıştır.⁹⁰ Tibriz şehrinde vefat eden müellifin vefatı ile ilgili İbn Kesir ve İbn Habîb’in h.685; Sübki’nin h.691 yılı bilgisini verdiği görülür.⁹¹ Allâme müellifin eserleri; *Envârü’l-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl*, *el-Gâyetü’l-kusvâ fî dirâyeti’l-fetvâ*, *Tuhfetü’l-ebrâr ve Lübbü’l-elbâb fî ‘ilmi’l-i’râb* olarak kaydedilmiştir.⁹²

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Tesbiü’l-kaşîdeti’l -bürde’dir*.

3.8.1. Tesbiü kaşîdeti’l -bürde

(تسبيع قصيدة البردة للقاضي البيضاوى)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan oldukça hasar görmüş, tarakları birbirinden ayrılmak üzere olan yazmada bulunan *Tesbiü’l-kaşîdeti’l -bürde* toplam elli altı varak olup muhakkak hattıyla mahtut olunmuştur. Eser müstensihî

eserin sonunda Ahmed b. Ali olarak geçmektedir. Eserin müstensihî Ahmed b. Ali’dir. Sayfalarda satır sayısı on olarak tercih edilmiş olup, eser ebatları 165x105, 105x50 mm. şeklindedir.⁹³

⁸⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Beydâvî”, *DiA*, C. VI, İstanbul 1992, s. 100.

⁹⁰ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn es-Süyûtî, *Buğyetü’l-vu’ât fî şabakâti’l-luğaviyyîn ve’n-nühât*, tahk. Muhammed Ebu’l-Fazl İbrahim, C. II, 1979, s. 50.

⁹¹ Ebü’l-Felâh Abdülhay İbnü’l-İmad el-Hanbelî, *a.g.e.*, C. V, s. 393.

⁹² Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü’l- ‘Ârifin Esmâü’l-Müellifin ve Âsârü’l-Musannifin*, nşr. Müessesetü’-tarihi’l-Arabi, C. I, 1951, s. 463.

⁹³ *Tesbiü’l-kaşîdeti’l -bürde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 872, vr. 1^a-57^a.

Baş (1^a):

هل جاء فريح قبا منها بناسمة
ام من لواحق اشواق ملازمة
ام هبت الريح من تلقاء عازمة....

Son (57^a):

... تم تسبيح القصيدة البردية المنسوب إلى قاضي البيضاوى من الترقيم يوم الرابع على يد الطالب
احمد بن علي.

3.9. Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî (ö. 695/1296)

Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Muhsin el-Bûsîrî 608/1212'de Mısır'da doğmuş olup Fas'lı berberi bir aileden gelmektedir.⁹⁴ Bûsîrî ve Delâsî nisbeleriyle bilinen müellifin vefat tarihi 695/1296 olup kaleme aldığı eserlerin bazıları şunlardır: *Ḳašîdetü'l-bürde*, *el-Ḳašîdetü'l-hemziyye fî medhi'n-nebeviyye*, *Zuhrü'l-me'âd fî vezni Bânet Su'âd*.⁹⁵

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler, *el-Ḳašidet el-burde ve nüshaları*, *el-Ḳašidet el-burde ve Tercümesi*, *Ḳašîdet el-muḍarriye*, *el-Ḳašîdet el-muḍarriye ve Tercümesi*, *el-Ḳašîdet el-burde Tercüme ve Şerhi*, *Ḳašîdetü'l-hemziyye fî methi ḥayri'l-beriyeh*, *Ẓuhrü'l-me'ad fî me'âriḍa banet su'ad* ve *Taḥmis ḳašidet el-burde*'dir. *Ḳašîdetü'l-bürde*, 160 beyitten ibaret olup kasideye şair el-Kevâkibü'd-dürriyye fî medhi ḥayri'l-beriyeh adını vermiş ama daha sonra *Ḳašîdetü'l-bürde* olarak anılmıştır. *Ḳašîdetü'l-hemziyye fî methi ḥayri'l-beriyeh* ise *Ḳašîdetü'l-bürde*'den sonra müellifin en önemli eseri olup 455 beyitten oluşmaktadır. Kasidenin diğer adı *Ümmü'l-kurâ fî medhi ḥayri'l-verâ*'dır. Müellifin *Ẓuhrü'l-me'ad fî me'âriḍa banet su'ad* adlı eserine gelince 204 beyitten ibaret olduğunu görmekteyiz ayrıca müellif

⁹⁴ Selâhaddin Halîl b. Aybeg es-Safedî, *Kitâbü'l-Vâfi bi'l- vefeyât*, nşr. H. Ritter, 1381, C. III, s. 105-106.

⁹⁵ Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, C. II, s. 138-139.

bu kasîdeyi Kâ'b b. Züheyr'in "lâm" redifli kasidesine nazîre olarak kaleme almıştır.⁹⁶

3.9.1. el-*Kasidet el-bürde* (قصيدة البردة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan kapakları ve miklebi kahverengi deriyle kaplı yazma içerisindeki el-*Kasidet el-bürde* üç varaktan ibarettir. Nesih hattıyla yazılmış eserin sayfaları yirmi bir satır halinde düzenlenmiş olup ebatı; 220x130, 145x70 mm.'dir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah tarihi bilgisine ulaşılamamıştır.⁹⁷

Baş (69^a):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ	أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ
وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ	فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَّتَا
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهُمٍ	أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ
مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ م....	

Son (72^b):

لديك واجعل حسابي غير منخرم	... يارب واجعل رجائي غير منعكس
صبراً متى تدعه الأهوال ينهزم	والطف بعبدك في الدارين إن له
على النبي بمنهلٍ ومنسجم	وانذن لسحب صلاةٍ منك دائمة
وأطرب العيس حادي العيس بالنغم	ما رنحت عذبات البان ريح صبا

⁹⁶ Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Muhammed b. Saîd", *DİA*, C. VI, İstanbul 1992, s. 470.

⁹⁷ el-*Kasidet el-burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 705, vr. 69^a-72^b.

و عن عليّ وعن عثمان ذي الكرم

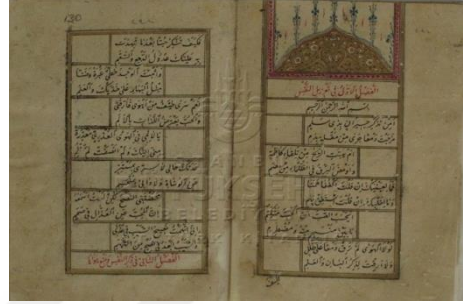
أهل التقى والنقا والحلم والكرم

ثم الرضا عن أبي بكرٍ وعن عمرٍ

والآلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِينَ فِهِم

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan 426 varaklık yazmadaki *el-Ḳaṣîdet el-burde*'nin ikinci nüshası talik hattıyla mahtut olunmuş olup sayfaları on beşer satırdan müteşekkildir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.

155x100, 120x65 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarihi verilmemiştir.⁹⁸

Baş (129^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

مَزَجَتْ دَمْعاً جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ

وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقَ يَهُمٍ

فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَّتَا

مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ م....

أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ

Son (140^b):

لديك واجعل حسابي غير منخرم

...يارب واجعل رجائي غير منعكسٍ

صبراً متى تدعه الأهوال ينهزم

والطف بعبدك في الدارين إن له

على النبي بمنهلٍ ومنسجم

وإذن لسحب صلاةٍ منك دائمةٍ

وأطرب العيس حادي العيس بالنغم

ما رنحت عذبات البان ريح صبا

و عن عليّ وعن عثمان ذي الكرم

ثم الرضا عن أبي بكرٍ وعن عمرٍ

⁹⁸ el-Kasidet el-burde, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1285, vr. 129^b-140^b.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan kahverengi derisi soyulmuş, şirazesı yıpranmış yazmada yer alan *el-Kasidet el-burde*'nin üçüncü nüshası dört varaktan ibarettir. Rik'a hattıyla mahtut eserin iki sütun şeklinde yazıldığı görülmektedir.

Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Sayfaların yirmi beşer satırdan oluştuğu eserin ebatları; 175x120, 160x90 mm.'dir.⁹⁹

Baş (103^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ

أَمِنْ تَذَكَّرِ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ

وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفَقَ يَوْمًا

فَمَا لِعَيْنِكَ إِنْ قُلْتَ اكْفَأَ هَمًّا

مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمٍ....

أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ

Son (107^a):

لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حَسَابِي غَيْرَ مَنْخَرَمٍ

...يَارِبِ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مَنْعَكِ

صَبْرًا مَتَى تَدْعُهُ الْأَهْوَالُ يَنْهَزِمُ

وَالطَّفُ بَعْدَكَ فِي الدَّارَيْنِ إِنْ لَهُ

عَلَى النَّبِيِّ بِمَنْهَلٍ وَمَنْسَجٍ

وَأَنْذَنْ لِسُحْبِ صَلَاةٍ مِنْكَ دَائِمَةٍ

وَأَطْرَبَ الْعَيْسَ حَادِي الْعَيْسِ بِالْغَمِّ

مَا رَنَحَتْ عَذْبَاتُ الْبَانِ رِيحَ صَبَا

وَعَنْ عَلِيٍّ وَعَنْ عُثْمَانَ ذِي الْكَرَمِ

ثُمَّ الرِّضَا عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَعَنْ عَمْرِ

⁹⁹ el-Kasidet el-burde, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1287, vr. 103^b-107^a.

والآلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِينَ فَهَم

أهل التقى والنقا والحلم والكرم.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan siyah deriyle kaplı yazmadaki *el-Ḳaṣîdet el-bürde*'nin dördüncü nüshası rik'a hattıyla yazılmış olup on üç varaktan müteşekkildir. 150x95, 120x80 mm. ebatlarına sahip eserin sayfaları onar satır olarak kullanılmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin istinsah tarih kaydı düşülmemiştir.¹⁰⁰

Baş (18^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

مَزَجْتَ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِذِمِّ

أَمِنْ تَذَكَّرِ جِرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ

وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفَقَ يَهُم

فَمَا لِعَيْنِكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفَأَ هَمًّا

مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ ...

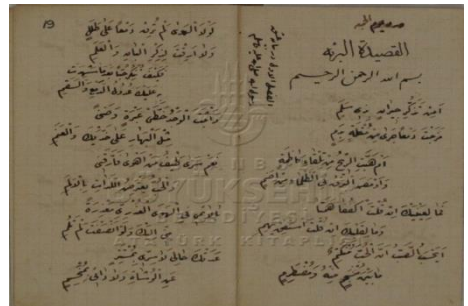
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ

Son (31^a):

من بعد غربتها موصولة الرحم حتى غدت ملة الإسلام وهي بهم

مكفولة أبدأ منهم بخير أبوخير بعلي فلم ... ولم تتم.

Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonunda bulunan, varakları alt alta ikişerli şekile bantla yapıştırarak tamir edilmiş yazmada bulunan *el-Ḳaṣîdet el-bürde*'nin beşinci nüshası üç varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılmış eserin

¹⁰⁰ **el-Kasidet el-burde**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1372, vr. 18^b-31^a.

istinsah tarih bilgisi bulunmamaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin ebatları; 180x80, 165x65 mm.'dir.¹⁰¹

Baş (10^a):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَانٍ بِذِي سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ
وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقُ يَهُمٍ
فَمَا لِعَيْنِكَ إِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَّتَا
مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمٍ....
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ

Son (13^b):

...يارب واجعل رجائي غير منعكسٍ
والطف بعبدك في الدارين إن له
لديك واجعل حسابي غير منخرم
صبراً متى تدعه الأهوال ينهزم
واندن لسحب صلاة منك دائمةٍ
على النبي بمنهلٍ ومنسجم
والآل والصَّحْبِ ثَمَّ النَّابِعِينَ فِهِم
أهل التقى والنقا والحلم والكرم.
ما رنحت عذبات البان ريح صبا
وأطرب العيس حادي العيس بالنغم

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan kapakları ebru desenli kağıtla, sırtı kahverengi deriyle kaplı yazmadaki *el-Kasidet el-burde*'nin altıncı nüshası toplam yirmi varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılmış eser 155x105, 110x60 mm. ebatlarına sahip olup, eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹⁰²

¹⁰¹ *el-Kasidet el-burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 564, vr. 10^a-13^b.

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

وصلى الله على سيدنا محمد سيد المرسلين و خاتم النبيين وعلى آله و صحبه أجمعين و سلم تسليما
كثيرا.

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَانٍ بِذِي سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ
أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ
وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ
فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفُفَا هَمَّتَا
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقَ يَهُم
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ
مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمٍ....

Son (20^b):

...يارب واجعل رجائي غير منعكسٍ
لديك واجعل حسابي غير منخرم
والطف بعبدك في الدارين إن له
صبراً متى تدعه الأهوال ينهزم
وانن لسحب صلاةٍ منك دائمةٍ
على النبي بمنهلٍ ومنسجم
والآل والصَّحْبِ ثَمَّ التَّابِعِينَ فِهِم
أهل التقى والنقا والحلم والكرم
ما رنحت عذبات البان ريح صبا
وأطرب العيس حادي العيس بالنغم

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin
koleksiyonunda yer alan kapakları ebru desenli
kağıtla, mikleb ve sırtı siyah deriyle kaplı
yazmadaki *el-Ḳasîdet el-bürde*'nin yedinci
nüshası dört varaktır. Nesih hattıyla yazılı eserin
sayfaları iki sütun halinde olup, her sayfa yirmi

¹⁰² **el-Kasidet el-burde**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1096, vr. 1^b-20^b.

bir satırdan oluşmaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. 210x165, 160x100 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih kaydı düşülmemiştir.¹⁰³

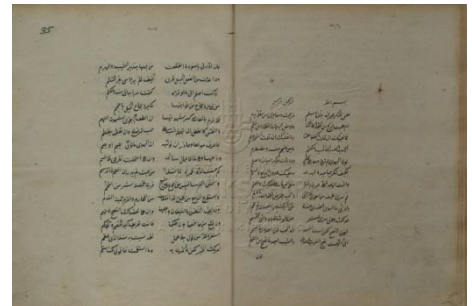
Baş (95^b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	
أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ	مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ
أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ	وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ
فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفَأَ هَمَّتَا	وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقَ يَهُمِ
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ	مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ م....

Son (99^a):

... يارب واجعل رجائي غير منعكسٍ	لديك واجعل حسابي غير منخرم
والطف بعبدك في الدارين إن له	صبراً متى تدعه الأهوال ينهزم
وانذن لسحب صلاة منك دائمةٍ	على النبي بمنهلٍ ومنسجم
والآل والصَّحْبِ ثَمَّ النَّابِعِينَ فِهِم	أهل التقى والنقا والحلم والكرم.
ما رنحت عذبات البان ريح صبا	وأطرب العيس حادي العيس بالنغم

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kahverengi deriyle kaplanmış, sırt kısmı ayrılmış yazmada bulunan el-Ḳašîdet el-bürde'nin sekizinci nüshası beş varaktır. Ta'lik hattıyla yazılmış eser 210x160, 125x70 mm. ebatlarındadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. On dokuz satır ve iki satır düzeniyle kaleme alınmış eserin istinsah tarihi kaydına ulaşılamamıştır.¹⁰⁴

¹⁰³ el-Kasidet el-burde, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 322, vr. 95^b-99^a.

Baş (34^b):

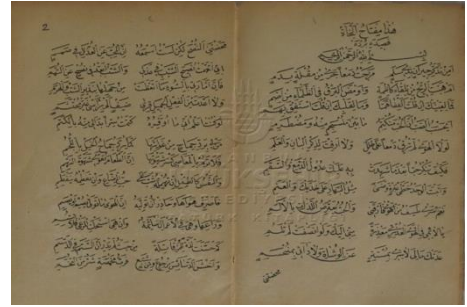
بسم الله الرحمن الرحيم

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ
أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ
وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ
فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفَفَا هَمَّتَا
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفِيقُ يَوْمٍ
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ
مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ م....

Son (39^b):

...وَالْأَلِ وَالصَّخْبِ ثَمَّ التَّابِعِينَ لَهُ
أَهْلُ التَّقَى وَالنَّقَا وَالْحِلْمِ وَالْكَرَمِ
ثَمَّ الرِّضَا عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَعَنْ عَمْرِ
وَعَنْ عَلِيٍّ وَعَنْ عَثْمَانَ ذِي الْكَرَمِ
مَا رَنَحْتَ عَذَابَاتِ الْبَانِ رِيحَ صَبَا
وَأَطْرَبَ الْعَيْسَ حَادِي الْعَيْسَ بِالْغَنَمِ

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki on beş varaklık yazma içerisinde bulunan *el-Kaşidet el-bürde*'nin dokuzuncu nüshası toplam sekiz varaktır. Okunaklı nesih hattıyla yazılmış olan eserin istinsah tarihi h.1308 senesi olarak

kaydedilmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Sayfa düzeni iki sütun ve on bir satırdan oluşan eserin ebatları; 200x125, 135x80 mm. şeklindedir.¹⁰⁵

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

¹⁰⁴ *el-Kasidet el-burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 614, vr. 34^b-39^b.

¹⁰⁵ *el-Kasidet el-burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1442, vr. 1^b-8^a.

أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ
مَرَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ
أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ
وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلُمَاءِ مِنْ إِضْمٍ
فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفُفَا هَمَّتَا
وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقُ يَهُمٍ
أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكَتِمٌ
مَا بَيْنَ مَنْسَجٍ مِنْهُ وَمُضْطَرٍ م...

Son (18^a):

...وَالْأَلِ وَالصَّحْبِ ثَمَّ النَّابِعِينَ لَهُمْ
أَهْلُ التَّقَى وَالنَّقَا وَالْحَلَمِ وَالْكَرَمِ
مَا رَنَحْتَ عَذَبَاتِ الْبَانِ رِيحَ صَبَا
وَأَطْرَبَ الْعَيْسِ حَادِي الْعَيْسِ بِالنَّغَمِ.
تَمَّتِ الْكِتَابُ الْقَصِيدَةُ الْبُرْدَةُ بِعَوْنِ اللَّهِ تَعَالَى كَتَبَهُ الْفَقِيرُ الْحَقِيرُ مُحَمَّدُ أَمِينُ الْوَهْبِيُّ

3.9.2. el-Ḳaṣîdet el-burde ve Tercümesi

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kapakları ebru desenli kağıtla, sırt ve köşeleri kahverengi deriyle kaplı yazmada bulunan *el-Ḳaṣîdet el-bürde ve Tercümesi* on yedi varaktan oluşmaktadır. Eser Osmanlı Türkçe'siyle tercüme edilmiştir. Hat çeşidi nesih olan eserin yazımında siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Sayfa düzeni on dokuz satırla sağlanmış eserin ebatları; 230x155, 135x80 mm.'dir. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹⁰⁶

Baş (1^b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ مُنْشَى الْخَلْقِ مِنْ عَدَمٍ
ثُمَّ الصَّلَاةُ عَلَى الْمُخْتَارِ فِي الْقَدَمِ

¹⁰⁶ *el-Kasidet el-burde ve Tercümesi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 33, vr. 1^b-17^b.

مَرَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ...

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

Son (17^b):

... يا رب جمعنا طلبنا منك مغفرة و حسنَ خاتمةٍ يا واسعَ الكرمِ

و هذه بُردة المختار قد خُتِمتْ. و الحمد لله في بدءٍ و في ختم.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kapakları yeşil, sırtı siyah deriyle ciltlenmiş yazmada bulunan *el-Ḳaṣîdet el-bürde ve Tercümesi* 'nin ikinci nüshası yirmi üç varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla kaleme alınmış eserin istinsah tarih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Sayfaların otuz bir satırdan oluştuğu eserde ebatlar; 260x200, 200x110 mm. şeklindedir.¹⁰⁷

Baş (1^b):

محبت خصوصنده يعني اول قبيلهك عشقي كبي مشهور ...

Son (23^a):

أهل التَّقَى أويله ال و أصحاب و تابعين كه بونلرك هر بريسي تقوى اهليدر و التقي طهارت و نظافت اهلدر و الحلم دخي حلم اهلدر و الكرم دخي كرم اهليدر.

3.9.3. Ḳaṣîdet el-muḍarriye (قصيدة مضرية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kapakları ve miklebi kahverengi deriyle kaplı yazmada bulunan *Ḳaṣîdet el-muḍarriye* eseri bir varaktır. Nesih hattıyla mahtut eserin sayfalarında yirmi bir satır kullanılmış olup eserin ebatları; 220x130,

¹⁰⁷ *el-Kasidet el-burde ve Tercümesi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 103, vr. 1^b-23^a.

145x70 mm.'dir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah tarih bilgisine rastlanmamıştır.¹⁰⁸

Baş (79^a):

يا رب صلّ على المختار من مضر
والأنبياء وجميع الرسل ما ذكر
وصلّ ربّ على الهادي وشيعته
وصحبه من لطيّ الدين قد نشر
وجاهدوا معه في الله واجتهدوا
وهاجروا وله آووا وقد نصر
وبيئوا الفرض والمسنون واعتصموا بالله فانتصر...

Son (80^a):

... كذا عليّ مع ابنه وأمه أهل العباء كما قد جاءنا الخبر
سعد سعيد ابن عوف طلحة وأبو
عبيدة وزبير سادة عرر
والأل والصحب والأتباع قاطبة
ما جنّ ليل الدياجي أو بدا السحر

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kahverengi deriyle kaplanmış mikleblı yazmada yer alan *Kasidet el-mudarriye*'nin ikinci nüshası dört varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserin istinsah tarihi h.1096 yılı olarak kaydedilmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Sayfaları on altı satırdan oluşturulan eserin ebatları; 200x130, 150x85 mm.'dir.¹⁰⁹

Baş (152^b):

يا رب صلّ على المختار من مضر
والأنبياء وجميع الرسل ما ذكر

¹⁰⁸ *Kasidet el-mudarriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 705, vr. 79^a-80^a.

¹⁰⁹ *Kasidet el-mudarriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 837, vr. 152^b-155^b.

وصل رب على الهادي وشيعته
وصحبه من لطى الدين قد نشر
وجاهدوا معه في الله واجتهدوا
وهاجروا وله آوا وقد نصر
وبينوا الفرض والمسنون واعتصبوا
الله واعتصموا بالله فانتصر...

Son (155^b):

...يا رب واغفر وسامعه او المسلمين جميعاً أينما حضر
ووالدينا وأهلينا وجبرتنا وكنا سيدي للعفو مفتقر
وكن لطيفاً بنا في كل نازلة لطفاً جميلاً به الأهوال تنحسر

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kapak derisi soyulmuş siyah deriyle kaplı sırtı olan mecmuada bulunan *Kasidet el-muḍarriye*'nin üçüncü nüshası iki varaktır. Hat çeşidi nesih olan eserin sayfaları iki sütuna ayrılmış olup satır sayısı yirmi birdir.

Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Ebatları 195x110, 140x65 mm. olan eserin istinsah tarih kaydı düşülmemiştir.¹¹⁰

Baş (21^b):

يا رب صل على المختار من مضر
والأنبياء وجميع الرسل ما ذكر
وصل رب على الهادي وشيعته
وصحبه من لطى الدين قد نشر
وجاهدوا معه في الله واجتهدوا
وهاجروا وله آوا وقد نصر
وبينوا الفرض والمسنون واعتصبوا
الله واعتصموا بالله فانتصر...

¹¹⁰ *Kasidet el-mudarriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1095, vr. 21^b-22^b.

Son (22^b):

... كَذَا عَلِيٍّ مَعَ ابْنَيْهِ وَأَمَّهُمَا أَهْلُ الْعَبَاءِ كَمَا قَدْ جَاءَنَا الْخَيْرُ

عَبِيدَةُ وَزُبَيْرُ سَادَّةٍ غُرُرُ

سَعْدُ سَعِيدُ ابْنُ عَوْفٍ طَلْحَةُ وَأَبُو

مَا جَنَّ لَيْلُ الدِّيَاجِي أَوْ بَدَا السَّحَرُ

وَالْأَلَّ وَالصَّحْبُ وَالْأَتْبَاعُ قَاطِبَةٌ

Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonunda bulunan, kapakları desenli kağıtla sırtı ise siyah deriyle kaplı mecmuada bulunan *Kaşîdet el-muḍarriye*'nin dördüncü nüshası iki varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla mahtut eserin sayfa düzeni iki sütun şeklinde olup sayfalarda kullanılan satır sayısı yirmi birdir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. 240x165, 180x115 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih kaydına rastlanmamıştır.¹¹¹

Baş (1^b):

وَالْأَنْبِيَاءَ وَجَمِيعَ الرُّسُلِ مَا ذُكِرَ

يَا رَبِّ صَلِّ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ مُضَرٍّ

وَصَحْبِهِ مَنْ لَطِيَ الدِّينِ قَدْ نَشَرَ

وَصَلِّ رَبِّ عَلَى الْهَادِي وَشِيعَتِهِ

وَهَاجَرُوا وَلَهُ آوُوا وَقَدْ نَصَرَ

وَجَاهِدُوا مَعَهُ فِي اللَّهِ وَاجْتَهَدُوا

لِلَّهِ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ فَانْتَصِرَ...

وَيَبَيِّنُوا الْفَرَضَ وَالْمَسْنُونَ وَاعْتَصَبُوا

Son (2^a):

فَإِنَّ جُودَكَ بَحْرٌ لَيْسَ يَنْحَصِرُ

... يَا رَبِّ أَعْظِمْ لَنَا أَجْرًا وَمَغْفِرَةً

وَكُلُّنَا سَيِّدِي لِلْعَفْوِ مُفْتَقِرُ

وَوَالِدِينَا وَأَهْلِينَا وَجِيرَتَنَا

لُطْفًا جَمِيلًا بِهِ الْأَهْوَالُ تَنْحَسِرُ

وَكُنْ لَطِيفًا بَنَا فِي كُلِّ نَازِلَةٍ

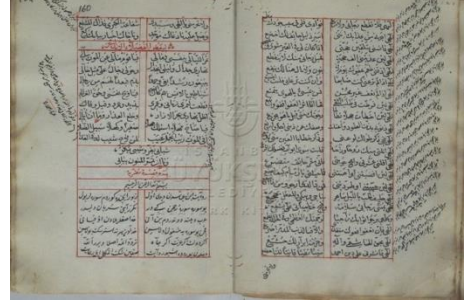
جَلَالَةً نَزَلَتْ فِي مَدْجِهِ السُّورُ.

بِالْمُصْطَفَى الْمُجْتَبَى خَيْرِ الْأَنَامِ وَمَنْ

¹¹¹ *Kasidet el-mudarriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 54, vr. 1^b-2^a.

3.9.4. el-*Ḳaṣîdet el-muḍarriye* ve Tercümesi

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kahverengi deriyle kaplanmış mecmuada bulunan *el-Ḳaṣîdet el-muḍarriye ve Tercümesi* adlı eser üç varaktan oluşmaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eser Osmanlı Türkçe'sine tercüme edilmiştir. Ta'lik hattıyla yazılmış eserin ebatları; 205x145, 160x90 mm.'dir.¹¹²

Baş (160^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

روایت ابن عبسن دیر اول بو سوره سوره رحمن ...

Son (162^b):

...

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kapakları ebru desenli kağıtla sırtı ise kahverengi deriyle kaplanmış mecmuada yer alan *el-Ḳaṣîdet el-muḍarriye ve Tercümesi* adlı eserin ikinci nüshası dört varaktan oluşmaktadır. Eser nesih hattıyla

yazılmıştır. Eser Osmanlıca ve Arapça olarak yazılmıştır. Sayfa düzeninde iki sütun görülen eserin ebatları 220x145, 165x100 mm.'dir. Eser Hacı İbrahim Efendi nüshasından istinsah edilmiştir. Eserin istinsah tarih kaydına rastlanmamıştır.¹¹³

¹¹² **el-Kasidet el-mudarriye ve Tercümesi**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 602, vr. 160^a-162^b.

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

صلواته هم سلامه سيد البشر

اسمكه بد ايدہ ريز موجود ايدن بشر

محشرده اول ذات هم قلدك شفيع بشر

حمدكه شغل ايدہ ريز رسول ايدن بشر

والأنبياء وجميع الرُّسل ما دُكروا

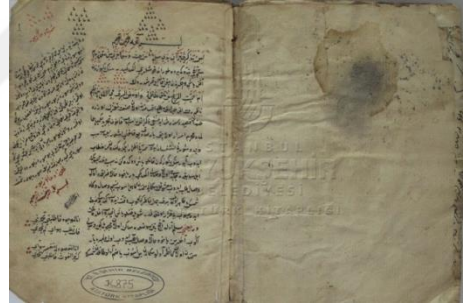
يا رب صلّ على المُختار من مُضِرِّ

Son (4^a):

...كُتبت هذه القصيدة الشريفة الميمونة المستحسنة من نسخة الحاج ابراهيم افندي.

3.9.5. el-Ḳašidet el-burde Tercüme ve Şerhi

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kahverengi deriyle kaplı ve varaklarında yırtılmalar olan mecmuada bulunan *el-Ḳašidet el-bürde Tercüme ve Şerhi* kırk dört varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla yazılmış eserin varaklarında rutubet ve mürekkep dağılmaları görülmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. İstinsah tarih kaydına rastlanmayan eserin ebatları 200x145, 145x70 mm. şeklindedir.¹¹⁴

Baş (1^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

مَزَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ....

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

¹¹³ *el-Kasidet el-mudarriye ve Tercümesi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 900, vr. 1^b-4^a.

¹¹⁴ *el-Kasidet el-burde Tercüme ve Şerhi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 875, vr. 1^a -44^a.

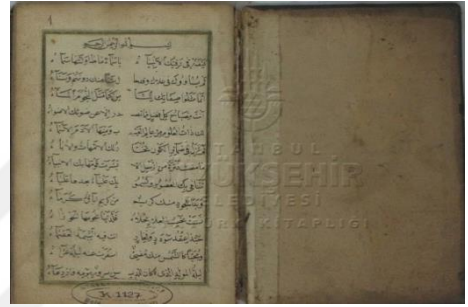
Son (44^a):

...و أصحاب أجمعين و ارحمنا و احشرونا معهم في يا رب العالمين آمين آمين يا أرحم
الراحمين و الحمد لله رب العالمين.

3.9.6. el-Ḳašîdetü'l-hemziye fi methî hayri'l-beriye

(القصيدة الهمزية في مدح خير البرية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kahverengi deri kaplamalı miklebli yazmada bulunan *Ḳašîdetü'l-hemziye fi methî hayri'l-beriye* on yedi varaktır. Hat çeşidi olarak nesih kullanılmış eserde sayfa düzeni iki sütunla sağlanmış olup sayfaların satır sayısı on dördtür. Ebatları; 160x105, 130x75 mm. olan eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine rastlanmamıştır.¹¹⁵

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

كَيْفَ تَرْفِي رُقِيَّكَ الْأَنْبِيَاءُ.
يَا سَمَاءَ مَا طَوَّلَتْهَا سَمَاءُ

لَمْ يُسَاوُوكَ فِي عِلَّاكَ وَقَدْ حَا
لَ سَنَّا مِنْكَ دُونَهُمْ وَسَنَاءُ

إِنَّمَا مَثَلُوا صِفَاتِكَ لِلنَّاءِ
سِ كَمَا مَثَلُ النُّجُومِ الْمَاءُ

أَنْتَ مُصْبِحُ كُلِّ فَضْلٍ فَمَا تَصْ
دُرُّ إِلَّا عَنْ ضَوْنِكَ الْأَضْوَاءُ...

Son (17^a):

...وَصَلَاةُ كَالْمِسْكِ تَحْمِلُهُ
مَنْي شَمَالِ إِلَيْكَ أَوْ نَكْبَاءُ

وَسَلَامٌ عَلَى ضَرِيحِكَ تَخْضَلُ
بِهِ مِنْهُ تُرْبَةٌ وَعَسَاءُ

¹¹⁵ *Kasidetü'l-hemziye fi methî hayri'l-beriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1127, vr. 1^b - 17^a.

وَنَنَاءٌ قَدَمْتُ بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوٍ

إِي إِذْ لَمْ يَكُنْ لَدَيَّ نَرَاءٌ

مَا أَقَامَ الصَّلَاةَ مِنْ عَبْدٍ اللَّهِ

وَقَامَتْ بِرَبِّهَا الْأَشْيَاءُ

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki yetmiş dört varaklık yazmada bulunan *Ḳasîdetü'l-hemziye fi methi hayri'l-berîye*'nin ikinci nüshası toplam on varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserin varakları yirmi dört satır şeklinde

kullanılmıştır. Ebatları; 210x120, 180x85 mm. Olan eserin istinsah tarihi h.1112 senesi olarak kaydedilmiştir fakat müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹¹⁶

Baş (54^b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كَيْفَ تَرْفِي رُفَيْكَ الْأَنْبِيَاءُ

يَا سَمَاءَ مَا طَوَّلَتْهَا سَمَاءُ

لَمْ يُسَاوُوكَ فِي عِلَّاكَ وَقَدْ حَا

لَ سَنَى مِنْكَ دُونَهُمْ وَسَنَاءُ

إِنَّمَا مَثَّلُوا صِفَاتِكَ لِلنَّاءِ

سِ كَمَا مَثَّلَ النُّجُومَ الْمَاءُ

أَنْتَ مُصْبَاحُ كُلِّ فَضْلٍ فَمَا تَصْ

دُرُ إِلَّا عَنْ صَوْنِكَ الْأَضْوَاءُ...

Son (64^a):

...وَصَلَاةُ كَالْمِسْكِ تَحْمِلُهُ

مَتَّى شَمَالُ إِلْيَاكَ أَوْ نَكْبَاءُ

وَسَلَامٌ عَلَى ضَرِيحِكَ تَخْضُلُ

بِهِ مِنْهُ تُرْبَةٌ وَعَسَاءُ

وَنَنَاءٌ قَدَمْتُ بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوٍ

إِي إِذْ لَمْ يَكُنْ لَدَيَّ نَرَاءُ

مَا أَقَامَ الصَّلَاةَ مِنْ عَبْدٍ اللَّهِ

وَقَامَتْ بِرَبِّهَا الْأَشْيَاءُ

¹¹⁶ *Kasidetü'l-hemziye fi methi hayri'l-berîye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 959, vr. 54^b-64^a.

3.9.7. Żuhrü'l-me'âd fî mu'ârîða banet su'ad (ذخر المعاد في معارضة بانث سعاد)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kapak derisi soyulmuş, sırt derisi kahverengi olan yazmada bulunan *Żuhrü'l-me'âd fî me'ârîða banet su'ad* eseri toplam beş varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserin ebatları; 195x110, 135x65 mm.'dir.

Eserin istinsah tarihi ve müstensih kaydına rastlanmamıştır.¹¹⁷

Baş (16^b):

وَأَنْتَ عَنْ كُلِّ مَا قَدَّمْتَ مَسْئُولٌ

وَعَقْدُ عَزْمِكَ بِالتَّسْوِيفِ مَحْلُولٌ

يَوْمًا نَشَاطٌ وَعَمَّا سَاءَ تَكْسِيلٌ

مُجَرَّدٌ بَيِّدِ الْأَمَالِ مَسْلُولٌ

فَإِنَّمَا حَبْلُهَا بِالزُّورِ مَوْصُولٌ...

إِلَى مَتَى أَنْتَ بِاللَّذَاتِ مَشْغُولٌ.

فِي كُلِّ يَوْمٍ تُرْجَى أَنْ تَتُوبَ غَدًا.

أَمَّا يُرَى لَكَ فِيمَا سَرَّ مِنْ عَمَلٍ.

فَجَرَّدَ الْعَزْمَ إِنَّ الْمَوْتَ صَارِمُهُ.

وَاقْطَعِ حَبَالَ الْأَمَانِيِّ الَّتِي اتَّصَلَتْ

Son (21^a):

وَالْحَجَرُ وَالْحَجَرُ الْمَلْنُومُ وَالْمِيلُ

شَقَّتْ فَوَادِي بِهِ قَوْدَاءُ شِمْلِيلُ

لِغُلَّتِي وَغُلِّيْلِي مِنْهُ تَبْلِيلُ

مِنْ الْمَهْيَمِينَ إِبْلَاحٌ وَتَوْصِيلُ

مِنْ الْكَوَاكِبِ قَنْدِيلٌ فَقَنْدِيلُ.

... قَدْ رَحِبَ الْبَيْتُ شَوْقًا وَالْمَقَامُ بِهِمْ.

نَذَرْتُ إِنْ جَمَعْتُ شَمْلِي بِبَابِكَ أَوْ

أَبْلُ مِنْ طَيِّبَةٍ بِالْذَمِّ طَيِّبٌ نَرَى

دَامَتْ عَلَيْكَ صَلَاةُ اللَّهِ يَكْفُلُهَا

مَا لَاحَ ضَوْءُ صَبَاحٍ فَاشْتَسْرَبَهُ

¹¹⁷ *Zuhrü'l-me'âd fî mu'ârîða banet suad*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1095, vr. 16^b -21^a.

3.9.8. Tahmis kasidet el-burde (تخميس قصيدة البردة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki siyah deriyle ciltlenmiş ve tezhiple tezyin edilmiş miklebli yazma içerisinde yer alan otuz bir varaklık eser nesih hattıyla yazılmıştır. Eserin İstinsah tarih ve müstensih bilgisi bulunmayan eserin ebatları; 210x135, 140x75 mm.'dir.¹¹⁸

Baş (122^b):

ما بال قلبك لا ينفك ذا الم مُذيان اهل الحمى و اللبن و العلم و انهل مدمعك القاني بمنسجم
من تذكر جيران بذي سلم مزجت دمعاً جرى من مقلّة بدم أم هبت

Son (153^a):

.... سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين.

3.10.Şemseddin Muhammed b. Eşref Semerkandi (ö. 702/1303)

Matematik, astronomi, mantık ve kelâm ilimlerinde tanınmış Muhammed b. Eşref Semerkandi'nin doğum ve ölüm tarihiyle ilgili net bir bilgiye ulaşılmamakla beraber vefat tarihinin 702/1303 olduğu kabul edilmektedir. *A'mâl-i Taqvîm-i Kevâkib-i Şâbite*, *Eşkâlü't-te'sîs* ve *Kıstâsü'l-efkâr fî tahkîki'l-esrâr* müellifin eserlerinden bazılarıdır.¹¹⁹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Şerh el-kasidet el-'ayniyye*'dir.

¹¹⁸ **Tahmis kasidet el-burde**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 693, vr. 122^b-153^a.

¹¹⁹ İlhan Kutluer, "Muhammed b. Eşref Semerkandi", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 475-477.

3.10.1 Şerh el-kaşidet el-‘ayniyye (شرح القصيدة العينية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kahverengi deriyle kaplanmış mecmuada yer alan *Şerh el-kaşidet el-‘ayniyye* eseri üç varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılı eserin ebatları 205x150, 145x100 mm. olup, sayfa satır sayısı on yedidir. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşıl原因amamıştır.¹²⁰

Baş (219^a):

و هذا شرح لمولانا شمس الدين السمرقندي على القصيدة المنسوبة إلى الشيخ الرئيس أبي علي ابن سينا و هي
هذه هبطت إليك من المحل الأرفع ورقاء ذات تعزز و تمنع ...

Son (222^a):

... الكمال لأن أكثر النفوس تنقطع بدون الكمال ولا يتعلق ببيدك آخر لتحصيل الكمال أنعم برد جواب
ما أنا سائل عنه فناد العلم ذات.... تمت القصيدة والشرح بحمد الله وعونه.

3.11. Dâvûd-İ Kayserî (ö. 751/1350)

Osmanlı devrinin önemli âlim ve hocalarından olan Şerefüddin Davud b. Mahmud Kayseri ilim hayatını Kayseri, Mısır ve İznik'te geçirmiştir. Özellikle tasavvuf ilminde derinleşen müellifin üzerinde Kemâleddin Kâşanî'nin büyük etkisi vardır. 751/1350 yılında vefat eden müellifin; *Şerhu Kaşideti't-Tâ'iyye*, *Maṭla'u huşûşi'l-kilem fî me'ânî Fuşûşi'l-hikem*, *Nihâyetü'l-beyân fî dirâyeti'z-zamân ve Tahkîku mâ 'î'l-hayât ve keşfü esrâri'z-zulûmât* bazı eserlerindendir.¹²¹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, Şerh el-kaşidetel-ḥamriyye'dir.

¹²⁰ *Şerh el-kaşidet el-ayniyye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 503, vr. 219^a-222^a.

¹²¹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, Meral Yay., C. I, İstanbul 1975, s. 84-85.

3.11.1. Şerh el-kaşîdet el-ḥamriye (شرح القصيدة الخمرية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi deriyle kaplı, şirazesı dağılmak üzere olan miklebli yazmada bulunan *Şerh el-kaşîdetel-ḥamriye* eseri toplam on altı varaktır. Talik hattıyla mahtut eserin sayfaları yirmi bir satırdan oluşmaktadır.

Ebatları 210x150, 160x90 mm. olan eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisine rastlanmamıştır.¹²²

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي تجلّى لقلوب عباده المصطفين ازل الازال و أحيى أرواحهم تجليات الجمال و الجلال و نور عقولهم يا ظهار الأنوار ...

Son (16^b):

... و جعلنا من المتقين و رزقنا إياكم مقامات العارفين و كمالات الكاملين أنه أرحم الراحمين و أحمد الله رب العالمين و الصلاة على محمد و آله و صحبه أجمعين

3.12. Cemâlüddîn Abdullah Nukrekâr (ö. 776/1375)

Dil alimi olarak tanımlanan Cemâlüddîn Abdullah Hüseyînî ve Nîsâbü'rî nisbeleriyle anılmaktadır. Özellikle dil ve usulde mahirliğini vurgulayan İbni Hacer Halep'te müderrislik yaptığını bildirmiştir.¹²³ *Şerḥu'l-Lübâb*, *Şerḥu Lübbi'l-elbâb*, *Şerḥu Telhîşi'l-Miftâḥ*, *Şerḥu'l-Fevâ'id*'i'l-Ġıyâşîyye, *Şerḥu Kaşîdeti Bânet Sü'âd*, *Şerḥu Kaşîdeti'l-Büstî* ve *Şerḥu't-Teshîl fi'n-naḥv* gibi eserleri dil üzerindeki vukufiyetini desteklemektedir.¹²⁴

¹²² *Şerh el-kasidet el-hamriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 616, vr. 1^b-16^b.

¹²³ Celaleddin Abdurrahman es-Suyuti, *a.g.e.*, C. II, s. 54.

¹²⁴ Tahsin Özcan, "Nukrekâr", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s. 233.

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Şerh kaşidet el-Büsti*'dir.

3.12.1. Şerh kaşidet el-Büsti (شرح قصيدة البستي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan siyah ciltli, sırtı hasar görmüş ve siyah miklebli yazmada yer alan *Şerh kaşidet el-Büsti*'nin varak sayısı otuz ikidir. Hat yazısı rık'a olan eserde siyah ve kırmızı renkte mürekkepler kullanılmıştır.

İstinsah tarih kaydına rastlanmayan eserin on beş satır halinde yazıldığı görülmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Ebatları ise 200x130, 120x60 mm.'dir¹²⁵

Baş (21^b):

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على خير البرية محمد و آله أجمعين ...

Son (53^a):

... وجودة سبكه كان هذا مأخوذ من قول أمير المؤمنين علي بن أبي طالب لا تنتظر إلى فم قال و انظر إلى ما قال معناه إذ سمعت كلام فلا تنتظر إلى حال و لكن انظر إلى كثرة طائفة.

3.13. Muhammed b. Abdurrahman İbnu'l-İmad (ö.874/1470)

İbnu'l-İmad 811/1408 tarihinde Gazze'de doğmuştur. Mısırî nisbesiyle anılan müellif Hüsameddin ve Salihi isimlerle de bilinir. Kadılık görevinde bulunmuş müellif aynı zamanda fakih ve ediptir. Birçok esere sahip olan müellifin önemli eseri olarak *Manzume fi'l-fikh*'ı zikredebiliriz.¹²⁶

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Kaşidetü'l-lamiye*'dir.

¹²⁵ Şerh kasidet el-Büsti, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 624., vr. 21^b-53^a.

¹²⁶ Ebû Gays Muhammed Hayrüdîn ez-Ziriklî, a.g.e., C. VI, s. 193-194.

3.13.1. Kaşîdetü'l-lâmiye (قصيدة اللامية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan şirazesı ayrılmış kapak derileri soyulmuş yazma eserdeki *Kaşîdetü'l-lamiye* on varaktan müteşekkildir. Nesih hattıyla mahtut eser ikişer sütun ve on üç satır şeklinde varaklandırılmıştır. 210x160, 160x105 mm. ebatlarındaki eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılammıştır.¹²⁷

Baş (30^b):

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد مني لرب مسبل النعم
يا طالبا لخصال ساء جامعها
و الشكر ثم الثنا للمانح النحل
و سائلا من حواها سؤل مبتهل....

Son (40^b):

...ارغب إلى الله و اطلب فضله....
و بعد صلي على المختار تحوي حلا
لمن أساء و من ... بالنحل
صلي صلاتك بالتسليم في الأصل.

3.14. Zerrûk Ahmed b. Ahmed (ö. 899/1493)

Şihâbüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ahmed 846/1442 tarihinde Fas'ta doğmuştur. Zerruk lakabıyla daha çok tanınmış olan âlimin Bernusî (kabilesinin adı) ve Fâsî nisbeleriyle de anıldığı bilinmektedir. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden alimin ilim hayatı on yaşında Kur'an hıfzıyla başlamıştır. Abdullah el-Fahhâr ve Ali es-Sittî'den risaleler okuyarak ilmini zenginleştiren müellif tasavvuf ve diğer İslâmî ilimlerde fikir ve eserleriyle döneminin ileri gelen âlimlerinden

¹²⁷ *Kasidetü'l-lamiye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1138, vr. 30^b-40^b.

olmuştur.¹²⁸ Zerrûk; Abdullah el-Kavri, ez-Zeytûnî, Salih Abdullah b. Muhammed b. Kasım el-Kavri, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Said el-Miknasi el-Fasi ve daha birçok alimden ders almıştır.¹²⁹ 'Uddetü'l-mürîdi's-şâdık, Kavâ'idü't-taşavvuf ve Şerhu esmâ'illâhi'l-hüsnâ müellifin örnek olarak verebileceğimiz eserlerindendir.¹³⁰

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, Şerhü'l-kaşîdeti'd-Dimyâtiye'dir.

3.14.1. Şerhü'l-kaşîdeti'd-Dimyâtiye (شرح القصيدة الدمياطية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kahverengi ciltli yazmada bulunan Şerhü'l-kaşîdeti'd-Dimyâtiye eseri toplam on sekiz varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Eserin müstensih bilgisine

ulaşılamamıştır. Sayfaların on üçer satır halinde yazılmış olan eserin ebatları; 150x100, 110x70 mm.'dir.¹³¹

Baş (141^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الشيخ الإمام العالم العامل نوا المواهب السنية و الفتوحات الربانية سيدي احمد بن عيسى الزرقى عرف برزوق الفاسي أصلح الله حاله بمنه و كرمه، الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم. التواب الهادي إلي الحق و الصوابالعالم بالخفيات...

¹²⁸ Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ Serkîs ed-Dimaşkî, Mu'cemü'l-maṭbû'âti'l-'Arabiyye ve'l-mu'arreb, C. I, Kahire 1346/1928, s. 965-966.

¹²⁹ Kadir Özköse, "Ahmed Zerrûk, Hayatı ve Tasavvufî Düşüncesi" Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XII, 2008, Say. 2, s. 147-149.

¹³⁰ Bağdatlı İsmail Paşa, a.g.e., C. II, s. 136-137.

¹³¹ Şerhü'l-kaşîdeti'd-Dimyâtiye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 847, vr. 141^a-159^a.

Son (159^a):

... وهو حجاب جدّا و هذا أوّل بعد البسملة و الصّلوة و السلام على سيدنا محمد و آله.

3.15. Abdurrahman Câmî (ö. 898/1492)

Abdurrahmân b. Nizâmiddîn 817/1414 tarihinde Horasan'ın Câm şehrinde dünyaya gelmiştir. İlim tahsiline babasının yanında başlayan müellif Herat ve Semerkant gibi şehirlerde Arap dili ve edebiyatı ve diğer İslami ilimlerde hem talebe olmuş hem de müderrislikte bulunmuştur. Farsça daha çok olmakla beraber Arapça eserleri de olan müellif, bu iki dili şiir alanında ustalıkla kullanmıştır. Ali es-Semerkandî, Şehâbeddin Muhammed el-Câcermî ve Bursalı Kadızâde-i Rûmî müellifin ilim istifade ettiği hocalarındandır.¹³² *Hadîs-i Erba'în, Divan, Risâle-i Sağîr der Mu'ammâ, Nakdû'n-nusûs fî şerhi Nakşi'l-Fusûs ve Şerhu Fuşûşü'l-hikem* müellifin bazı manzum ve mensur eserlerindendir.¹³³

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; Şerh-i kaside-i hamriye-i Fariḍiye ve Şerh-i kaside-i ta'îye-i Fariḍiye'dir.

3.15.1. Şerh-i kaside-i hamriye-i Fariḍiye (شرح قصيدة فارضية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda kahverengi deriyle kaplanmış yazmada yer alan Şerh-i kaside-i hamriye-i Fariḍiye toplam otuz bir varaktır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Hat çeşidi ta'lik olan eser 195x130, 140x80 mm. ebatlarındadır. Eserin istinsah tarihi h.875 olarak verilmiştir.¹³⁴

¹³² Ömer Okumuş, "Abdurrahmân Câmî", C. VII, *DİA*, İstanbul 1993, s. 94-96.

¹³³ Ali Asgar Hikmet, *Biyografi: Câmî Hayatı ve Eserleri*, MEB Yay., İstanbul 1991, s. 272-343.

¹³⁴ *Şerh-i kasidesi hamriye-i Fariḍiye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1104, vr. 37^b-68^a.

Baş (37^b):

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

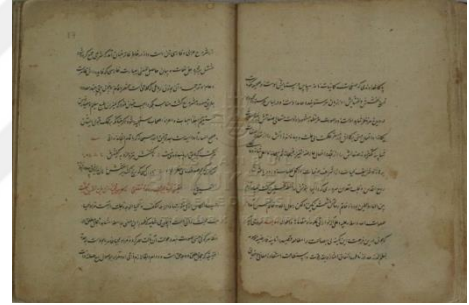
...

Son (68^a):

...تم الكتاب بعون الله في تاريخ تاسع وعشرون من شهر ذي الحجة...

3.15.2. Şerh-i kaşîde-i ta'îyye-i Farîdiyye (شرح قصيدة تائية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda kahverengi deriyle kaplanmış mecmuada yer alan eser toplam on sekiz varaktır. Ta'lîk hattıyla mahtut eser satır düzeni on üçtür. Ebatları 195x130, 140x80 mm. Şeklinde olan eserin istinsah tarih ve müstensih kaydı düşülmemiştir.¹³⁵

Baş (16^b):

پاکا خدا و ندی گ صعی ت کانیاتنا سپا پر و پتایس

Son (34^a):

...تم ارزوي خاطر افکار تو في تم غایت مفضوول.

3.16. Kādî Mîr Meybūdî (ö. 909/1503-1504)

Hüseyin Mîr b. Muînüddin Meybūdî İran'lı Sünnî bir âlim ve düşünürdür. Felsefe, mantık, gramer, geometri ve astronomi ilimlerinde ilgilenmiş olup ayrıca Arap ve Fars edebiyatında eserler ortaya koymuştur. Hocalarından Celâleddin ed-Devvânî'yi zikredebileceğimiz müellifin eserlerinden bazıları şunlardır: *Şerhu*

¹³⁵ Şerh-i kaside-i ta'îyye-i Fariziye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1104, vr. 16^b-34^a.

*Hidâyeti'l-hikme, Şerh-i Dîvân-ı 'Alî İbn Ebî Tâlib, Şerhu (Hâşiye 'ale) 'ş-Şemsiyye ve Şerhu'l-Kâfiye.*¹³⁶

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Şerh-i divan-ı Ali b. Ebî Tâlib*'dir. Eser, Şerhu Nehci'l-belâga olarak da anılmış olup Hz. Ali'ye izâfe edilen şiirleri şerh etmektedir.¹³⁷ Eserin bir diğer nüshası "*Fevâtih*" ismiyle farklı bir yazmada yer almıştır.

3.16.1. Fevâtih (فواتح)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kahverengi kapaklı ve miklebli yazmanın tamamını oluşturan Fevâtih toplam yetmiş varaktır. Rik'a hattıyla yazılmış eserin satır sayısı on dokuz, ebatları 225x175, 160x110 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarihi h.1261 olarak kaydedilmiş fakat müstensih bilgisine ulaşılammıştır.¹³⁸

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

س پاس سعادت أساس و شكر عبادت لباس معبودي را كه اعلام نبود...

Son (70^b):

...فانه منعم الصدق وملهم الصواب. تمت بعون الملك الوهاب.

¹³⁶ Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C. I, s. 316.

¹³⁷ H. Bekir Karlığa, "Kādî Mîr Meybüdi", C. XXIV, **DİA**, İstanbul 2001, s. 119.

¹³⁸ **Fevâtih**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 510, vr. 1^b- 70^b.

3.16.2. Şerh-i dîvân-ı Ali b. Ebî Tâlib (شرح ديوان علي بن ابي طالب)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki yeşil derili kapaklar ve mikleb ile kırmızı derili sırt ve sertâba sahip yazmada bulunan *Şerh-i dîvân-ı Ali b. Ebî Tâlib* adlı eser yazmanın tamamını oluşturmuş toplamda yüz bir varaktır. Ta'lik hattıyla

mahtut olunan eserde kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmış sayfalarını okumayı engelleyecek bir hasar görülmemiştir. Varakların yimi üçer satır halinde yazıldığı görülmektedir. 240x165, 190x100 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşamamıştır.¹³⁹

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الناس من جهة التمثال اكفاء
بو صورت ايله انسان بربرينيك كفويدر

أبوهم ادم، والأم حواء ...

Son (101^b):

... تراني ولا أراك و لا رب لي سواك
كورمم سني أي ذات.

3.17. Süyûtî (ö. 911/1505)

Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî 849/1445'de Kahire'de doğdu. Tefsir, hadis, fıkıh ve Arap dili ve edebiyatı âlimi olan Süyûtî'nin zengin bir ilim hayatı olmuştur. Bilhassa Arap dili ve edebiyatı alanında yoğunlaşan müellifin önemli hocalarından bazıları; Şemseddin Muhammed b. Sa'd b. Halîl el-Merzübânî el-Hanefî, Kâfiyeci ve Şümunnî'dir.¹⁴⁰ Dile dair yazdığı önemli eserler *el-Müzhir fî 'ulûmi'l-luğa*, *Cem'ul- cevâmi*, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, *el-İktirâh fî*

¹³⁹ *Şerh-i divan-ı Ali b. Ebi Talib*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 247, vr.

1^b-101^b.

¹⁴⁰ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn es-Süyûtî **a.g.e.**, C. I., s. 118.

uşûli'n-naḥv ve cedeliḥ, Şerḥu Elfiyyeti İbn Mâlik, el-Ferîde fi'n-naḥv, Şerḥu'l-Kašîdeti'l-Kâfiye, 'Ukûdü'l-cümân fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve Naẓmü'l-bedî' fi medḥi's-şefî' şeklinde zikredilebilir.¹⁴¹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *el-Erec fi'l-ferec*'dir. Eser, İbn Ebü'd-Dünyâ'nın *el-Ferec ba'de's-şidde*'sinin muhtasarı olarak kaleme alınmıştır.¹⁴²

3.17.1. el-Erec fi'l-ferec (الارج في الفرع)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda ciltsiz yazma eserde bulunan *el-Erec fi'l-ferec* yazmanın tamamını kaplamaktadır. Nesih yazı türüyle yazılmış eser yirmi bir satır halinde varaklandırılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensih bilgisine rastlanmayan eserin ebatları 210x150, 160x95 mm.'dir.¹⁴³

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

لا اله الا الله الحليم الكريم سبحان الله و تبارك الله رب العرش العظيم و الحمد لله رب العالمين هذا

تأليف لطيف ...

Son (26^b):

...تمت و الحمد لله وحده و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه كلما ذكر الذاكرين.

3.18. Ebû Abdillâh Celâlüddîn ed-Devvânî (ö. 918/1502)

Ebû Abdillâh Celâlüddîn Muhammed ed-Devvânî, İran asıllı bir alim olup doğduğu Devvân köyüne nisbetiyle anılır. Kâzerûn ve Şîraz şehirlerinde ilim

¹⁴¹ Halit Özkan, "Süyûtî", *DİA*, C. XXXVIII, İstanbul 2010, s. 188-198.

¹⁴² Halit Özkan, *a.g.m.*, s. 193.

¹⁴³ *el-Erec fi'l-ferec*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1930, vr. 1^b-26^b.

tahsilinin temellerini oluşturan müellifin başta babası Es'ad olmak üzere Ebü'l-Mecd Abdullah el-Geylî, Safiyyüddin el-Îcî, Rükneddin Rûzbihân eş-Şîrâzî, Muhyiddin Muhammed el-Gûşekenârî, Hümâmeddin Gülbârî ve Mazharüddin Muhammed el-Kâzerûnî gibi önemli hocaları olmuştur. Tefsir, kelam, tasavvuf ve edebiyata dair birçok eseri olan müellifin şerh haşiyeleri de vardır.¹⁴⁴ Doğum tarihiyle ilgili kaynaklarda kesin bilgi bulunmayan müellifin vefat tarihi 918/1502 olarak geçmektedir.¹⁴⁵

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Şerh el-kaşidet el-'ayniye*'dir.

3.18.1. Şerh el-kaşidet el-'ayniye (شرح القصيدة العينية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda sırt cildi sağlam kalmakla beraber kapak ciltleri soyulmuş ve fazlasıyla rutubet almış mecmuada bulunan *Şerh el-kaşidet el-'ayniye* adlı eser dört varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla yazılmış eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Eser varakları on beş satırdan oluşmuş, ebatları 145x80, 100x55 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarihi ve müstensih kaydına rastlanmamıştır.¹⁴⁶

Baş (82^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله حق حمده والصلاة على محمد...

Son (86^b):

...قدرته وكرمه و... الله عظيم و الله أعلم بالصواب.

¹⁴⁴ Harun Anay, "Devvânî", *DİA*, C. XIX, İstanbul 1994, s. 259-261.

¹⁴⁵ Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli' bi-mehâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'*, C. II, Dâru'l-Ma'rife, s. 130.

¹⁴⁶ *Şerh el-kaşidet el-'ayniye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1288, vr. 82^b-86^b.

3.19. Ebû Yahyâ Zekerîyyâ el-Ensârî (ö. 926/1520)

Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekerîyyâ, birçok alimin işaret ettiği gibi 826/1422 tarihinde Mısır'ın Süneyke şehrinde doğdu. Sayısı yüzü aşkın hocadan ilim istifade etmiş olan Ensârî'nin hocaları arasında Sâlih b. Ömer el-Bulkînî, Zeynüddin Rıdvân b. Muhammed el-Ukbî, İbn Hacer el-Askalânî ve Şerefeddin İbnü'l-Haşşâb'ı zikredebiliriz.¹⁴⁷ Müellifin dil ve edebiyata dair yazdığı eserler: *el-Eḍvâ'ü'l-behce fî ibrâzi deḳâ'îki'l-Münferice*, *el-Menâhicü'l-kâfiye fî şerhi's-Şâfiye*, *Fethu Rabbi'l-berîyyebi-şerhi'l-Ḳaşîdeti'l-Ḥazreciyye*, *Aḳşa'l-emânî fî 'ilmi'l-beyân ve'l-bedî' ve'l-me'ânî*, *Fethu münezzili'l-mesânî* (*Fütûḥu münezzili'l-mebânî*) *bi-şerhi Aḳşa'l-emânî ve Bülûḡu'l-erebbi-şerhi Şüzûri'z-zeheb'dir*.¹⁴⁸

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Eḍvâü'l-behce fî ibrâz daḳâîk el-münferice*'dir. Eser, İbnü'n-Nahvî'nin *el-Ḳaşîdetü'l-Münferice*'sinin şerhidir.¹⁴⁹

3.19.1. Eḍvâü'l-behce fî ibrâz daḳâîk el-münferice

(أضواء البهجة في إبراز دقائق المنفرجة)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan kahverengi sırtlı ve siyah desenli ciltli yazmadaki *Eḍvâü'l-behce fî ibrâz daḳâîk el-münferice* yirmi altı varak olup yazma eserin tamamını oluşturmaktadır. Hattı nesihle sağlanmış eserin satır sayısı

yirmi bir, ebatları ise 205x145, 155x90 mm.'dir. Eserin müstensihî İbrahim b. Mahmud'dur. Eserin istinsah tarih kaydına ulaşılamamıştır.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî, **a.g.e.**, C. I, s. 252, 253.

¹⁴⁸ Ahmet Özel-Cengiz Kallek, "Zekerîyyâ el-Ensârî", **DiA.**, C.XLIV, İstanbul 2013, s. 215.

¹⁴⁹ Ahmet Özel-Cengiz Kallek, **a.g.m.**, s. 215.

¹⁵⁰ **Eḍvâü'l-behce fî ibrâz dekaik el-münferice**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1112., vr. 1^b-26^a.

Baş (1^b):

الحمد لله المفرج للكرب عقب المنجي لخّص عباده من الظلم المعدة والصلاة والسلام على سيد الأنام
وعلى الهو صحبه الغر الكرام و بعد

Son (26^a):

...بلغ مقابله على أصل نقلت منه صحيح إن شاء الله تعالى على يد افقر العباد إليه سبحانه
ابراهيم بن محمود غفر الله و والديه و لجميع المسلمين آمين.

3.20. Cemâleddin İshak Karamânî (ö. 933/1527)

Doğum tarihiyle ilgili kesin bilgi olmayan 8/15.yy. Osmanlı âlimlerinden Cemâleddin İshak Karamânî döneminde Cemâl Halîfe ismiyle anılmıştır. Aksaray, Konya ve İstanbul'da tedris merhalelerini geçiren Karamânî'nin hocalarından biri Kadızâde Mevlâ Kasım'dır.¹⁵¹ Vefat tarihi 923/1527 olarak da bildirilen¹⁵² müellifin Arapça gramer ve kasidelerini içeren eserlerini burada zikredebiliriz: *Tevâbi'fi'ş-şarf*, *Ḳaṣîdetü'l-kâfiyye*, *Ḳaṣîdetü'l-hâ'iyye*, *Risâletü'n-nuṣṣiyye li-ṭâlibi't-turukî'l-fethiyye*.¹⁵³

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Kaside* (*Ḳaṣîdetü'l-hâ'iyye*) ve katalogda müellife ait belirtilmiş olup fakat *Ḳaṣîdetü'l-hâ'iyye*'nin şerhi ve Hânîzâde İbrâhim'e ait olan Şerh-i kaside-i muhrika'dır.¹⁵⁴

¹⁵¹ Taşköprülüzâde Ahmet Efendi, *Eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, çev. Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 143.

¹⁵² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, C.I, s. 80.

¹⁵³ Reşat Öngören, "Cemâleddin İshak Karamânî", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 449.

¹⁵⁴ Reşat Öngören, *a.g.m.*, s. 449-Şerh-i kaside-i muhrika, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 485, s. : numarasız ilk sayfa.

3.20.1. Kışıde (قصيدة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan sırtı, kapakları ve miklebi kahverengi ciltle kaplanmış mecmuada bulunan eser toplamda üç varaktır. Okunaklı nesih hattıyla kaleme alınmış eserin satır sayısı yirmi bir, ebatları ise 220x130, 145x70 mm.'dir. Eserin istinsah tarihi müstensihî kaydedilmemiştir.¹⁵⁵

Baş (75^b):

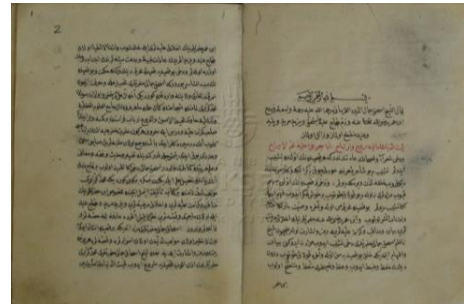
ليست الدنيا مقاما فيه رُوح و ارياح
انما سجن على أهله غم لا يزاح
من له عقل يريح القلب بالزهد المريح
إنها أرض مراح لا مراح يستراح.....

Son (78^a):

...واعف يا رحمن عن اسحاق واغفر ذنبه
إنه قد خاض ... في نهايات الجناح.

3.20.2. Şerh-i kışıde-i muhrika (شرح قصيدة محرقة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yer alan kahverengi ciltteki eser toplam elli yedi varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla kaleme alınmış eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. 205x140, 150x85 mm. ebatlarına sahip

¹⁵⁵ **Kaside**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 705, vr. 75^b-78^a.

eserin her bir varakı on sekiz satırdır. İstinsah tarihi h.1229 olarak eserin sonunda yer almış fakat müstensih bilgisine ulaşılammıştır.¹⁵⁶

Baş (1^b):

قال الشيخ اسحاق جمال الدين القرمانى رحمة الله عليه و رحمة واسعة في مدح ابن عمر رضي الله تعالى عنه و زم حجاج عليه ما يستحق و يزيد

Son (57^a):

...شول كمسه لردر كه دعاده و رجاده مؤمنلري كندي نفسي اوزرينه ترجيح ايليه.

تم شرح القصيدة الشريفة المسمى بالمحركة اللهم احشرونا مع صاحب هذا الكتاب.

3.21. Kemalpaşazâde (ö. 940/1534)

Asıl adı Şemseddin Ahmed olan Osmanlı alimi dedesine nispetle Kemalpaşazâde ismiyle tanınmış ve anılmıştır. 873/1469 tarihinde Amasya’da doğan âlim Kur’an, Arap ve Fars dilleri alanında ilim tahsil etmiştir. Kestelî Muslihuddin Mustafa, Hatibzâde Muhyiddin Efendi ve Muarrifzâde Sinâneddin Yûsuf’tan ders alan alimin, Muhyiddin Mehmed b. Pîr Mehmed, Sa’dî Sâdullah Efendi, Celâlzâde Sâlih Çelebi ve Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi’ye hocalık yaptığı bilinmektedir. 940/1534’te İstanbul’da vefat etmiştir.¹⁵⁷ Müellife ait Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde 200 üzerinde eser bulunmaktadır: *Hâşiye ‘alâ Tehâfûti’l-felâsife li-Hocazâde*, *Risâle fî tahkîki’l-kavli’l-kâ’ilîn bi’l-hâl*, *Tagyîrû’t-Tenkih*, *Risâle fî tefsîri Fâtihati’l-kitâb* ve *Risâle fî tahkîki ta’rîbi’l-kelimâti’l-A’cemiyye* adlı eserler burda sayabildiklerimizdir.¹⁵⁸

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Risale fî tahkîki aqvâlin ekşeru min en yuhsa ve eşheru min en yuhfa* ve *Şerhü’l- kâsidedi’l- hamriye*’dir.

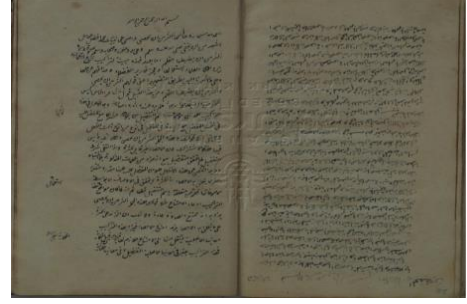
¹⁵⁶ **Şerh-i kaside-i muhrika**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 485, vr. 1^b-57^a.

¹⁵⁷ Şerafettin Turan, “Kemalpaşazâde”, *DİA*, C. XXV., İstanbul 2002., s. 238-239.

¹⁵⁸ Nihal Atsız, **Kemalpaşa Oğlu’nun Eserleri**, Şarkiyat Mecmuası, 1972, say. 7, s. 83-135.

3.21.1. Risâle fi tahkîkî aqvâlin ekşeru min en yuhşâ ve eşheru min en yuhfâ (رسالة في تحقيق اقوالين اكثر من ان يحصى و اشهر من ان يخفى)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kapak derisi soyulmuş, köşe ve sırtı siyah deriyle kaplı mecmuada bulunan *Risâle fi tahkîkî aqvâlin ekşeru min en yuhşâ ve eşheru min en yuhfâ* bir varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla mahtut olunan eser 220x120, 160x80 mm. ebatlarına sahiptir. Her sayfası yirmişer satır düzeninde olan eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisine ulaşılammıştır.¹⁵⁹

Baş (19^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله و تعالى حمد اكثر و صلي على نبيك محمد لفضا الرسل صلى الله عليه و سلم و على آله و أصحابه و سلم صلاة...

Son (19^b):

...مصصح لمعنى التفضيل و هو أن صحح هذا المعنى....

3.21.2. Şerhü'l- kâşîdeti'l- hamriye (شر القصيدة الخمرية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kapakları siyah, sırtı kahverengi deriyle kaplanmış yazmada yer alan Şerhü'l- kâşîdeti'l- hamriye eseri toplam on varaktır. Ta'lik hattıyla yazılmış eserin sayfalarında on sekiz satır kullanılmıştır. İstinsah tarihi eserin sonunda h.962 olarak verilmiş olup eser ebatları; 210x135, 130x70 mm. şeklindedir.¹⁶⁰

¹⁵⁹ *Risale fi tahkiki akvalin ekseru min en yuhsa ve eşheru min en yuhfa*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 886, vr. 19^a-19^b.

Baş (14^b):

شَرَبْنَا عَلَى ذِكْرِ الْحَبِيبِ مُدَامَةً، سَكِرْنَا بِهَا، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُخْلَقَ الْكَرُمُ...

Son (24^a):

...

3.22. İbrâhîm b. Muhammed Halebî (ö. 956/1549)

Osmanlı âlimi İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî 860/1456'lı yıllarda Halep'te doğmuştur. Halep'te ilim hayatına başlayan müellif, tahsiline Kahire'de devam etmiş ve tefsir, hadis, fıkıh ve kıraat ilimlerinde derinleşmiştir. Âlimin *Ġunyetü'l-mütemellî fî şerhi Münyeti'l-muşallî, Mülteka'l-ebhur* ve *er-Rahş ve'l-vakş li-müstehilli'r-rağş* eserlerinden bazılarıdır.¹⁶¹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Menazil es-sairinden üç beytin şerhi*'dir. Şairi belli olmayan üç beyte yazdığı bu şerhte tasavvufta orta bir yol izlemiş olan müellif, şeriat ve hakîkatin birlikte olup bir yol alınacağını vurgulamıştır.¹⁶²

3.22.1. Menazil es-sairinden üç beytin şerhi

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyondaki kapakları kahverengi, sırtı siyah deriyle mücelled yazma eserde bulunan *Menazil es-sairinden üç beytin şerhi* yazmanın tamamını oluşturmakta olup toplamda sekiz varaktır. Ebatları 198x125, 160x105 mm. olan

¹⁶⁰ Şerhü'l- kasideti'l- hamriye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1108, vr. 14^b -24^a.

¹⁶¹ Şükrü Selim Has, "İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî", *DİA*, C. XV., İstanbul 1997., s. 231-232

¹⁶² Şükrü Selim Has, *a.g.m.*, s. 231.

eserin her bir varağı yirmi üç satırdır. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılammıştır.¹⁶³

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

سلام على عباده الذين اصطفى معلوم اولكر مشايخ كرامدن قدس الله أسرارهم ...

Son (8^b):

... والله سبحانه العالم الحق ولا حول ولا قوة إلا بالله و حسبنا الله و نعم الوكيل و الحمد لله رب العالمين .

3.23. Ahmed b. Mustafa es-Saruhânî el-Lâlî (ö.971/1563)

Asıl adı es-Seyyid Ahmed Çelebi b. Mustafa es-Saruhânî er-Rûmî el-Kâdî el-Hanefî olarak geçen müellifin öne çıkmış “Lâlî” nisbesiyle tanındığı görülüyor.¹⁶⁴ Müfytü’s-sakaleyn İbn Kemal’in ders halkasında yetişen alim Saruhan’lıdır. Tahsilinden sonra kadılık mesleğinde bulunmuş ve mesleği dolayısıyla farklı yerlerde bulunmuştur.¹⁶⁵ Dil ve edebiyat ile meşguliyetini yaptığı tercümelerden çıkarabildiğimiz müellif, böylece Türk diline olan hâkimiyeti hakkında da bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Edebiyat ve Arapça’ya dair eserleri; *Şerhu Kasîdeti’l-Bürde*, *Kaşîde-i Münferice Şerhi*, *Tuhfetü’l-Havas Fî Tercemeti Dürreti’l-Gavvas*, *Münşeât*, *Terceme-i Kaşîde-i Tâiyye*, *Dekâyiku’l-Mîzan Fî Mekâdiri’l-Evzan*, *Şerhu’l-Emsile*, *Kavânînü’s-Sarf*, *Kânûnü’l-Avâmil* ve *Burhânü’l-Mesâil*.¹⁶⁶

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Şerh-i kaşide-i Bürde* ve *Şerh-i kaşidet el-emali’dır*. Müellif, Bûsîrî’nin *Kaşîdetü’l-Bürde*’sini önce Arapça şerhetmiş daha

¹⁶³ **Menazil es-sairinden üç beytin şerhi**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 990, vr. 1^b-8^b.

¹⁶⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C. I, s. 28.

¹⁶⁵ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **a.g.e.**, C. I, s. 384.

¹⁶⁶ Süleyman Tülüce-Bahattin Abak, **Seyyid Ahmed b. Mustafa es-Sâruhânî el-Leâlî ve Şerhu’l-Emsile Adlı Eseri**, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE), 2018, s. 141-154.

sonra bu şerhi Türkçe'ye çevirmiştir. *Şerh-i kaşîdet el-emali* adlı eseri ise Sirâceddîn el-Ûşî'ye ait kasidenin Türkçe manzum şerhidir.¹⁶⁷

3.23.1. Şerh-i kaşîde-i bürde

Atatürk Kitaplığının Belediye Yazmaları koleksiyonundaki siyah ciltli yazmanın tamamında yer alan eser toplamda altmış dört varaktır. Nesih hattıyla yazılmış olan eser on satır ve 190x120, 135x70 mm. boyutlarındadır. Eserin varaklarının eksik

olduğu ve son kısmında yırtık varak parçasının olduğu görülmektedir. Muhtemeldir ki eserin sonunda bulunması gereken istinsah tarihi ve müstensih bilgisine bu yırtılmadan dolayı ulaşılamamıştır.¹⁶⁸

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل النظم لانتظام الكلام والصلاة والسلام على محمد سيد الأنام وله العظام وأصحابه الكرام
و بعد لما خطر البال...

Son (64^b):

...الحمد لله على التمام والصلاة والسلام على محمد سيد الأنام وعلى اله الكرام وأصحابه العظام...

3.23.2. Şerh-i Kaşîde-i Emâlî (شرح قصيدة أمالي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan siyah ciltli, iç tarafı ve miklebi ebruyla kaplanmış mecmuanın içinde yer alan eser toplamda dokuz varaktan oluşmaktadır. Eserin lisanının Türkçe olduğu eserin başında

¹⁶⁷ Ali Benli, "Leâli Ahmed Çelebi", *DİA*, C. Ek-2., İstanbul, 2016., s. 151.

¹⁶⁸ *Şerh-i kaside-i bürde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1446., vr. 1^b-64^b.

kaydedilmiştir. Siyah ve kırmızı mürekkebin kullanıldığı eserin ta'lik hattıyla kaleme alındığı görülmektedir. Varaklar yirmi bir satırdan oluşmakta olup ebatları; 220x140, 155x85 mm. şeklindedir. Eserin bitiminde istinsah tarihi h.1186 olarak verilmiştir fakat müstensih bilgisine ulaşamamıştır.¹⁶⁹

Baş (92^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين كما أمر و الصلاة على رسول سيد النبي و على آله و صحبه لهم ...

Son (101^b):

... تمت بعون الله الملك المنان. العبد الضعيف المزنزب الراجي إلى رحمة الله الباري عفا الله عنه و عن والديه و عن جميع المؤمنين.

3.24. Mehmed b. Bedreddin Akhisarî (ö. 1001/1592)

Osmanlı âlimlerinden Muhyiddîn Mehmed b. Bedreddîn Manisa Akhisar doğumlu olup 1001/1592 yılında Mekke'de vefat etmiştir. Müellifin Münşî ve Rûmî nisbeleriyle anıldığı bilinmektedir. Mısır, Şam, İstanbul ve Mekke'de ilim hayatı geçirmiş müellifin Arapça, Türkçe ve Farsça kaleme aldığı eserleri bulunmaktadır. Eserlerinden; *Müsennâ ve Müselles der Lugat-i Fârisî, Şerhu Maḳāmâtî'l-Ḥarîrî, Nezîlû't-tenzîl ve Ravzatü'l-cinâs fî şıfatî'l-ḥannâs*'ı burada zikredebiliriz.¹⁷⁰

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Cinan-ı Cinâs*'tır. Eserin diğer adı *Ravzatü'l-cinâs fî şıfatî'l-ḥannâs*¹⁷¹ olup eser, Farsça'dan Türkçe'ye yazılmış lügat kitabıdır.¹⁷²

¹⁶⁹ *Şerh-i kasidet el-emali*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 607., vr. 92^b-101^b

¹⁷⁰ Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, C. II, s. 260.

¹⁷¹ Adem Yerinde, "Münşî", *DİA*, C. XXXII., İstanbul 2006., s. 23.

¹⁷² <https://dunyasozluk.com/cinan-ul-cinas.html/1087557>, Erişim Tarihi: 20.07.2019.

3.24.1. Cinân-ı Cinâs (جنان جناس)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda kahverengi ciltli yazmada bulunan *Cinân-ı Cinâs* yazmanın tamamını oluşturmakta olup toplam yüz yirmi beş varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserin istinsah tarihi h.999'dur. Eserin müstensih bilgisine

ulaşılamamıştır. Her sayfası on yedi satır şeklinde yazılan eserin ebatları 200x140, 140x90 mm.'dir.¹⁷³

Baş(1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

شكر سپاس. بي قياس. اخلاص اساس. اول مبدا جن ناس. و مبدع عامة اجناس. و مخترع ممتنع الجناس. جل ذكره و حل شكره...

Son(125^b):

بيسرک و یورکن دوه بیت به هزار. همی هفته رخت بردنبار، دعا، بار خدا بار بن زین جنان، مجتنبان ثمر فضل، تمت و إن شاء الله بالخیر عمت، فی خمسة عشر من شهر محرم الحرام سنة ۹۹۹.

3.25. Takıyyüddin b. Abdülkadir Temîmî (ö. 1010/1601)

Takıyyüddîn b. Abdilkâdir et-Temîmî 950/1543'te Gazze'de doğmuş fıkıh âlimidir. Temimi ve Gazzi nisbeleriyle anılan müellif Zeynüddin İbn Nuceym ve Nûreddin İbn Gânim el-Makdisî gibi dönemin ileri gelen hocalarından ders almıştır. *eṭ-Ṭabaḳâtü's-seniyye fî terâcimi'l-Ḥanefiyye, es-Seyfü'l-berrâk fî 'unuḳi'l-veledi's-S'âk, Muhtaşaru Yetîmeti'd-dehr* ve *Tezkire* alime ait eserlerdendir.¹⁷⁴ Vefat tarihiyle ilgili 1005/1596¹⁷⁵ ve 1010/1601¹⁷⁶ tarihleri verilmektedir.

¹⁷³ **Cinan-ı Cinâs**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1097, vr. 1^b-125^b.

¹⁷⁴ Muharrem Kılıç, "Takıyyüddîn b. Abdilkâdir et-Temîmî", **DİA**, C. XL, İstanbul 2011, s. 424-425

¹⁷⁵ Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C. I, s. 599.

¹⁷⁶ Ebû Gays Muhammed Hayrüdîn ez-Ziriklî, **a.g.e.**, C. II., s. 85.

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Mecmu'a fî emsâl el-'Arab*'dır. Eser Arap atasözlerini ihtiva etmektedir.¹⁷⁷

3.25.1. Mecmû'a fî emsâl el-'Arab (مجموعة في أمثال العرب)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kahverengi derisi soyulmuş, şirazesı birbirinden ayrılmak üzere olan mecmuada yer alan *Mecmu'a fî emsâl el-'Arab* adlı eser kırk yedi varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla mahtut olunan eserin sayfaları yirmi

birer satır olarak düzenlenmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Ebatları 220x155, 160x90 mm. şeklinde olan eserin istinsah tarih kaydı 17 Muharrem h.1199 yılı olarak düşülmüştür.¹⁷⁸

Baş (.1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على أشرف المرسلين سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين و بعد فيقول العبد الواقع برحمة ربه الباري تقي الدين بن عبد القادر التيمي الداري...

Son (47^b):

...في رقمه و تلخيصه و لكل المسلمين أجمعين آمين. في اليوم المبارك السابع عشر من شهر المحرم الحرام سنة تسع و سبعين و مائة و ألف من الحجرة النبوية.

3.26. İsmâil Rusûhî Ankaravî (ö. 1041/1631)

Mesnevi şarihi âlim İsmâil Ankaravî, 956/1550'li yıllardan sonra Ankara'da doğmuştur. Büyük mutasavvıflardan biri olmakla beraber Arapça, Türkçe ve Farsça yazdığı şiirleriyle şair kimliğini de ön plana çıkarmıştır. Şerh-i Mesnevi, Şerh-i Nakşî, ve Minhacü'l Fukara adlı eseleri tasavvuf alanında ortaya koyduğu

¹⁷⁷ Nevizâde Atayi, *Zeyl-ü Şekayık li Atayi*, T.B.M.M Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, C. I, s. 408.

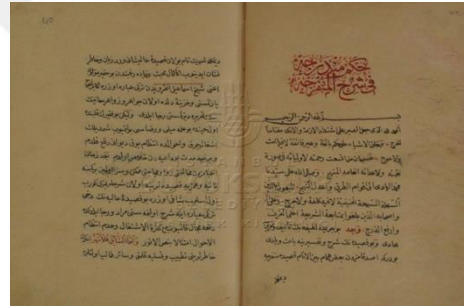
¹⁷⁸ *Mecmua fi emsal el-Arab*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 727, vr. 1^b 47^b.

eserlerken¹⁷⁹, kasîde alanında ortaya koyduğu eserleri; *el-Hikemü'l-münderice fî şerhi'l-Münferice*, *Şerh-i Kasîdeti'l-Mîmiyye ve'l-Hamriyye* ve *el-Makāsıdü'l-âliyye fî şerhi't-Tâiyye* şeklinde zikredebiliriz.¹⁸⁰

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Hikem el-munderice fî şerh el-münferice*, *Şerh el-mimiye ve hamriye* ve *el-Makāşid el-‘aliye fî şerh kasidet et-ta’iye*’dir. *el-Hikemü'l-münderice fî şerhi'l-Münferice*, Ebü'l-Fazl Yûsuf b. Muhammed’in “el-Münferice” kasîdesinin şerhi’dir. Müellif, İbnü'l-Fârız’ın “Tâ’iyye” kasidesini *el-Makāşid el-‘aliye fî şerh kasidet et-ta’iye*; “Mîmiyye” ve “Hamriyye” kasîdelerini ise *Şerh el-mîmiye ve hamriye* adıyla kaleme almıştır.¹⁸¹

3.26.1. Hikem munderice fî şerh el-Münferice (حكم مندرجة في شرح المنفرجة)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonda kahverengi ciltli mecmuada bulunan eser kırk altı varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla kaleme alınmış eserin satır sayısı on beş, ebatları 200x130, 130x175 mm. şeklindedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. Eserin istinsah tarihi h.1040 yılının Rabi’l-ahir ayının yirmi altısı olarak eserin sonunda verilmiştir.¹⁸²

Baş (39^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل الصبر على اشتداد اللازمة و الاذى مفتاحا للفرج . و خلق الأشياء على حكم بالغة و عبر فائقة لا فيها امت ولا عوج...

¹⁷⁹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **a.g.e.**, C. I, s. 118.

¹⁸⁰ Erhan Yetik, “İsmail Rusûhî Ankaravî”, **DİA**, C. III, İstanbul 1991., s. 212-213.

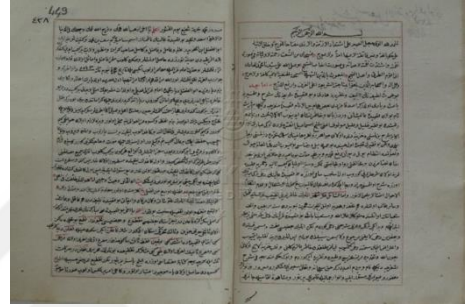
¹⁸¹ Erhan Yetik, **a.g.m.**, s. 213.

¹⁸² **Hikem el-munderice fî şerh el-münferice**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 469, vr. 39^b-85^a.

Son (85^a):

...تم التأليف بعون الله الملك المنان يوم الاثنين السادس والعشرون من ربيع الآخر سنة أربعين وألف من هجرة خير الانس والجان صلى الله عليه و على آله و أصحابه أجمعين وسلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyondaki şemse ve salbek tezyinleriyle kahverengi ciltle mücelled mecmuada bulunan eserin varak sayısı otuz sekizdir. Nesih hattına sahip eser siyah ve kırmızı mürekkep kullanılarak tamamlanmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. İstinsah tarihi h.1290 yılı olan eserin satır sayısı yirmi beş, ebatları ise 200x145, 165x105 mm. şeklindedir.¹⁸³

Baş (448^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل الصبر على اشتداد الأزمة و الأذى مفتاحا للفرج . و خلق الأشياء على حكم بالغة و عبر فائقة لا فيها امت ولا عوج...

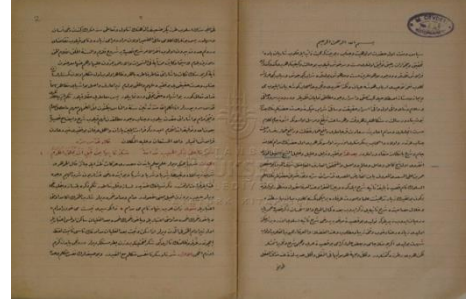
Son (486^a):

...تم التأليف بعون الله الملك المنان يوم الاثنين السادس والعشرون من ربيع الآخر سنة أربعين و ألف من هجرة خير الانس والجان صلى الله عليه و على آله و أصحابه أجمعين وسلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين.

¹⁸³ Hikem el-munderice fi şerh el-münferice, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 623, vr. 448^b-486^a.

3.26.2. Şerh el-mîmiye ve hamriye (الخرمية والميمية وشرح)

Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonunda gri ciltli mecmuada bulunan *Şerh el-Mîmiye ve hamriye* adlı eser yazmanın tamamını oluşturmakta olup toplamda yirmi varaktır. Rik'a hattıyla yazılmış eserde yirmi bir satır kullanılmış olup ebatları 235x180, 180x125 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹⁸⁴

Baş (1^b):

سیاس و منت اول حضرت الوهیت و جناب ... محبت ذاتیه ایله قلوب تحقیق ...

Son (20^b):

... قیل و مأمون قیل بحرمة نون و العلم و ما یطرون اجب دعائي ولا تخب رجائي انك على كل شيء قدير و بالاجابة جدير تم شرح الميمية الخمرية الفارضية بعناية الالهوية و هداية الربوبية.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyondaki şemse ve salbek tezyinleriyle kahverengi ciltle mücelled mecmuada bulunan eser toplamda on yedi varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserin varakları yirmi beş satırdan, ebatları ise 200x145, 155x95 mm.'den oluşmaktadır. Eserin sonunda istinsah tarihi h.1209 yılı olarak kaydedilmiştir fakat müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹⁸⁵

¹⁸⁴ *Şerh el-mimiye ve hamriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr.49, vr.1^b-20^b.

¹⁸⁵ *Şerh el-mimiye ve hamriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr.623, vr.428^b-445^a.

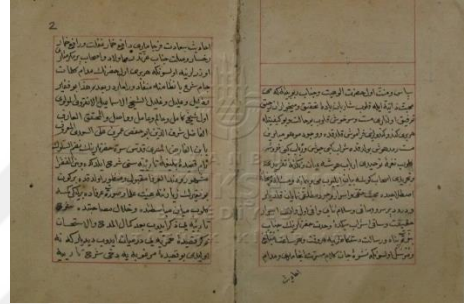
Baş (428^b):

سیاس و منت اول حضرت الوهیت و جناب ... محبت ذاتیه ایلله قلوب شاربان با ده تحقیق ...

Son (445^a):

... قیل و مأمون قیل بحرمة نون و العلم و ما یطرون اجب دعای و لا تخب رجای إنک علی کل شیء قدیر و بالإجابة جدير. تم شرح المیمیة الخمریة الفارضية بعناية الألوهیة و هداية الربوبیة.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda siyah ciltli yazmada bulunan eserin üçüncü nüshası yazmanın tamamını oluşturmakta olup elli bir varaktır. Nesih hattına sahip eser siyah mürekkeple yazılmıştır. On beş satır, 155x100, 105x70 mm. ebatından oluşan eserin istinsah tarihi h.1481 yılı olarak kaydedilmiştir.¹⁸⁶

Baş (1^b):

سیاس و منت اول حضرت الوهیت و جناب ... محبت ذاتیه ایلله قلوب شاربان با ده تحقیق ...

Son (51^b):

... قیل و مأمون قیل بحرمة نون و العلم و ما یطرون اجب دعای و لا تخب رجای إنک علی کل شیء قدیر و بالإجابة جدير. تم شرح المیمیة الخمریة الفارضية بعناية الألوهیة و هداية الربوبیة.

3.26.3. Maḳâsîd el-‘aliye fî şerḥ ḳaşîdet et-tâiye (مقاصد علیة فی شرح قصيدة)

(الثانیة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapakları ebru desenli kağıtla, sertâp ve miklebi kahverengi deriyle kaplı mecmuada bulunan *el-Maḳâsîd el-‘aliye fî şerḥ ḳaşîdet et-te’iye* yazmanın tamamını

¹⁸⁶ Şerh el-mimiye ve hamriye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1354, vr. 1^b-51^b.

kaplamakta olup toplamda 234 varaktır. Ta'lik hattından istifade edilmiş eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı yirmi bir olup ebatları 235x170, 150x95 mm. şeklindedir. Eserin müstensihisi İsmail Ankaravî'dir. Eserin sonunda Farsça olarak düşülen istinsah tarihi h.1635'dir.¹⁸⁷

Baş (1^b):

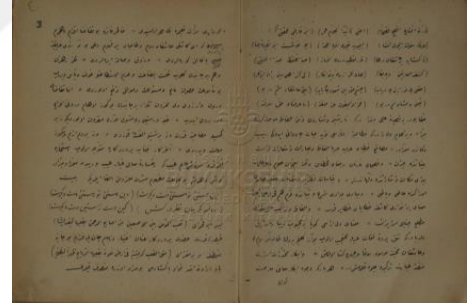
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله. لقد جاءت رسل ربنا بحق و أولياء خالقنا بالحق و
أرشدنا إلى الجنة الحقيقة المعرفة ...

Son (234^b):

... و قد تم في يد الفقير الحقير الذليل الشيخ اسماعيل الانقروي.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapaklarının cildi soyulmuş, sırtı kahverenkli ciltli olan yazmada bulunan ve yazmanın tamamını oluşturan 240 varaklık eser ta'lik hattıyla kaleme alınmıştır. Eserin müstensihisi İsmail Ankaravî'dir. İstinsah tarihi h.1312 olarak kaydedilmiş eser on yedi satır şeklinde yazılmış olup, 195x160, 155x125mm. ebatlarına sahiptir.¹⁸⁸

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بحق و أولياء خالقنا بالحق و
أرشدنا إلى الجنة الحقيقة المعرفة ...

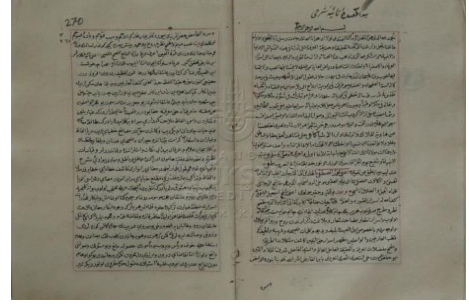
¹⁸⁷ el-Makasid el-aliye fi şerh kasidet et-ta'ie, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 531, vr. 1^b-234^b.

¹⁸⁸ el-Makasid el-aliye fi şerh kasidet et-ta'ie, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 551, vr. 1^b-241^b.

Son (241^b):

...و قد تم في يد الفقير الحقير الذليل الشيخ اسماعيل الانقروي.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyondaki şemse ve salbek tezyinleriyle kahverengi ciltli mecmuada bulunan eserin üçüncü nüshası nesih hattıyla yazılmıştır. Eserin müstensihisi İsmail Ankaravî'dir. Satır sayısı yirmi beş, ebatları 200x145, 155x95 mm. olan eserin istinsah tarihi h.1309 olarak kaydedilmiştir.¹⁸⁹

Baş (269^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بحق و أولياء خالقنا بالحق و أرشدنا إلى الجنة الحقيقة المعرفة ...

Son (426^b):

...و قد تم في يد الفقير الحقير الذليل الشيخ اسماعيل الانقروي.

3.27. Ömer b. Muhammed ed-Dımeşki Beykunî (ö. 1080/1669)

Beykūniyye risâlesinin müellifi Ömerb. Muhammed el-Beykunî hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Meşhur olan *Beykuniyye Risâlesi* 'ne şerhler yazılmıştır, risalenin şarihlerinden Muhammed b. Osman el-Mir Ğani'yi zikredebiliriz. Müellifin bir diğer eseri ise *Fethu'l-Kadir el-Mağis* 'tir.¹⁹⁰

¹⁸⁹ el-Makasid el-aliye fi şerh kasidet et-ta'ıye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 623, vr. 269^b-426^b.

¹⁹⁰ Ebû Gays Muhammed Hayrüdîn ez-Ziriklî, a.g.e., C. V., s.64.

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Manzūmet el-Beykūniye*'dir. Eser, Hadis usulüyle ilgili otuz dört beyiti ihtva ediyor. Akıcı bir üslûba olan bu risâlede hadis türleri kısa ve özlü bir şekilde açıklanmıştır.¹⁹¹

3.27.1. Manzūmet el-Beykūniye (المنظومة البيقونية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan sırtı siyah deriyle kaplı, kapak derileri soyulmuş mecmuadaki *Manzūmet el-Beykūniye* bir varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılı eser ikişer

Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Ebatları 160x110, 130x70 mm. şeklinde olan eserin istinsah tarih kaydına rastlanmamıştır.¹⁹²

Baş (50^b):

أبدأ بالحمد مصلياً على	محمد خير نبي أرسلنا
وذي من أفسام الحديث عِدَّة	و كل واحد اتي وجدة
أولها الصحيح و هو ما اتصل	اسناده و لم يشُرْ و لم يُعَلْ...

Son (51^a):

... و الكذب المُخْتَلَق المصنوع	على النبي فذلك الموضوع
و قد أتت كالجوهر المكنون	سميئُها منظومة البيقونية
فوق الثلاثين بأربع أنت	أبياتها ثم بخير خُتِمَتْ

¹⁹¹ “el – Beykūniyye”, Erişim Tarihi: 20..07.2019, <http://muhaaz.org/bibliyografya-5-beyazit-ii-koprusu-5.html?page=11>.

¹⁹² *Manzumet el-Beykuni*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 239, vr. 50^b-51^a.

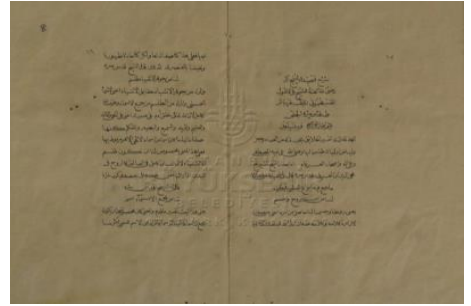
3.28. Karabaş Velî (ö.1097/1686)

Asıl adı Alâeddin Ali olan müellif boyu uzun olduğu için “Atvel”, siyah Halvetî tacı sardığı için “Karabaş”, kerâmetlerine inanıldığı için “Velî” lakabını almış ve özellikle Karabaş ve Velî isimleriyle anılır olmuştur. 1020/1611 yılında Arapkir’de dünyaya gelmiş ve ilköğrenimi burda başlamış daha sonra ilim hayatını Dersaâdet’e Fâtih Medreselerinde devam ettirmiştir.¹⁹³ İstanbul’da geçen ilim hayatının akabinde tasavvuf ilmiyle meşgul olup Üsküdar’da irşad ve eserlerini yazmakla ilim hayatını devam ettirmiştir.¹⁹⁴ *Şerh-i Fusûsu’l-Hikem, Telhis-i Şerh-i Fusûsu’l-Hikem, Şerh-i Kaside-i Aşkıyye li’ş-Şeyh’il-Ekber, Şerh-i Metn-i Akâid-i Neseîyye, Mi’yâru’t-Tarîka, Tarikat-name, Usûl-i Erbaîn, Risâle fî CevâzıDeverânıSûfiyye, Risâletü’t-Ta’bîr, Esâsu’d-Dîn, Şerh-i Hadîs-i, Tefsîr-i Sûre-i Tâhâ* müellifin eserlerinden bazılarıdır.¹⁹⁵

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Şerh-i kâşide-i ‘aşkiye* ve *Şerh kâşide Muhyî’d-din İbn ‘Arabî*’dir. Her iki eser de aynı olup Muhyî’d-din İbn ‘Arabî’nin *Kâşide-i ‘aşkiye*’sinin şerhleridir, fakat farklı başlıklarla şerh edilmişlerdir.¹⁹⁶

3.28.1. Şerh-i kâşide-i ‘aşkiye (شرح قصيدة عشقية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki mecmuanın siyah ciltlemesi yapılmış iç tarafı ebru kağıdıyla kaplanmıştır. Yazma içerisindeki *Şerh-i kâşide-i ‘aşkiye* beş varaktan oluşmakta olup sayfalarda on beşer satır kullanılmıştır. Sarı bir şekilde nesih

hattıyla ve siyah mürekkeple kaleme alınmış şerhin varakları tahribata uğramamıştır. Eserin müstensihi Muhammed Kadîrî b. İbrahim’dir. Eser 11x60 mm. Boyutlarına

¹⁹³ Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz, İstanbul 2006, C. IV, s. 26-27

¹⁹⁴ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 138.

¹⁹⁵ Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, C. IV, s. 32.

¹⁹⁶ Kerim Kara, “Karabaş Velî”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001., s. 371.

sahip olup istinsah tarihi eserin sonunda h. 1302 yılı Şaban ayının onuncu günü olarak kaydedilmiştir.¹⁹⁷

Baş (7^b):

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

الحمد لله أظهر سر الخلاق بحب ذاته من العلماء و جعل وليا من الأوليائه طلسمها لها و صلى الله على
نبيه المصطفى و على آله و أصحابه العرفاء...

Son (11^b):

كتبه الفقير الحقير محمد قديرى بن ابراهيم خيرى الاسكداري غفر الله ذنوبهم و ستر عيوبهم...

3.28.2. Şerh kasîde Muhyî'd-din İbn 'Arabî (شرح قصيدة محي الدين عربي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki mecmuanın kahverengi tezhibli cilde sahip olup şiraze ve kapak sırtının hasar görmüş olduğu görülmektedir. 197 varaklık mecmuanın içinde iki varaka sahip eser ta'lik hattıyla yazılmış olup

yazılarında kırmızı ve siyah mürekkepler kullanılmıştır. Yirmi üç satırlık eser 160x100 mm. boyutlarındadır. Eserin ahirinde istinsah kaydı h.1191 yılı olarak düşülmüştür. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.¹⁹⁸

Baş (78^b):

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

الحمد لله الذي شرف الانسان بالأسرار والفضائل وزينه بالقلب والقوائل و الصلاة و السلام على محمد...

¹⁹⁷ Şerh-i kaside-i aşkiye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 917., vr. 7^b-11^b.

¹⁹⁸ Şerh kaside muhyî'd-din İbn Arabî, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 614., vr. 78^b-80^a.

Son (80^a):

...فهذه الأسماء مجازات وهم لا ينظرون بعين المجاز بل هم ينظرون على كل شيء بنظر الحق فلا يرون إلا الحق...

3.29. İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725)

Müfessir ve şair İsmâil Hakkı Bursevî, 1063/1653 tarihi Bulgaristan doğumlu olup hayatının büyük bir kısmın Bursa'da geçirmiştir. Bursevî, Üsküdârî ve Celvetî nisbeleriyle anılan müellifin ilim hayatı Edirne, İstanbul, Üsküp, Mısır ve Bursa'da geçmiştir. Müellifin eser ve fikirlerinde Osman Fazlı, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sadreddin Konevî, Üftâde ve Aziz Mahmud Hüdâyî'nin etkisi görülmektedir. Edebiyat ve şiirle uğraşını Kur'an ile mezcetmesi Onun eserlerini bu yönde ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Nitekim tefsirlerinde şiirle ilgili görüşlerini izah etmiştir.¹⁹⁹ *Mi'râciyye*, *Manzûmât*, *Rûhu'l-Mesnevî* ve *Kitâbü'l-Envâr* edebi alanda sayabileceğimiz eserlerinden sadece bazılarıdır.²⁰⁰

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Şerh nazm es-sulûk'tur*. Eser, İbnü'l-Fârız'ın *Nazmü's-sulûk* (et-Tâ'îyye) kasidesinin ilk dört beytinin şerhidir.²⁰¹

3.29.1. Şerh nazm es-sulûk (شرح نظم السلوك)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda bulunan siyah ciltli yazmadaki *Şerh nazm es-sulûk* eseri, yazmanın tamamını oluşturmuş olup otuz bir varaktır. Rik'a hattıyla yazılmış eser on yedi satır, 200x130, 160x85 mm. ebatlarındadır. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²⁰²

¹⁹⁹ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, İstanbul 1333, C. IV, s. 315-318.

²⁰⁰ Murat Yurtsever, "İsmâil Hakkı Bursevî", *DİA*, C. XXIII, İstanbul 2001, s. 107-108.

²⁰¹ Murat Yurtsever, *a.g.m.*, s. 108.

²⁰² *Şerh nazm es-suluk*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1080, vr. 1^b-31^a.

Baş (1^b):

سَقَنْتِي حُمَيَّا الْحَبِّ رَاحَةً مَقْلَتِيوَكَأْسِي مَحْيَا مَن عَنِ الْحُسْنِ خُلْتُ

فَأُوْهَمْتُ صَحْبَتِي أَنَّ شَرِبَ شَرَابِهِمِهِ سَرَّ سَرِّي فِي انْتِشَائِي بِنَظَرَةٍ

وبالْحَدَقِ اسْتَعْنَيْتُ عَنْ قَدَحِي شَمَائِلَهَا، لَا مِنْ شَمُولِي ، نَشَرْتُ...

Son (31^a):

...و عند البلغاء زياده قيمت بولور. نسأل الله تعالى تجلياته وجميع كمالاته بحرمة من هو رئيس أهل بلاغاته. آمين .

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda kahverengi ciltli mecmuada bulunan eserin ikinci nüshası yirmi bir varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla mahtut eser yirmi üç satır ve 210x135, 150x75 mm. ebatlarından oluşmaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin sonunda düşülen h.1188 yılı istinsah tarihini vermektedir.²⁰³

Baş (1^b):

شرح بالتركية الشيخ اسمعيل حقي البرسوي غفر زنب وجوده على أنه يكون نفر العارفين ابراهيم صافي ... زاد الله معارفه آمين.

سَقَنْتِي حُمَيَّا الْحَبِّ رَاحَةً مَقْلَتِيوَكَأْسِي مَحْيَا مَن عَنِ الْحُسْنِ خُلْتُ....

Son (22^a):

و عندالبلغاء زياده قيمت بولور. نسأل الله تعالى تجلياته بحرمة من هو رئيس اهل بلاغاته.

²⁰³ Şerh nazm es-suluk, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 686, vr. 1^b-22^a.

3.30. ‘Abdülğani b. İsmâîl en-Nâblusî (ö. 1143/1731)

1050/1641 tarihinde Şam’da dünyaya gelen müellifin tam adı ‘Abdülğani b. İsmâîl b. ‘Abdülğani b. İsmâîl en-Nâblusî’dir. Müellifin hem ailesinin hem de döneminin ilmî bakımdan zengin olması, onun erken yaşlarda ilmin farklı kollarında gelişmesini sağlamıştır.²⁰⁴

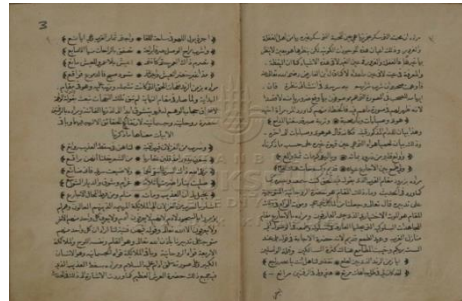
Muhyiddîn İbnül-‘Arabî, İbn Sebîn ve Afîfüddin et-Tilimsânî ve daha birçok önemli âlimin eserlerini takip etmiş ve küçük yaşlarda Emeviye Camiinde ders vermeye başlamıştır.²⁰⁵ Tasavvufî yönü ağır basan müellif fakih, müfessir, kelimci, şair ve edebiyatçı kimlikleriyle de eserler vermiştir. Eser sayısı 300’ü bulan müellifin bazı eserlerini zikrederim: *el-Haḫîka* ve *’l-mecâzfi’r-riḫle ilâ bi-lâdi’ş-Şâm ve Mısr ve ’l-Hicâz*, *el-Haḫretü’l-ünsiyye fi’r-riḫleti’l-Ḳudsiyye*, *Hulletü’z-zehebi’l-ibrîz fi riḫleti Ba’lebek ve’l-Bikâ’i’l-’azîz*, *Dîvânü’l-ḫaḫâ’ik* ve *mecmû’u’r-reḫâ’ik*, *Şerḫu Dîvânî İbni’l-Fârîd*, *eṭ-Ṭal’atü’l-bedriyye şerḫu’l-Ḳaṣîdeti’l-muḫariyye*, *el-Kevkebü’l-mütelâli şerḫu Ḳaṣîdeti’l-Ğazzâlî*.²⁰⁶

Müellifin burada ele alacağımız eserleri; *Me’arif el-ğaybiye şerḫ el- ‘ayniyet el-Ciliye*, *Münacat* ve *Lemaat en-nur el-mudiyye fi şerḫ el-ebyat es-sebat el-hamriyet el-Fariziye*’dir.

3.30.1. Me’âarif el-ğaybiye şerḫ el- ‘ayniyet el-Ciliye

(المعارف الغيبية شرح العينية الجيلية)

Atatürk Kitaplığının Osman Ergin koleksiyonunda bulunan yazma kırmızı cildi soyulmuş olup şirazesini sağlamdır. Yazmada sadece bu eser bulunup toplamda elli dokuz varaktır. Sadece siyah mürekkep kullanılmış eserin boyutu 190x115, 150x80 mm’dir.

²⁰⁴ Ahmet Özel, “Nablusî, Abdülğani b. İsmâîl”, *DİA*, C. XXXII., İstanbul 2006, s. 268-270.

²⁰⁵ Mehmet Sait Toprak “İnsan’ın Anlamı Üzerine Bir Araştırma: Abdülğani en-Nablusî”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (DÜİFD)*, İzmir 2007, say. 26., s.45-82.

²⁰⁶ Bekri Alaaddin, *Abdülğani Nablusi Hayatı ve Fikirleri*, Çev. Veysel Uysal, 1995, s. 45-230.

Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Nesih hattıyla mahtut olup istinsah tarihi olarak h.1086 yılı Muharrem ayı kaydı düşülmüştür.²⁰⁷

Baş (1^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

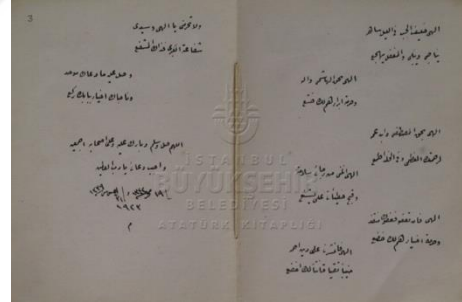
الحمد لله شارح صدور المؤمنين يا نوار التوفيق و مسير أمور الموحدين إلى سلوك سبيل التحقيق
والصلاة و السلام على سيدنا محمد الذي هدى الأمة إلى أقوم الطريق...

Son (59^a):

...يوم الجمعة المبارك ختام شهر محرم الحرام الذي هو من شهور ١٠٨٦ سنة و ثمانية ألف من
الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة...

3.30.2. Münacâ ‘Abdülğani en-Nâblusî (مناجاة عبد الغني النابلسي)

Atatürk Kitaplığının Belediye Yazmaları koleksiyonunda yer alan mecmuanın ilk eseri olduğunu görmekteyiz. Siyah cilde sahip mecmuanın kapaklarının iç tarafları ebru desenli kağıtla kaplanmıştır. Eser çok iyi muhafaza edilmiş olup rik’a hattıyla kolayca okunabilmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Satır adedi on iki olup 190x110, 150x110 mm. boyutlarındadır. Eser için istinsah tarihi h.1229 yılı şeklinde verilmiştir.²⁰⁸

Baş (1^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

لَكَ الحمد يا ذا الجود و المجد والعلاء، تباركت، تعطي من تشاء و تمنع

²⁰⁷ Abdülğani b. İsmâîl en-Nâblusî'di, Maarif el-gaybiye şerh el-ayniyet el-Ciliye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 475., vr. 1^a-59^a.

²⁰⁸ Münacat-ı Abdülğani Nâblusî, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 460., vr. 1^a-3^a.

إلهي وخلاقي وحرزي و موئلي إليك لدى الإعسار و اليسر أفزع...

Son (3^a):

ولا تحرمني يا إلهي ... سيدي شفاعته الكبرى فذاك المشفع

و صلّ عليه ما دعاك موحدٌ وناجاك أخيارٌ ببابك رُكّع...

3.30.3. Leme'at en-nūr el-muḍiyye fi šerḥ el-ebyāt es-sebat el-ḥamriyet el-Fariḍiye (كتاب لمعة النور المضية في شرح الأبيات من الخمرية الفارضية)

Atatürk Kitaplığının Osman Ergin koleksiyonunda bulunan mecmuaya kahverengi ciltleme yapılmış olup iç deseni ebru ile tezyinleştirilmiştir. Cildiyle aynı özelliklere sahip miklabı olan yazmanın şirazesı bant yardımıyla tamir edilmiş böylece muhafazası

sağlanmıştır. Siyah mürekkebin yazıda, kırmızı mürekkebin de işaret ve çerçevede kullanılmış olan eser rik'a hattıyla yazılmıştır. Beş varak olan eserin satır sayısı yirmi üç, boyutları ise 20x150, 150x85'dir. Eserin istinsah ve müstensih kaydına ulaşılammıştır.²⁰⁹

Baş (67^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اسكر بالخمرة الالهية الباب العارفين. و شرح بها صدورهم ...

Son (72^a):

...فهو الأول والآخر الظاهر و الباطن، و هو بكل شيء عليم، والله يهدي إلى صراط مستقيم ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

²⁰⁹ Lemaat en-nur el-muḍiyye fi šerḥ el-ebyat el-ḥamriyet el-Fariziye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 783., vr. 67^b-72^a.

3.31. Fakîrullah İsmâîl Tillovi (ö.1147 /1734)

İsmi, İsmâîl b. Kâsım bin Abdülcemâl'dir. Fakîrullah diye tanınır. 1067/1657 tarihinde Siirt'in Tillo köyünde dünyaya gelen müellifin ilk müderrisi babası Kasım olmuştur. Öğrencisi İbrâhim Hakkı ile çok değerli ilmî vakitler geçiren İsmâîl Fakîrullah, öğrencisi tarafından "mürşid-i kâmil" olarak vasıflandırılır.²¹⁰

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Kaşîdeler* ve *Şiirler*'dir.

3.31.1. Kaşîdeler (قصائد)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonda tezhiplerle müzeyyen kahverengi ciltli kapak ve miklebe sahip mecmuada yer alan *Kaşîdeler* üç varaktan oluşmaktadır. Nesih hatla kaleme alınmış eserde siyah mürekkep kullanılmıştır. İkişer sütunlar halinde ve yirmi bir satırdan oluşmuş eserin ebatları 210x160, 170x110 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılammıştır.²¹¹

Baş (104^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين. و الصلاة و السلام على محمد سيد المرسلين. و على آله الطيبين الطاهرين. أما بعد فهذه قصائد الغوث الأعظم، قطب الأقطاب صدر الأولياء والأصفياء، شيخ الثقلين....

Son (107^a):

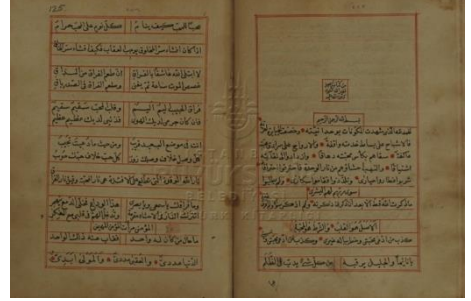
....وإني فقير الله سلطان ... العصر على كل قطب قد علوْتُ بعزتي تمت القصائد الثمانية لشيخنا فقير الله رضي الله عنه و نفعنا به.

²¹⁰ İbrâhim Hakkı Erzurumî, *Mârifetnâme*, Kahire 1839, s. 505.

²¹¹ **Kasideler**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1287, vr. 104^b-107^a.

3.31.2. Şiirler (اشعار)

Yukardaki eserle aynı mecmuada bulunan *Şiirler* eseri, dört varaktan oluşmaktadır. Hat çeşidi nesih olan eser iki sütun düzeniyle yazılmış olup yirmi bir satır şeklinde varaklandırılmıştır. Eserin istinsah tarih ve müstensih kaydına ulaşılammıştır.²¹²

Baş (124^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي شاهدت المكونات بوجدانيته، و خضعت الجبابة لعزته، فلا شباح على بساط خدمته واقفة،
والأرواح على سرادق محبته عاكفة سقاهم بكأس محبته دهاقا...

Son (128^a):

فأنت و الروح غير مفترق

...شغلت فيك عن الدنيا و لذتها

أم أنت و القلب شيء واحد

القلب فيك أم أنت فيه شاهد

و ما أنت عن فكري و قلبي بغايب.

لئن غبت عن عيني و شخصي لحاجب

3.32. Süleyman b. Abdurrahman Nahîfî (ö. 1151/1738)

Hakkında hattat ve şair nitelendirmelerini yapabileceğimiz Mehmed Süleyman b. Abdurrahman b. Sâlih 1076/1665 tarihli İstanbul doğumludur. Şair daha çok şiirlerinde kullandığı Nahîfî mahlasıyla anılmıştır. İran'da bulunması Onun şiir ve Farsça sahalarında derinlik kazanmasını sağlamıştır. Âlim 1151/1738'de İstanbul'da vefat etmiş Topkapı'ya defnedilmiştir. Manzum ve mensur eserlere sahip

²¹² *Şiirler*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 522, vr. 124^b-128^a.

müellifin bazı eserleri; *Mevlidü'n-nebî*, *Hilyetü'l-envâr*, *Divan*, *Zuhrü'l-âhire*, *Tahmîs-i Kaşîde-i Bürde* ve *Risâle-i Hızriyye* şeklinde zikredilebilir.²¹³

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Tahmis-i kaşide-i burde*'dir. Eser, Bûsîrî'nin *Kaşîde-i Bürde*'sinin Osmanlıca kaleme alınmış tahmisidir.²¹⁴

3.32.1. Tahmîs-i kaşîde-i burde (تخميس قصيدة البردة)

Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonundaki kırk üç varaklık mecmuada bulunan *Tahmîs-i kaşîde-i burde* toplam on beş varaktır. Nesih hattıyla mahtut eserin ebatları 205x135, 145x90 mm. şeklindedir. Sayfaların satır sayısı on yedi olup istinsah tarihi ve müstensih bilgisine ulaşamamıştır.²¹⁵

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

تفكر اوزره ميسين بوخسه جانب

كوكول ندر بو ينيمانه ادمدمي

هميشه ياد ايدوب اول جابكا همخترمي...

Son (15^b):

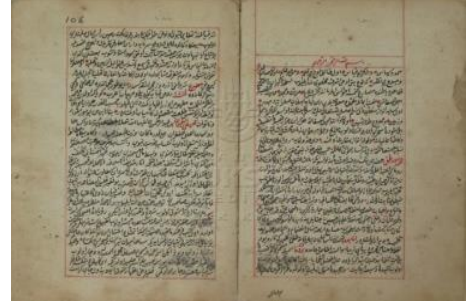
...الهي انده سن ايله سلام يحصى ما تحت عذبات البيان ریح صبا و أطرب العيس حادي العيس
بالنعيم.

²¹³ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, C. I., s. 271-272.

²¹⁴ Mustafa Uzun, "Nahîfî", *DİA*, C. XXXII., İstanbul 2006, s. 299.

²¹⁵ *Tahmis-i kaside-i burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 212, vr. 1^b-15^b.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan kapak ve miklebi kırmızı, sırt ve sertâbı kahverengi deriyle kaplı yazmada bulunan *Tahmîs-i kaside-i bürde*'nin ikinci nüshası ta'lik hattıyla yazılmış olup yazımında kırmızı ve siyah mürekkep

kullanılmıştır. Sayfaların satır sayısı yirmi beş olup, eserin ebatı 200x125, 160x80 mm. şeklindedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin ahirinde istinsah tarihi h.1191 olarak kaydedilmiştir.²¹⁶

Baş (105^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

اول خالق لوح و قلم. و موحد عالم. و مبدع ... نظهر....

Son (120^a):

...و الحمد لله على كل حال والصلاة والسلام على سيدنا محمد ختم الرسالة مع أخيار الأصحاب.
قال: وقع التحرير عن خط مترجمها غفر الله ذنوبه .

3.33. Ebû Saîd Hâdimî (ö. 1176/1762)

Osmanlı âlimi Muhammed b. Mustafa 1113/1701 tarihinde Konya'nın Hâdim kasabasında doğmuştur. Hâdimî, Hüseyinî, Nakşibendî ve Konevî nisbeleriyle anılan müellif ömrünü ilim öğrenme ve öğretmeye adanmış; İsmâil Gelenbevî, Gözübüyükzâde İbrâhim Efendi, Muhammed b. Süleyman Kırkağacî ve Hâfız Hasan Üskübî gibi değerli ilim adamlarına hocalık yapmıştır.²¹⁷ *Mecâmi 'u'l-hakâ'ik*, *Hâşiye 'alâ Düreri'l-hükkâm*, *el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye fî şerhi't-Tarîkatü'l-Muhammediyye ve's-şerî'ati'n-nebeviyye fî's-sîreti'l-Ahmediyye* ve *Muqaddimâtü beyâni mevzû'âti'l-'ulûm* alimin bazı eserlerindendir.²¹⁸

²¹⁶ *Tahmis-i kaside-i burde*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 938, vr. 105^b-120^a.

²¹⁷ Mustafa Yayla, "Ebû Saîd Hâdimî", *DİA*, C. XV, İstanbul 1997, s. 24-25.

²¹⁸ Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, C. I, s. 333-334.

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Şerh el-kaşîdet el-muḍariye*'dir.

3.33.1. Şerh el-kaşîdet el-muḍariye (شرح القصيدة المضرية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki ebru desenli kapaklara ve kahverengi derili sırtta sahip mücellede bulunan *Şerh el-kaşîdet el-muḍariye* toplam on üç varaktır. Hat çeşidi ta'lik olan eserin satır sayısı on dokuz, ebatları ise 220x145, 150x80 mm. şeklindedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin ahirinde istinsah tarihi h.1262 olarak verilmiştir.²¹⁹

Baş (7^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله لمن صلى مع ملائكته على أفضل نبيه و الصلاة و كذا السلام عليه و على جميع أنبياء و
وليه و بعد فلما كانت القصيدة المنسوبة إلى شيخ البوصري رحمه الله منظومة للصلاة و السلام على أفضل
الأنبياء عليه و عليهم التحية و السلام و كانت كثيرة في فضائلها...

Son (20^a):

... وصلى عليه و جميع إخوانه من النبيين و أجمعين و الحمد لله رب العالمين. قد تم شرح أبي
سعيد الخادمي عليه رحمة الله بعون الله و نصرته.

3.34. Hâkim Seyyid Muhammed Efendi (ö.1184/1770)

1168/1754 tarihinde doğduğu bilinen müellif Sezai ve İsmail Hakkı hazretlerinden ders almıştır. Hat sanatıyla da meşgul olan müellif meşhur Hattât Suyolcuzâde'nin öğrencilerindendir. Eserleri: *Tevhid-nâme*, *Risâletü'l-mehdiyyeti'l-*

²¹⁹ *Şerh el-kasidet el-mudarriye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 900, vr. 7^b-20^a.

hakika, Kavâidi'l-Fürs, Şerh-i Kaside-i Örfî, Risâletü'l-mehdiyyetü'l-Hanafiyye, Şerh-i Rübâî-yi Hazret-i Mevlevî, Şerh-i Kaside-i Kâ'ab İbn Züheyr, Şerh-i Dîvân-ı Şevket Buhârî, Şerh-i Kaside-i Dimyatiyye, Nazîre-i Hilyeyi Hâkaanî, Manzûm Şerh-i Esmâ-i Husnâ, İşârât.

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Vefd el-intisâr fi medîh el-Ensâr*'dır.

3.34.1. Vefd el-intisâr fi medîh el-ensâr (وفد الانتصار في مدح الأنصار)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki mecmuada bulunan eser dokuz varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla yazılmış eserin satır sayısı her varakta yirmi birdir. 215x140, 165x80 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılammıştır.²²⁰

Baş (68^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العباد، و الصلاة على النبي الهاد، و على آله و صحبه الأمجاد، و بعد فهذه عريضة فريضة الحقيق.... محمد الحسين الحاكم على قصيدة كعب بن زهير بن أبي سلمى رضي الله عنه في مدح الأنصار رضوان الله تعالى عليهم أجمعين و سميتها وفد الانتصار في مدح الأنصار ...

Son (77^b):

...نجز بحمد الله و حسن توفيقه حاكم و رفيقه يوم موقع ...

3.35. İbrahim Hakkı Erzurumî (ö.1194/1780)

1115/1703 tarihli Erzurum doğumlu olan İbrahim Hakkı ilim ve bilim alanında tanınmış bir âlimdir. Erzurum, Siirt ve İstanbul şehirlerinde tasavvuftan

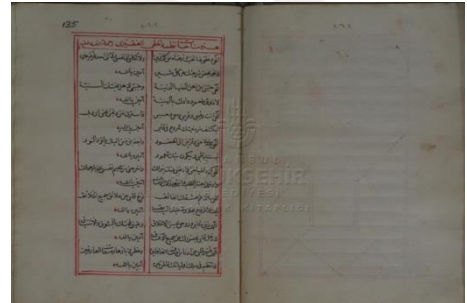
²²⁰ *Vefd el-intisar fi medih el-ensar*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 784, vr. 68^b-77^b.

felsefeye, astronomiden psikolojiye birçok ilmi tahsil etmiştir. Hâzık Mehmed Efendi'den Arapça ve Farsça ilmi, İsmâil Fakîrullah'tan tasavvuf ilmi almış, kendisi de birçok öğrenci yetiştirmiştir. Hakkı ve Fakiri mahlaslarıyla ortaya koyduğu kaside, gazel ve rubaileri bulunan müellif şiirlerini ilmi ve bilmi şerh edici araç olarak kullanmıştır.²²¹ *Mârifetnâme, Mecmûatü 'l-insâniyye fî ma'rifeti 'l-vahdâniyye, Meşâriku 'l-yûh, Kenzü 'l-fütûh* ve *Sefînetü 'r-rûh min vâridâti 'l-fütûh* müellifin eserlerinden bazılarıdır.²²²

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Münacat ve diğer şiirler, Sefînetü 'n-Nûh ve hışn el-beden ve 'r-rûh min vâridât el-futûh* ve *Şiirler*'dir. *Sefînetü 'n-Nûh ve hışn el-beden ve 'r-rûh min vâridât el-futûh* eseri, 1187/1773 tarihinde müellifin diğer bazı eserlerindeki Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerin 40 bölüm (vâridât) şeklinde bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.²²³ *Şiirler* eseri ise yazmada da belirtildiği üzere Arabistan'da "Fakir" mahlasıyla meydana getirdiği beyitlerden oluşmaktadır.²²⁴

3.35.1. Münacat ve diğer şiirler

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki 176 varaklık yazmada bulunan eser toplam yirmi bir varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla mahtut eserin satır sayısı on yedi, ebatları ise 230x170, 180x110 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarihine ve müstensih bilgisine ulaşamamıştır.²²⁵

Baş (135^a):

إلهي وفقني لما تحب ترضاه من كل زين

لا بحض شريعتك عن كل شيء

²²¹ Mustafa Kutlu, "İbrahim Hakkı Erzurûmî", *D.İ.A.*, C. XXI, İstanbul 2000, s. 305-309.

²²² Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, C. I, s. 39,40.

²²³ Mustafa Kutlu, *a.g.m.*, s. 311.

²²⁴ *Şiirler*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 993, vr. 102^a.

²²⁵ *Münacat ve diğer şiirler*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 541, vr. 135^a-156^a.

إلهي عن أهل الدنيا ...

لا ذوق طعم و.... الهنية

إلهي أنت رقيب و قربي و معي و حسبي

Son (156^a):

....لا فكر لي ولا وجود

لا خوف لي ولا رجاء لا حزن لي ولا دعاء

لا ذم لي ولا ثناء الفقر لي مع الفناء

لا فكر لي ولا وجود

لا خير لي ولا شر لي لا نفع لي لا ضرر لي

لا دفع لي لا جر لي لا حلو لي لا مر لي.

3.35.2. Sefînetü'n-Nüh ve hısn el-beden ve'r-rûh min vâridât el-futûh

(سفينة نوح وحصن البدن و الروح من واردات الفتوح)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapakları ve miklebi ebru desenli kağıtla, sırt ve sertâp kısmı kahverengi deriyle ciltlenmiş yazmada bulunan *Sefînetü en-nüh ve hısn el-beden ve'r-rûh minvâridât el-futûh*, yazmadaki tek eser olup kırk bir varaktan

oluşmaktadır. Nesih hattıyla mahtut eser, iki sütun halinde yazılmış, eserin varakları yirmi bir satırdan ve 175x135, 135x95 mm. ebatlarından meydana gelmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin istinsah tarihi eserin sonunda h.1187 olarak verilmiştir.²²⁶

²²⁶ *Sefînet en-nuh ve hısn el-beden ve'r-ruh min varidat el-futuh*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 993, vr. 1^b-41^a.

Baş (1^b):

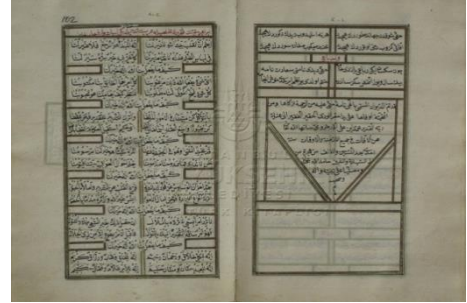
الوارد الأول الكونين مسجّع عربي أوله	بسم الله الرحمن الرحيم
الوارد الثاني اسمه نوشجان مثنوي تركي أوله	حقه حمد اولسون حبيبينه سلام
الوارد الثالث عادات السادات مسدّس عربي أوله	بدأ باسم الذات حمد في ...

Son (41^a):

... تمت كتابة سفينة نوح. من واردات الفتوح. على يد العبد السقيم. يوسف النسيم ابن ... المؤلف
الفاضل العليم الكامل الحليم السليم سيدنا و مولانا السيد الشيخ ابداهيم الحقي الفقيري الحقيقي قدس الله سره
العزیز السنّي و نفعنا ببركات أنفاسه الطيبة و فيضه العلى، في سنة ألف ومائة واثنين وتسعين من تاريخ الهجرة
النبوية عليه أفضل الصلاة و أكمل التحية.

3.35.3. Şiirler (فقر مخلصيله عربستانده ايلدكي ابيات و اشعاريدر)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapakları ve miklebi siyah, sırt ve sertâp kısmı kahverengi deriyle ciltlenmiş mecmuada bulunan şiirler altı varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılmış eserin varakları iki sütun, yirmi bir satırdan oluşmaktadır. Ebatları 205x135, 170x90 mm. şeklinde olan eserin istinsah tarihiyle ilgili bilgiye yer verilmemiştir.²²⁷

Baş (102^a):

أعلم أن القلب بيت الله لا دَير لنا	أنه المبدأ هو المرجع فلا غير لنا
في لباس الظلم عدله لا تقل ضير لنا	كل شر فيه خير سره سیر لنا
كيف ما يفعل بنا الله انه خير لنا...	

²²⁷ Şiirler, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 993, vr. 102^a-108^b.

Son (108^b):

...يا الهي كوكلمه كوستر جلالكله جمال تا كه قهر و لطف بر بولوب اولام اهل وصال
يا الهي اولدم اولاسي قيل كوكلمي تا نه كيم كلديسه سندن خوش كله بي قيل ..
يا الهي دولت فقر و فنايي وير بكا. تا كه جوك حقي اولام نوركله باق.. زوال

3.36. Abdullah Selâhaddîn (Salâhî Efendi) (ö. 1197/1783)

Abdullah Selâhaddîn, mahlası olan Salâhî ismiyle daha çok tanınır. 1117/1705 tarihinde Kesriye’de doğan Salâhî Efendi tahsil hayatına memleketinde başlamış daha sonra İstanbul’da devam etmiştir. Eserleri ve fikirlerinde İbnü’l-‘Arabî’nin etkisi görülen müellifin eserleri arasında *Gül-i Sadberg-i Evrâd Berâyı Tuhfe-i Ubbâd, Mir’âtü’l- a’lâm ve mişkâtü’l-ahlâm, Mir’ât-ı Esmâ, Divan (1-Divân-ı Nuût-i Salâhî, 2-Gazel, kaside ve müfredlerden oluşan divan)*’ı sayabiliriz. Ayrıca birçok şerh ve tercümesi de bulunan müellif 29 Muharrem 1197/1783’te vefat etmiştir.²²⁸

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Şâfiye Temîme Kâfiye, Şerh-i kaside-i hamriye, Tahmis kasidet el-burde, Tercüme-i kaside-i münferice, Tahmis-i kaside-i Hassan b. Sabit, Şerh-i divan-ı ‘Ali b. Ebi Talib ve Şerh-i kıt’a-ı İmam Ali’dir. Şerh-i kaside-i hamriye* eserinin diğer adı *Tercüme-i Aşk* olup İbnü’l-Fârız’ın *el-Kaşîdetü’l-Hamriyye*’sinin şerhi şeklinde kaleme alınmıştır. Müellif, *Tahmis kasidet el-bürde* eseriyle Bûsîrî’nin *Şâşîdetü’l-Bürde*’sini; *Tahmîs-i kaside-i Hassân b. Şâbit* eseriyle ise Hassân b. Şâbit’in Hz. Peygamber’i övdüğü kasideleri tahmis etmiştir. Ayrıca *Tercüme-i kaside-i münferice* eseriyle İbnü’n-Nahvî’nin *el-Kaşîdetü’l-Münferice*’sini Türkçe’ye tercüme etmiştir.²²⁹

²²⁸ Semih Ceylan, “Salâhî Efendi”, *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 17-19

²²⁹ Semih Ceylan, *a.g.m.*, s. 19

3.36.1. Kıaside Şāfiye Temīme Kāfiye (قصيدة شافية تيممة كافية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan siyah ciltli mecmuada yer alan *Kāsiide Şāfiye Temīme Kāfiye* eseri toplamda beş varaktan ibarettir. Nesih hattıyla mahtut olunan eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Osmanlıca

açıklamalar bulunan kasīde yazmanın son eseri olup istinsah tarih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin müstensih bilgisine de ulaşılammıştır. Eser iki sütun, on bir satır şeklinde varaklandırılmış olup 205x135, 140x85 mm. ebatlarına sahiptir.²³⁰

Baş (45^b):

... العُلا ذاتك الفياض بالحكم شمس العما اشرفت من مشرق القدم

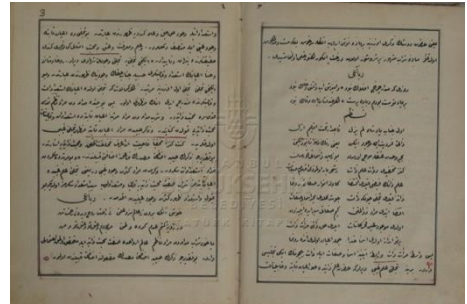
بدر الدجى قد أنار الكون طلعت عین الوری أبرزت من ظلمة العدم ...

Son (49^b):

... بر مقدار تكلف اولسه لا بأس اربابنه معلومدر، زیرا مطلع و بشر ... باشغه مربوط ...
والکلام اولمقدادر

3.36.2. Şerh-i kasīde-i ħamriye (شرح قصيدة خمرية فارضية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda desenli kağıtla kaplı ciltte bulunan şerh eseri yirmi dokuz varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla yazılı eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. On yedi satırdan oluşan eser 200x160, 165x125 mm.

ebatlarına sahiptir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. Eserin sonunda istinsah tarihi h. 1294 olarak kayda düşmüştür.²³¹

²³⁰ **Kaside Şāfiye Temime Kāfiye**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 874., vr. 45^b-49^b.

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

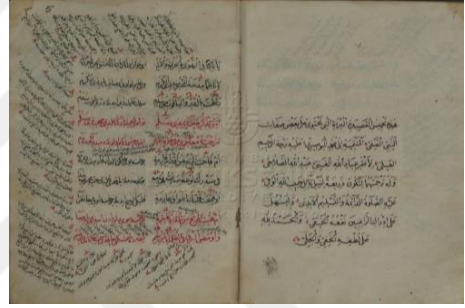
حمد ... اول بادشاه ... وحدت جنبانه اولی و شكر بي ... اول تحت ...

Son (29^b):

....

3.36.3. Taḥmîs qaşîdet el-bure` (تخميس القصيدة البرءة)

Qaşîde Şāfiye Temîme Kāfiye
eseriyle aynı ciltte bulunan Taḥmîs qaşîdet
el-bur'e, toplamda kırk bir varaktan oluşmuş
olup nesih hattıyla yazılmıştır. On satır
halindeki eser, 205x135, 125x85 mm.
boyutlarındadır. Eserin istinsah ve müstensih
kaydına rastlanmamıştır.²³²

Baş (1^b):

هذه تخميس القصيدة البرءة التي تحتوي على بعض صفات النبي الصفى المنتمية إلى محمد البوصيري، عليه
رحمة الرحيم العلى، لإفقر عباد الله الغني...

Son(29^b):

ناشب مظلمه إشراق يده ماه برضيا

... ما أشرق القمر في الليل محتجا.

ضوء شمسيه سنور اوله تا ارض و سما

و نور الكون ضوء الشمس مرتقبا

²³¹ Şerḥ-i qaşide-i ḥamriye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 826., vr. 1^b-29^b.

²³² Şerḥ-i kaside-i hamriye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 826., vr. 1^b-29^b.

3.36.4. Tercüme-i kâşîde-i münferice (ترجمة قصيدة منفردة)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi üst ve alt kapağı gümüş süslemeli ve miklebli mücelledde yer alan Tercüme-i kâşîde-i münferice, iki varaklı bir eserdir. Ta'lik hattıyla yazılmış eser iki sütun ve yirmi bir satır olarak varaklandırılmıştır. 230x175, 160x120 ebatlarına sahip eserin istinsah tarihine ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²³³

Baş (1^b):

Son (2^a):

3.36.5. Tahmîs-i kâşîde-i Hassân b. Şâbit (تخميس قصيدة حسان بن ثابت)

Kaşide Şâfiye Temime Kafiye ve *Tahmîs kâşîdet el-bure`* eserleriyle aynı ciltte bulunan eser, toplam üç varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eser, ebat ve satır ölçütleriyle *Tahmîs kâşîdet el-bure`* eserleriyle eşittir. İstinsah tarih ve müstensih bilgisi bulunmayan eser, kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak istinsah edilmiştir.²³⁴

²³³ Tercüme-i kaside-i münferice, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 263., vr. 1^b-2^a.

²³⁴ Tahmis-i kaside-i Hassan b. Sabit, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 874., vr. 1^b-5^b.

Baş (1^b):

هذه تخميس القصيدة الشريفة التي تشتمل على بعض نعوت سيد الأولين و الآخرين المنتسبة إلى حسان بن ثابت رضي الله تعالى عنه و عن سائر الآل و الأصحاب أجمعين...

Son (5^b):

...و لا رب إلا الله و الله أكبر خدان غيري رب يوقدر الله أكبر.

3.36.6. Şerh-i dîvân-ı ‘Ali b. Ebî Tâlib (شرح ديوان علي بن أبي طالب)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda sırt ve sertâbı kırmızı, alt ve üst kapaklarıyla miklebi yeşil mücelledli yazmada yer alan *Şerh-i divan-ı ‘Ali b. Ebî Tâlib*, toplamda yüz bir varak olup yazmanın tamamını oluşturmaktadır. Rik’a hattıyla mahtut eser yirmi üç satır ile varaklandırılmış; 240x165, 1990x100 mm. boyutlarıyla da oluşturulmuştur. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eserin başında istinsah tarihi h.1800 olarak kaydedilmiştir.²³⁵

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

بو صورت ایله انسان بربرینک کفویدر زیرا

الناس من جهة التمثال اكفاء

ابوهم ادم و الام حواء....

Son (101^b):

کرم سنی....

ترانی ولا أراك ولا رب لي سواك

²³⁵ *Şerh-i divan-ı Ali b. Ebî Talib*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 247., vr. 1^b-101^b.

3.36.7. Şerh-i küt'a-ı İmam 'Ali (شرح قطعة امام علي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda alt ve üst kapakları soyulmuş sırtı kahverengi ile mücelled yazma eserde bulunan *Şerh-i küt'a-ı İmam 'Ali* eseri toplamda beş varaktır. Nesih hattıyla yazılmış eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. On yedi satır şeklinde yazılmış olup 190x130, 150x75 mm., ebatlarındadır. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisi kaydedilmemiştir.²³⁶

Baş (1^b):

عينان عينان لم يأخذهما رعد لكل عين من المعينين نونان نونان لم يكسبهما قلم لكل نون من النونين
عينان المقدم العين حاسة الروية...

Son (101^b):

....

3.37. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin (ö. 1202/1788)

Asıl adı Süleyman Sâdeddîn b. Eminillah Abdurrahman olan edip müellif 1131/1718'de dünyaya gelmiştir.²³⁷ İstanbul'da doğan müellif Sâdeddin lakabıyla, dedesine nispetle Müstakimzâde ismiyle anılmıştır. İstanbul'da geçirdiği ilim hayatında Eğrikapılı Muhammed Rasim, Fındıkzâde İbrahim ve Katipzâde Mehmed Rafî gibi önemli hocalardan çeşitli dersler almıştır. Hayatının neredeyse tamamını eser yazarak geçiren Müstakimzâde, 1202/1788 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.²³⁸ *Devhatü'l-meşâyih*, *Tuhfe-i Hattâtîn*, *Kitâbü'l-Menâkıb*, *Terceme-i Kânûnü'l-edeb*, *Şerh-i Dîvân-ı Alî*, *Durûb-ı Emsâl* ve daha birçok eserle döneminin en çok eser verenler arasındadır.²³⁹

²³⁶ *Şerh-i küt'a-ı İmam Ali*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 851., vr. 93^b-98^b.

²³⁷ Bağdatlı İsmail Paşa, a.g.e., C. II, s. 405.

²³⁸ Halil İbrahim Şimşek, *Osmanlı'da Müceddidilik: XII/XVIII. Yüzyıl*, Ankara 2004, s. 216-217

²³⁹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, a.g.e., C. I., s. 158.

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥadariye fi şerhi'l-kaşideti'r-rā'iyeti'l-muḍariye* ve *Şerh-i münacat-ı Süheylî'dir*.

3.37.1. el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥadariye fi şerhi'l-kaşideti'r-rā'iyeti'l-muḍariye (الهدية السفرية و الحضرية في شرح القصيدة الرائية المضرية)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan köşe ve sırt kısımları kahverengi deriyle kaplı, sertâbı ayrılmış mecmuadaki *el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥadariye fi şerhi'l-kaşideti'r-rā'iyeti'l-muḍariye* eseri toplam yirmi altı varaktır. Hat

çeşidi ta'lîk olan eserin her sayfası yirmi bir satıra ayrılmıştır. Ebatları 170x115, 120x60 mm. olan eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²⁴⁰

Baş (171^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والسلام على عباده الذين اصطفى اثر ذا قصيدة رائية مضرية الشيخ الإمام و العالم العامل الهمام اعلم الشعراء و أشهر العلماء الشيخ شرف الدين أبو عبد الله مولانا محمد ابن سعيد بن محسن بن عبد الله ...

Son (197^a):

... ارتحال ايلدي بو بيتده مذکور اولان ... جنتله متبشر اولدقلری اشهردر رضي الله عنهم و رضوا عنه مفهوم سنسن يا رب بوئلرون دخی ...

²⁴⁰ el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥadariye fi şerhi'l-kaşideti'r-rā'iyeti'l-muḍariye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1098, vr. 171^b-197^a.

3.37.2. Şerh-i münâcât-ı Süheylî (شرح مناجاة سهيلي)

el-Hediyetü's-seferiye ve'l-ḥadâriye fi şerhi'l-kaşîdeti'r-râ'iyeti'l-muḍâriye eseriyle aynı koleksiyon ve ciltte yer alan *Şerh-i münâcât-ı Süheylî* toplam dokuz varaktır. Ta'lîk hattıyla mahtut eserin satır sayısı yirmi bir, ebatları ise 170x115, 140x90 mm.

şeklindedir. Eserin istinsah tarihi h.1622 olarak kaydedilmiştir fakat müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²⁴¹

Baş (56^b):

يا من بيده ملكوت السموات والأرض لك الحمد والصلاة على نبيك المبعوث بالشرعة والفرض ...

Son (65^a):

... و ما ذلك على الله بعزیز ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء و الله ذو الفضل العظيم.

3.38. İsâmüddîn Üsküdârî (ö. 1203/1789)

Mustafa İsâmüddin, İstanbul ve Edirne illerinde hayatını geçirmiş önemli mutasavvıf ve ediplerdendir. 1203/1789 tarihinde vefat eden âlimin Arapça alanında *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid 'alâ şerhi'l-Kuṭb 'ale's-Şemsiyye, Şerhu'l-Kaşîdeti'd-Dimyâtiyye, Zâdü'l-'ibâd fî şerhiKaşîdeti'l-Bûşîriyye el-müsemma bi Zuhri'l-me'âd* ve *Şerhu't-Taşrif, Ta'likâ'alâ târihi Afîf Efendi* gibi eserlerini zikredebiliriz.²⁴²

Müellife ait inceleyeceğimiz eserler; *Şerh muhtasar 'ala kaşide et-ta'ie* ve *Şerh kaşidet et-ta'ie*'dir. Her iki eser de Abdülkadir Geylânî'nin *Ta'ie* kasidesine yazılmış şerhlerdir.²⁴³

²⁴¹ *Şerh-i münacat-ı Süheylî*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 1098, vr. 56^b-65^a.

²⁴² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 369-370.

²⁴³ Fuat Günel, "İsâmüddin Üsküdârî", *DİA*, C. Ek-2, İstanbul 2016, s. 641.

3.38.1. Şerh muhtasar ‘alâ kaşîde et-tâ’iye (شرح مختصر على القصيدة الثانية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi deriyle ciltlenmiş mecmuada bulunan *Şerh muhtasar ‘alâ kaşîde et-tâ’iye*, on beş varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla kaleme kalınmış eserin varakları dokuzar satırdan oluşup ebatları 240x175, 160x95 mm. şeklindedir. İstinsah tarihi eserin sonunda h.1182 olarak kaydedilmiştir fakat müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²⁴⁴

Baş (4^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين. و بعد، فيقول الفقير إلى ربه المتين أبو العصمة مصطفى الشهير بعصام الدين جعلهما الله تعالى من أصحاب المعرفة و اليقين: "إنّ هذا شرح مختصر على القصيدة الثانية للشيخ العارف الصمداني و الامداد الرباني الشيخ عبد القادر الكيلاني نفعنا الله بعلمه..."

Son (19^b):

...احررت بخطّ النسخة المؤلف المرجّم عمدة العلماء الكرام مصطفى العصام الشهير دام عمره زاده و رفع شأنه اللهم يسر همته قد وقع الإتمام بيوم التشريف صدراعظم افحم حمزه پاشا في يوم الهادي عشر من جمادي الأولى لسنة اثني وثمانين و مائة و ألف.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapakları desenli kâğıt, sırtı kahverengi deriyle kaplı mecmuada bulunan *Şerh muhtasar ‘alâ kaşîde et-tâ’iye*’nin ikinci nüshası, rik’a hattıyla yazılmış ve dört varaktan oluşmaktadır. Yirmi beşer satırlar şeklinde

²⁴⁴ *Şerh muhtasar ala kasidet et-ta’iye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 285, vr. 4^a-19^b.

varaklandırılan eserin ebatları 215x135, 160x75 mm.'dir. Eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisiyle ilgili malumata ulaşılamamıştır.²⁴⁵

Baş (86^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين و بعد فيقول الفقير إلى ربه المتين أبو العصمة مصطفى الشهير بعصام الدين جعلهما الله تعالى من أصحاب المعرفة و اليقين: إن هذا شرح مختصر على القصيدة الثانية للشيخ العارف الصمداني و الامداد الرباني الشيخ عبد القادر الكيلاني نفعنا الله بعلمه...

Son (90^a):

...و بو قصيدة شريفة أسرار مكتومه دن هر حالدها جلال و تعظيم رعايت و ملازمت اولنه. و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه.

3.38.2. Şerh kaşîdet et-tâ'îye (شرح مختصر على القصيدة الثانية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonundaki kapaksız yazma eserde bulunan Şerh kaşîdet et-tâ'îye, altı varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla yazılmış eserde siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı on yedi, ebatları 220x140, 150x80 mm. olan eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisiyle ilgili kayıt düşülmemiştir.²⁴⁶

Baş (37^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين، و بعد. فيقول الفقير إلى ربه المتين أبو العصمة مصطفى الشهر بعصام الدين جعلهما الله تعالى من أصحاب المعرفة و اليقين: إن

²⁴⁵ Şerh muhtasar ala kasidet et-ta'îye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 833, vr. 86^a-90^a.

²⁴⁶ Şerh kasidet et-ta'îye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 906, vr. 37^a-43^b.

هذا شرح مختصر على القصيدة التائية للشيخ العارف الصمداني و الامداد الرباني الشيخ عبد القادر الكيلاني
نفعا الله بعلمه...

Son (43^b):

...و بو قصيدة شريفه أسرار مكتومه دن هر حالده جلال و تعظيم رعايت و ملازمت اولنه و صلى الله على
سيدنا محمد و على آله و صحبه.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin
koleksiyonunda bulunan kapak ve miklebi
kahverengi deriyle kaplanmış yazma eserdeki
Şerh kaşidet et-tâ'îye'nin ikinci nüshası toplam
beş varaktır. Ta'lik hattıyla yazılı eser on yedi
satır halinde yazılmış olup ebatları 240x155,
170x90 mm. şeklindedir. Eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine
ulaşılamamıştır.²⁴⁷

Baş (62^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين و بعد، فيقول الفقير الى
ربه المتين أبو العصمة مصطفى الشهير بعصام الدين جعلهما الله تعالى من أصحاب المعرفة و اليقين: إن هذا
شرح مختصر على القصيدة التائية للشيخ العارف الصمداني و الامداد الرباني الشيخ عبد القادر الكيلاني نفعا
الله بعلمه...

Son (67^b):

...و بو قصيدة شريفة أسرار مكتومه دن هر حالده جلال و تعظيمه ... اولنه.

²⁴⁷ Şerh kasidet et-ta'îye, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1826, vr. 62^a-67^b.

3.39. Mehmed Rıfat Efendi (ö.1269/1852)

Muhaddis âlim Rif'at b. Mustafa Râşid; Rûmî ve Kadiri nisbeleriyle tanınmıştır. Mâlikâne Kalemi Muhasebeciliği gibi görevlerde bulunmuş âlimin vefat tarihi 1269/1852'dir.²⁴⁸ *Nefhatü'r riyâzi'lâliye fî beyâni tarîkati'l Kâdiriyye, Tercüme-i Risâle-i Esmâü's- Sülûki'l-Kâdiriyye ve Abdülhak Dehlevî'nin Cezzâbü'l-Kulûb Tercümesi* müellifin bazı eserlerindendir.²⁴⁹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Tercüme-i şerh-i kaşide-i İbn Fâriq*'dir.

3.39.1. Tercüme-i şerh-i kaşide-i İbn Fâriq

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda yeşil sırtlı siyah-turuncu kapaklı mecmua içerisinde bulunan *Tercüme-i şerh-i kaşide-i İbn Fâriq*, dört varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla yazılmış eserde siyah mürekkep kullanılmıştır. Eser sayfaları

on yedi satır halinde yazılmıştır. Ebatları 200x125, 170x90 mm. şeklinde olan eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.²⁵⁰

Baş (21^a):

ترجمة شرح قصيدة عمدة العارفين زبدة الكاملين الشيخ عمر ابن فارض...

Son (25^b):

... و الله الحمد علي نعماته و الصلاة و السلام علي محمد خير انبيائه و علي آله الاكرمين و
أحبائه.

²⁴⁸ Bağdatlı İsmail Paşa, Hediye-tü'l- 'Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin, C. 1, s. 187.
²⁴⁹ Mehmet Sait Mermutlu, "Mehmed Rif'at Efendi'nin Risâle-i Tâc-ı Kâdiriyye'si", Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 2015, C. VII, say. 14, s. 301-302.
²⁵⁰ *Tercüme-i şerh-i kaside-i İbn Fariz*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 740, vr. 21^a-25^b.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan kırk altı varaklık mecmuada yer alan eserin ikinci nüshası rik'a hattıyla yazılmış olup yazımında siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Eserin satır sayısı her sayfada on yedi olarak belirlenmiştir. 220x140, 150x80 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisine ulaşılamamıştır.²⁵¹

Baş (30^a):

شكر و..... جناب محصودر كه

Son (35^b):

... رضي الله تعالى عنه قدس الله تعالى أسرارہ.

3.40. Şehâbeddin Mahmûd Âlûsî (ö. 1270/1854)

Şehâbüddîn Mahmûd Seyid b. Abdillâh el-Âlûsî 1217/1802 tarihinde Bağdat'ta doğmuştur. Bağdâdî ve Âlûsî nisbeleriyle tanınmıştır.²⁵² Babasıyla ilim hayatına başlayan müellif Arapça, Hanefî ve Şâfiî fihkî ile hadis dersleri aldı. Babasının onu Bağdat'taki âlimlere yönlendirmesiyle ilim hayatı hızla zenginleşti ve Bağdat'ın önde gelen âlimlerinden oldu.²⁵³ Ali es-Süveydî, Alâeddin Ali el-Mevsilî ve Hâlidîyye tarikatının kurucusu Hâlid el-Bağdâdî müellifin hocaları arasında yer alır. Âlûsî aralarında Abdülfettâh eş-Şevvâf ve Ahmed b. Mahmûd Sâlih (Kaymakçı) gibi âlimlerin de bulunduğu pek çok öğrenci yetiştirdi.²⁵⁴ *El-Ecvibetü'l-'Irâkıyye 'ale'l-(li'l-)es'ileti'l-Îrâniyye*, *el-Ecvibetü'l-'Irâkıyye 'ale'l-es'ileti'l-Lâhûriyye*, *Havâşî Şerhi'l-Kaṭr*, *Rûhu'l-me'ânî*, *Ġarâ'ibü'l-iğtirâb* ve *nüzhetü'l-*

²⁵¹ **Tercüme-i şerh-i kaside-i İbn Fariz**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 906, vr. 30^a-35^b.

²⁵² Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C. II, s. 418.

²⁵³ Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ Serkîsed-Dımaşkî, **a.g.e.**, C. I, s. 3.

²⁵⁴ Muhammed Eroğlu, “Şehâbüddîn Mahmûd Âlûsî”, **DİA**, C. II, İstanbul 1989, s. 550.

elbâbfi'z-zehâb ve'l-iķāme ve'l-iyâb ve el-Feyzû'l-vârid'alâ ravzi Mersiyyeti Mevlânâ Hâlid âlimin eserlerinden bazılarıdır.²⁵⁵

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Neşvet el-Mudam fi'l-avd ila Medinat es-Selam*'dır. Eserde müellif, İstanbul'dan Bağdat'a dönüşünü ve yolculuğu boyunca uğradığı yerleri anlatıp ulemayla arasında geçen sohbetlerini ve kendi izlenimlerini edebî üslûpla kaleme almıştır.²⁵⁶

3.40.1. Neşvet el-Mudâm fi'l-avd ilâ Medinat es-Selâm

(نشوة المدام في العود الى مدينة السلام)

Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonundaki kahverengi deriyle mücelled yazmada bulunan *Neşvet el-mudâm fi'l-avd ilâ Medinat es-selâm* eseri yazmanın tamamını oluşturmakta olup seksen dört varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla mahtut eserde

kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. İstinsah tarihi h.1270 olarak kaydedilmiş eserin sayfaları on dokuzar satır şeklinde düzenlenmiş olup, eserin ebatları; 225x145, 175x80 mm.'dir.²⁵⁷

Baş (1^b):

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحان الذي أسرى بعبده فأراه من آياته الكبرى. ثم عاد به قرير العين برفده، فيا له من عود و يا له من أسرى. اللهم صل و سلم على ذلك العبد و السيد الذي ما ساد مثله ولا يسود من قبل و من بعد...

²⁵⁵ Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ Serkîsed-Dîmaşkî, *a.g.e.*, C. I, s. 4-5.

²⁵⁶ Muhammed Eroğlu, *a.g.m.*, s. 551.

²⁵⁷ *Neşvet el-mudam fi'l-avd ila Medinat es-selam*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, nr. 44, vr. 1^b-84^b.

Son (84^b):

... فكيف يحكيك في علم و في أدب قوم رذال بغير المكر ما ذكروا

فأنا راع رعاء الجهل سحرهم فأمرير يراعلك يلقف كلما سحروا.

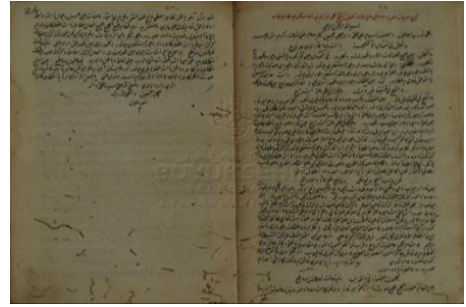
3.41. Muḥammed Nūr el-‘Arabi (ö.1305/1888)

Muhammed Nûrî'l-Arabî 1227-1229/1813 tarihinde Mısır'da doğmuş önemli mutasavvıflardandır. İlim hayatını Şeyh Hasan el-Kuveysinî, İbrâhim eş-Şemârikî ve Şeyh Ömer Abdürresûl gibi âlimlerle taçlandıran müellif Anadolu'nun birçok yerini ziyaret etmiştir. Harîrîzâde Kemâleddin Efendi, Manastırlı Hacı Ahmed Baba, Abdürrahim Fedâî, Ali Örfî Efendi, Kalantazâde Hoca Mahmud Efendi, müderris Mürefteli Hoca Abdullah Efendi ve Hacı Süleyman Bey ise kendisinden istifade etmiş âlimlerdir.²⁵⁸ 1305/1888 tarihinde Makedonya'da vefat eden müellifin bazı eserlerine *Leṭâ'ifü't-taḥkîkât fî şerḥi'l-Vâridât*, *Şerḥ-i Akâid-i Neseḫiyye* ve *Şerḥ-i Dîvân-ı Niyâzî*'yi örnek verebiliriz.²⁵⁹

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Şerḥ ebyât Hz. İmâm Ali*'dir.

3.41.1. Şerḥ Ebyât Hz. İmâm Ali (شرح الأبيات حضرت امام علي)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kahverengi deriyle ciltlenmiş mecmuada yer alan *Şerḥ ebyât Hz. İmâm Ali*, bir varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hattıyla yazılı eserin her sayfası otuz bir satırdan oluşmaktadır. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. 205x125, 170x100 mm. ebatlarına sahip eserin istinsah tarih kaydına ulaşamamıştır.²⁶⁰

²⁵⁸ Nihat Azamat, "Muhammed Nûrî'l-Arabî", *DİA*, C. XXX, İstanbul 2005, s. 560-563.

²⁵⁹ Yusuf Ziya İnan, *20. Asırda Bir Vahdet-i Vücûd Öğretisi: Melâmet ve Tarikatlar*, İstanbul 2000, s. 274-275.

²⁶⁰ *Şerḥ ebyat Hz. İmâm Ali*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 702, vr. 23^a-24^a.

Baş (23^a):

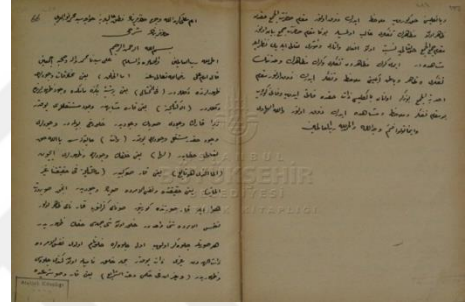
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على محمد و آله و صحبه أجمعين. قال الإمام رضي الله عنه و كرم الله وجهه ...

Son (24^a):

....و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه أجمعين و الحمد لله رب العالمين.

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda kapakları ebru desenli olup sırt ve kenarları kahverengi deriyle kaplı mecmuada bulunan eserin ikinci nüshası bir varaktan oluşmaktadır. Rik'a hattıyla yazılmış eserin istinsah tarih ve müstensih bilgisi

bilinmemektedir. Sayfaların satır sayısı on yedi, ebatlar ise 220x160, 190x130 mm. şeklindedir.²⁶¹

Baş (66^a):

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و آله و صحبه أجمعين. قال إمام علي رضي الله تعالى عنه (... الخلق) بمعنى مخلوقات ...

Son (67^b):

.... و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين تمت.

3.42. Ahmed Sâfi Bey (ö.1342/1926)

Müellifin tam adı meşhur eseri Sefinetü's-Sâfi'de belirttiği üzere Seyyid Ahmed Sâfi Bey b. Seyyid İbrâhim b. el-Hâc Ali'dir. Ahmed Sâfi Bey 1267/1851

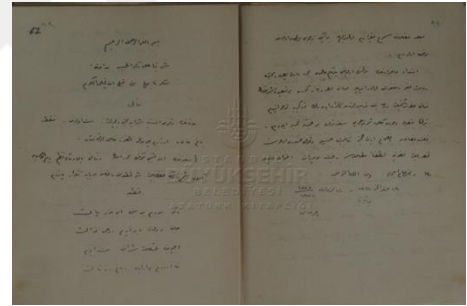
²⁶¹ Şerh Kelam-ı İmam Ali, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 580, vr. 66^a-67^b.

tarikhinde İstanbul'un Bahçekapı civarında dünyaya gelmiştir.²⁶² Babasının memuriyeti sebebiyle Anadolu ve Rumeli topraklarını gezmiş h.1282 yılında Maliye Hazînesi İstikrâz Odasında memurluk yapmıştır. Memurluk yaptığı dönemde Tokatlızâde Ahmed Efendi'den Arapça, İranlı âlim Mirzâ İsmâil'den Farsça dersleri almıştır. Basılmamış divanı ve birçok eseri olan Ahmed Sâfi Bey'in makale ve şiirleri *Evrâk-ı Havadis*'te yayınlanmıştır. En meşhur eseri olan Sefîne-i Sâfiyesi birçok âlimin tercüme-i hali ve sözlerini içermektedir.²⁶³

Osmanlı âlimi Sâfi Beyin Atatürk kitaplığında bulunan *İbn Fariz ve Kaside-i Hamriyesi* ile *Nad-ı Ali ve Tercümesi* h.13-14.yy.'a ait olup inceleyeceğimiz eserler arasındadır.

3.42.1. 'İbn Fâriq ve Kaşîde-i Hamriyesi (ابن الفارض وقصيدته خمريّة)

Atatürk Kitaplığının Osman Ergin koleksiyonunda bulunan eser, siyah bir cilde sahip mecmuada bulunup siyah mürekkepli kalemle yazılmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılammıştır. M.1921 tarihinde istinsah edilmiş eser 90x120 mm. ebatlarına sahiptir.

Okunaklı rik'a yazı türüyle istinsah edilmiş eserin varakları on beşer satırdan oluşmaktadır.²⁶⁴ Mecmua aynı zamanda müellifin baş eseri olan *Sefînetü's-Sâfi*'nin fihristini de içermektedir.²⁶⁵

) Baş61^a(:

بسم الله الرحمن الرحيم

شربنا على ذكر الحبيب مُدَامَةً

²⁶² Ahmed Sâfi Bey, *Sefînetü's-Sâfi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 332, vr. (numarasız ilk sayfa.).

²⁶³ Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, C. IV, s. 216.

²⁶⁴ Ahmed Sâfi, *İbn Fariz ve Kaside-i Hamriyesi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 332, vr. 61^a-69^b.

²⁶⁵ *Fihrist-i Sefînetü's-Sâfi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 332, vr. 1^a-24^b.

سَكِرْنَا بِهَا، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُخْلَقَ الْكَرْمُ...

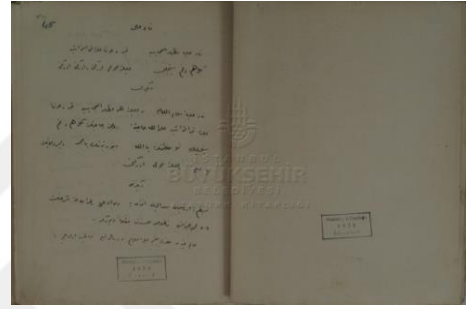
Son (69^b):

على نفسه، فليبيك مَنْ ضَاعَ عمرُهُ

وليسَ له فيها نصيبٌ، ولا سهمٌ...

3.42.2. Nād-ı 'Ali ve Tercümesi (ناد علي و ترجمته)

İbn Fāriḍ ve Kāşide-i Ḥamriyesi adlı eserle aynı koleksiyon ve mecmuada bulunan eser aynı şekilde rik'a yazısıyla mahtut olup dört sayfadan oluşmaktadır. 245x165 ebatlarına sahip olan eser on dört satır kullanılarak yazılmıştır. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Eser için M.1921 tarihli istinsah kaydı düşülmüştür.²⁶⁶

) Baş45^a(:

ناد عليا مظهر العجائب تجده عوناً لك في النوائب

كلّ غمٍّ و همٍّ سينجليب ولا يتكيا عليا عليا على....

Son (48^b):

...

3.43. Maksud Hulûsî Efendi (ö.1347/1929)

Hacı Maksud Efendi 1267/1850-1851'de Priştine'de doğmuştur. Hulûsî lehçesiyle tasavvufî şiirler yazmasından dolayı Hulûsî Maksud ismiyle anılmıştır. 3. dönem Melâmîliğin kurucusu Seyyid Muhammed Nurül Arabî'nin halifeleri arasında sayılan müellif Lütfü Şuşut Hazretleri ve Ankaralı Arabacı İsmail Ağa Gül'e hilafet

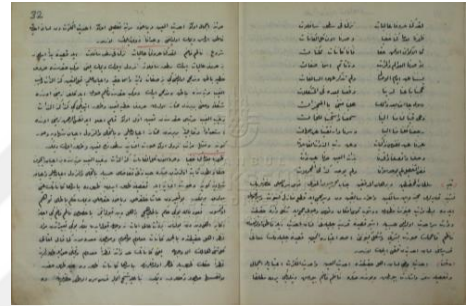
²⁶⁶ Ahmed Sâfi, **Nad-ı Ali ve Tercümesi**, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 332, vr. 45^a-48^b.

vermiştir. Âlim 1347/1929 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.²⁶⁷ Eserleri arasında *Dîvân, Gazel Şerhleri, Aziz Neseî'nin "Maksad-ı Aksa ve Vahdet-i Vücut"* adlı eserinin tercümesi ve Seyyid Muhammed Nûr'ül-'Arabi'nin Mısri Divanı Şerhi derslerinin notlarını sayabiliriz.²⁶⁸

Müellife ait inceleyeceğimiz eser; *Şerh-i kaside-i Ebu Medyen*'dir.

3.43.1. Şerh-i kaside-i Ebu Medyen (شرح قصيدة أبو مدين)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda bulunan kapaksız ve şirazesiz dağılmak üzere olan mecmuadaki *Şerh-i kaside-i Ebu Medyen* adlı eser toplam üç varaktır. Rik'a hattıyla mahtud eserin sayfaları yirmi satır şeklinde düzenlenmiştir. Eserin müstensih bilgisine ulaşılamamıştır. Ebatları 200x150, 170x125 mm. olan eserin istinsah tarihih.1300 olarak kaydedilmiştir.²⁶⁹

Baş (31^b):

نزل في سطور سافلات

لقد كنا حروفاً عاليات

و صرنا الان كل...

ظهرنا بعد ما كنا خفيا

Son (34^b):

...لسنة ثلاث و عشرين بعد ثلاث مائة و ألف من هجرة .. والحمد لله علي التمام.

3.44. Abdülaziz Mecdi Tolun (ö.1359/1941)

1281/1864 yılında Balıkesir Okçu mahallesinde dünyaya gelen müellif şair kimliğiyle temayüz etmiştir. Bu kimliğinin arkasında şüphesiz ders aldığı Yahya

²⁶⁷ Davud Yılmaz, *İnsan-ı Kâmil ve Sırları*, Atlas Matbaası yay., 2007, s. 9.

²⁶⁸ Yetkin İlker Jandar, 3.Devre Melamiliginin Önde Gelen İsimleri, (Erişim Tarihi: 02.01.2019) https://www.dunyabizim.com/hikmet/3-devre-melamiliginin-onde-gelen-isimleri_h12813.html.

²⁶⁹ *Şerh-i kaside-i Ebu Medyen*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1612, vr. 31^b-34^b.

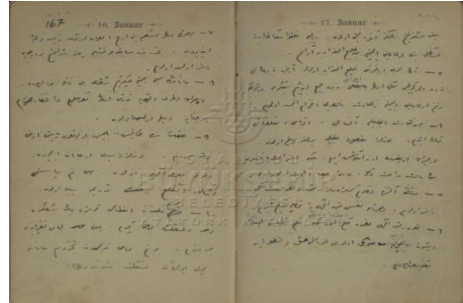
Nef'i Efendi ve Şair Ali Şuurî gibi döneminin ileri gelen âlimlerin etkisi vardır. Divan yazarı da olan Abdülaziz Mecdi Tolun, eserlerini yazıldığı tarih sırasına göre tasnif etmiştir. Mutasavvıfların eserlerini tetkik eden şair, şiirlerinde “vahdet-i vücûd” kavramını çokça ele almıştır.²⁷⁰ Mesnevihan Maraşlı Tahir Efendi de buraya kadar zikrettiğimiz mutasavvıf şairlik özelliğini vurgular nitelikte çok kuvvetli bir mutasavvıf şair olduğunu belirtmiştir.²⁷¹ Yukarda zikrettiğimiz *Divan* eserinin yanında; *İnsân-ı Kâmil*, *İnsân-ı Kâmil Tercümesi*, *Dîn-i Muhammedî*, *Kavâid-i Fârisiyye*, *Risâle-i Edebiyye*, *Bedâyi'*, *Esrarnâme*, *Hakikat-i İnsâniyye Tercümesi*, *Salât-ı Feyziyye Tercümesi*, *Tecelliyât-ı İlâhiyye Tercümesi*, *Vahdet-i Vücûd Tercümesi*, *Kitâbü'l-Ma'rife Tercümesi*, *Merâtibü'l-vücûd Tercümesi*, *Istılâhâtü's-sûfiyye Tercümesi* gibi değerli eserleri vardır.²⁷²

Müellife ait inceleyeceğimiz eser, *Tercüme-i maarif el-ğaybiye şerh el-ayniyet el-Cîliye*'dir.

3.44.1. Tercüme-i maârif el-ğaybiye şerh el-'ayniyet el-Cîliye

(ترجمة المعارف الغيبية شرح العينية للجيلية)

Atatürk Kitaplığı Osman Ergin koleksiyonunda sırtı yırtılmış ve siyah ciltli mecmuada bulunan *Tercüme-i maârif el-ğaybiye şerh el-ayniyet el-Cîliye* adlı eser toplamda 167 varaktan oluşmaktadır. Eser Osmanlı Türkçe' Rik'a hattıyla yazılı olan

eserde kırmızı ve siyah mürekkebin kullanıldığı görülmektedir. Eserin müstensih bilgisine ulaşamamıştır. İstinsah tarihi eserin başında M.1926 olarak verilmiştir. On altı satırdan müteşekkil varakların boyutları 170x110 mm.'dir.²⁷³

Baş (1^a):

²⁷⁰ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, C. I., s. 214-215.

²⁷¹ Mahir İz, *Yılların İzi*, 1990, İstanbul, s. 161.

²⁷² Nihat Azamat, “Abdülaziz Mecdi Efendi”, *DİA*, C. I, İstanbul 1988, s. 191-192.

²⁷³ *Tercüme-i maarif el-ğaybiye şerh el-ayniyet el-Cîliye*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 651., vr.1^a-167^b.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اودع البيان الالهي بديع المعاني الفاخرة و جعل من الكلم ما يقرب في ...

Son (167^b):

..

SONUÇ

Arapların İslamdan önce ve sonra olmak üzere iki bölümde edebî miraslarını kısaca ele aldık ve bu mirasın yadsınamaz bir zenginliğe sahip olduğunu gözlemledik. Özellikle İslâmın zuhuruyla her alanda olduğu gibi Edebiyat alanında da zenginlik ve çeşitliliğin arttığını, incelediğimiz yazma eserler ışığında görmüş olduk. Arap Edebiyatı, nazım ve nesir türlerini barındırmakla beraber her iki türde de belagat ve edebî sanatlarla tezyin edilmiştir. Bu tezyinin çalışmamızda daha çok nazım türlerine şahit olduk.

Arap Edebiyatının ihtişamına kayıtsız kalamayan Osmanlı müellifleri, Arap Edebiyatı alanında hem koruma adına hem de eserler ortaya koyma adına çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çerçevede çalışmamızda Osmanlı ulemasına ait yazma eserlerin tespiti yapıldı böylece Osmanlı Devletinin Arap Edebiyatından ne derece etkilendiği gerçeğini tespit etmiş olduk.

Yapılan 101 eser incelemesinde aynı olan bazı eserlerin farklı adlarla anıldığı tespit edilmiştir. Şerh-i kaşîde-i ‘aşkiye ve Şerh kaşîde Muhyi’-d-din İbn ‘Arabî eserleri farklı isimlerle kataloglandırılmışlarsa da aynı eserlerdir. Sunulan katalog ve okuduğumuz yazma eserler arasında çelişen bir husus ise Cemâleddin İshak Karamânî’ye ait verilen eserin hatalı olmasıdır. Kataloğa göre *Şerh-i kaşide-i muhrîka*, Cemâleddin İshak Karamânî’ye ait gösterilmiş fakat *Şerh-i kaşide-i muhrîka*, Cemâleddin İshak Karamânî’ye ait olan *Kaşîdetü’l-hâ’iyye*’nin şerhi olup Hânîzâde İbrâhîm’e aittir.

Temennimiz bu tezimizin yazma eserler alanındaki çalışmalara fayda sağlamasıdır.

KAYNAKÇA

- Abak, Bahattin; Tülüce, Süleyman: “Seyyid Ahmed b. Mustafa es-Sârûhânî el-Leâlî ve Şerhu’l-Emsile Adlı Eseri”, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)**, 2018, s. 141-154
- Alaaddin, Bekri: **Abdûlgani Nablusi Hayatı ve Fikirleri**, Çev. Veysel Uysal, 1995
- Altıkulaç, Tayyar: “Sehâvî Alemüddin”, **DİA**, C. XXXVI, İstanbul 2009
- Anay, Harun: “Devvânî”, **DİA**, C. XIX, İstanbul 1994
- Atayi, Nevizâde: **Zeyl-ü Şekayık li Atayi**, T.B.M.M Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, C. I
- Atsız, Nihal: **Kemalpaşa Oğlu’nun Eserleri**, Şarkiyat Mecmuası, 1972, say. 7
- Aynur, Hatice: “Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu”, **DİA**, C. XLI, İstanbul 2012
- Azamat, Nihat: “Abdülaziz Mecdi Efendi”, **DİA**, C. I, İstanbul 1988
- Azamat, Nihat: “Muhammed Nûrî’l-Arabî”, **DİA**, C. XXX, İstanbul 2005
- Bağdatlı İsmail Paşa: **Hediyetü’l- ‘Ârifîn Esmâü’l-Müellifîn ve Âsâru’l-Musannifîn**, nşr. Müessesetü’-tarihi’l-Arabî, C. I, 1951
- Bağdatlı İsmail Paşa: **Hediyetü’l- ‘Ârifîn Esmâü’l-Müellifîn ve Âsâru’l-Musannifîn**, nşr. Müessesetü’-tarihi’l-Arabî, C. II
- Benli, Ali: “Leâlî Ahmed Çelebi”, **DİA**, C. Ek-2., İstanbul 2016
- Brockelmann, Carl: “Emeviler Döneminde Şam ve Irak’ta Arap Edebiyatı”, Çev.: Selman Yeşil, **Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Say. 3, 2014, s. 249-252
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi: **Osmanlı Müellifleri**, haz. A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, Meral Yay., İstanbul 1975, C. I
- Bursevî, İsmâil Hakkı: **Rûhu’l-beyân**, İstanbul 1333, C. IV
- Cebecioğlu, Ethem: “Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin (560/1165-638/1240) Hayatı ve Eserleri”, **İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, C. IX, 2008, Say. 122

- 21, s. 17-25
- Ceylan, Semih: “Salâhî Efendi”, **DİA**, C.XXXVI, İstanbul 2009
- Çetin, Nihad M.: “Arap (Dil)”, **DİA**, C. III., İstanbul 1991
- Çetin, Nihad M.: **Eski Arap Şiiri**, İstanbul 1973
- Çevrimiçi: “el – Beykûniyye”, ” (Çevrimiçi), <http://mu haz.org/bibliyografya-5-beyazit-ii-koprusu-5.html?page=11>, Erişim Tarihi:20..07.2019
- Çevrimiçi: <https://dunyasozluk.com/cinan-ul-cinas.html/1087557>, Erişim Tarihi: 20.07.2019
- Çevrimiçi: “İBB Taksim Atatürk Kitaplığı” (Çevrimiçi) <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=1>, 21.07.2019
- Çınar, Mustafa: “Kaside Nazım Şeklinin Tarihi Gelişimi” **EKEV Akademi Dergisi**, Say. 27, 2006, s.2 04
- Dânişmend, İsmail Hâmi: **İzahlı İslâm Tarihi Kronolojisi**, İstanbul 1967, C. I
- Dayf, Şevkî: **Târîhu’l-edebi’l-‘arabî(el-‘Asru’l-câhilî)**, Kahire 1960, s. 93
- Demirayak, Kenan: **Arap Edebiyatı Tarihi-I (Câhiliye Dönemi)**, Kayseri 2014
- Demirayak, Kenan: **Arap Edebiyatı Tarihi-II (Sadru’l-İslâm Dönemi)**, Kayseri 2017
- Demirayak, Kenan: **Arap Edebiyatı Tarihi (Osmanlı Dönemi)**, Kayseri 2015
- Dobrisan, Nicola: “el-Elfâz zâtu’l-asli’l-‘arabîed-dahîlefi’l-luğati’r-Rûmâniyyebivâsitati’t-Turkiyye”, **MMLAK(Mecelletu mecma’i’l-luğati’l-‘arabiyyebi’l-Kâhire)**, Say. 29, Dımaşk 1972, s. 147-172
- ed-Dımaşkî, Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ Serkîs: **Mu‘cemü’l-maṭbû‘âti’l-‘Arabiyye ve’l-mu‘arrebe**, Kahire 1346/1928, C. I
- el-‘Askerî, Ebû Hilâl: **Kitâbü’s-Sına‘ateyn**, nşr. Muhammed el-Bicâvî-Ebu’l-Fazl İbrâ-him, Kâhire 1971

- el-‘Azm,
Usame: **el-Muctema’ fi’l-‘asri’l-Umevî**, Beyrut 1996
- el-Afgânî,
Sa’id: **Esvâku’l-‘Arabfi’l-câhiliyyeve’l-İslâm**, Dımaşk 1960
- el-Bağdâdî,
Yâkût
Abdillâh
Hamevî: **Mu‘cemü’l-büldân ve Mu‘cemü’l-üdebâ’**, tahk. İhsan Abbas, C. V, b. Beyrut 1993
- el-Berbîr,
Ahmed
b. ‘Abdillatîf: **eş- Şerhu’l-celî ‘alâbeyteyi’l-mevsılî**, nşr. Muhammed Ömer el-Berbîr, Beyrut 1884
- el-Kayrevânî,
İbn Reşîk: **el-‘Umde Fî Meḥâsini’ş-şî‘r ve Âdâbih ve Nakḍih**, nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd, Beyrut 1972, C. I
- Elmalî,
Hüseyn: **“Kaside”**, **DİA**, C. XXIV, İstanbul 2001
- Emin, Ahmed:
Er, Rahmi: **Fecru’l-İslâm**, Kahire 1945
“Ömer b. Ebû Rebîa”, **DİA**, C. XXXIV, İstanbul 2007
- Ergun,
Sadeddin
Nüzhet: **Türk Şairleri**, C. I.
- Eroğlu,
Muhammed: **“Şehâbüddîn Mahmûd Âlûsî”**, **DİA**, C.II, İstanbul 1989
- Erzurumî,
İbrâhim Hakkı: **Mârifetnâme**, Kahire 1839
- es-Safedî,
Selâhaddin
Halîl b. Aybeg: **Kitâbü’l-Vâfî bi’l- vefeyât**, nşr. H. Ritter, 1381, C. III
- es-Süyûtî,
Ebü’l-Fazl
Celâlüddîn: **Buğyetü’l-vu‘ât fî tabakâti’l-luğaviyyîn ve’n-nühât**, tahk. Muhammed Ebu’l-Fazl İbrahim, 1979, C. I.
- es-Süyûtî,
Ebü’l-Fazl
Celâlüddîn: **Buğyetü’l-vu‘ât fî tabakâti’l-luğaviyyîn ve’n-nühât**, tahk. Muhammed Ebu’l-Fazl İbrahim, 1979, C. II

- Es'ad, Mahmud: **İslam Tarihi**, Sad. ve nşr. Lütü Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul 1983
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed: **el-Bedrü't-tâli' bi-mehâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'**, C.II, Dâru'l-Ma'rife, s.130; C.I
- Eymen, Fuâd Seyyid: **Buhûsu'l-mu'temeri'd-devlî havle'l-'ilmve'l-ma'rife fi'l-'âlemi'l-Osmânî**, İrcica yay., 1999
- ez-Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn: **el-A'lâm**, Beyrut 1085, C. II
- ez-Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn: **el-A'lâm**, Beyrut 1085, C. IV
- ez-Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn: **el-A'lâm**, Beyrut 1085, C. V
- ez-Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn: **el-A'lâm**, Beyrut 1085, C. VI
- Günel, Fuat: "İsâmüddin Üsküdâr", **DİA**, C. Ek-2, İstanbul 2016
- Harb, Muhammed: "Ma'hedü'l- Mahtûtâtî'l-Arabiyye", **DİA**, C. XXXI, Ankara 2003
- Has, Şükrü Selim: "İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî", **DİA**, C. XV., İstanbul 1997
- Hikmet, Ali Asgar: **Biyografi: Câmi Hayatı ve Eserleri**, MEB Yay., İstanbul 1991
- Hitti, Philip: **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, çev. Salih Tuğ, C. I, İstanbul 1980
- İbn Hallikân: **Vefeyâtü'l-a'yân**, C. III, Beyrut 2002
- İbnü'l-İmad el-Hanbelî, Ebü'l-
- Şezerâtü'z-zeheb fi ahberi men zeheb**, Beyrut, C. V

Felâh
Abdülhay:

İnan, Yusuf Ziya: **20. Asırda Bir Vahdet-i Vücûd Öğretisi: Melâmet ve Tarîkatlar**, İstanbul 2000

İz, Mahir: **Yılların İzi**, 1990, İstanbul

Jandar, Yetkin İlker: “3.Devre Melamilîğinin Önde Gelen İsimleri”, (Çevrimiçi) <https://www.dunyabizim.com/hikmet/3-devre-melamiliginin-onde-gelen-isimleri-h12813.html>, 02.01.2019

Kara, Kerim: “Karabaş Veli”, **DİA**, C. XXIV, İstanbul 2001

Kara, Mustafa: “Ahmed el-Bedevî”, **DİA**, C.II, İstanbul 1989, s.48

Karaaslan, Nasuhi Ünal: “Ebû Nüvâs”, **DİA**, C. X, İstanbul 1994

Karlığa, H. Bekir: “Kādî Mîr Meybūdî”, C. XXIV, **DİA**, İstanbul 2001

Kaya, Mahmut: “Bûsîrî, Muhammed b. Saîd”, **DİA**, C.VI, İstanbul 1992

Kılıç, Mahmud Erol: “Muhyiddin İbnü'l-Arabî”, **DİA**, C. XX, İstanbul 1999

Kılıç, Muharrem: “Takıyyüddîn b. Abdilkâdir et-Temîmî”, **DİA**, C. XL, İstanbul 2011

Kutlu, Mustafa: “İbrahim Hakkı Erzurûmî”, **D.İ.A**, C.XXI, İstanbul 2000

Kutluer, İlhan: “İzzüddîn İbn. Gānim”, **DİA**, C. XIX, İstanbul 1999

Kutluer, İlhan: “Muhammed b. Eşref Semerkandî”, **DİA**, C. XXXVI, İstanbul 2009

Mermutlu, Mehmet Sait: “Mehmed Rif’at Efendi’nin Risâle-i Tâc-ı Kâdiriyye’si”, **Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, 2015, C. VII, say. 14, s. 301-302

Okumuş, Ömer: “Abdurrahmân Câmî”, C. VII, **DİA**, İstanbul 1993

Öngören, Reşat: “Cemâleddin İshak Karamânî”, **DİA**, C. XXIV, İstanbul 2001

Özcan, Tahsin: “Nukrekâr”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul 2007

- Özdoğan, M. Akif: “Arap Dili ve Edebiyatı Kaynaklarında Hz. Peygamberin Dil ve Edebiyattaki Yerine Bir Bakış”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, 2005, C. V, say. 4, s. 223-242
- Özel, Ahmet; Kallek, Cengiz: “Zekeriyyâ el-Ensârî”, **DİA**, C. XLIV, İstanbul 2013
- Özel, Ahmet: “Nablusî, Abdülgani b. İsmâîl”, **DİA**, C. XXXII., İstanbul 2006
- Özkan, Halit: “Süyûtî”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul 2010
- Özköse, Kadir: “Ahmed Zerrûk, Hayatı ve Tasavvufî Düşüncesi” **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XII, 2008, Say. 2, s. 147-149
- Özli, Muzaffer: “İslam’ın ilk Asrında Kur’an’ın ve Hadisin Arap Dili ve Edebiyatına Olan Tesiri”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1997, say. 2, s. 227-239
- Pala, İskender: **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989
- Sâlim, Seyyid ‘Abdulazîz: **Târîhu’l-‘arab fî ‘asri’l-câhiliyye**, Beyrut 1971
- Sönmez, Nesim: “Câhiliye Döneminde Hitabet”, **e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, C. 8, 2016, say. 2, s. 221-222
- Şimşek, Halil İbrahim: **Osmanlı’da Müceddidîlik: XII/XVIII. Yüzyıl**, Ankara 2004
- Şirinov, Agil: “Nasîrüddîn Tûsî”, **DİA**, C. XLI, İstanbul 2012
- Taşköprülüzâde Ahmet Efendi: **Eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye**, çev. Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul 2007
- Toprak, Mehmet Sait: “İnsan’ın Anlamı Üzerine Bir Araştırma: Abdülganî en-Nablusi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (DÜİFD)**, İzmir 2007, say. 26., s. 45-82
- Turan, Şerafettin: “Kemalpaşazâde”, **DİA**, C. XXV., İstanbul 2002
- Tülücü, Süleyman: “Muallakat”, **DİA**, C. XXX, İstanbul 2005, s. 310-312; “Câhiliye Kelimesinin Mânâ ve Menşei”, **İslâmî İlimler Fak. Dergisi**, say. 4
- Tülücü, “Eski Arap Yarımadasında Muhtelif Dinler ve Mensupları”, **Din**

- Süleyman: **Öğretimi Dergisi**, 1991, say. 26, s. 73-89
- Uludağ,
Süleyman: “İbnü’l-Fârız”, **DİA**, C. XXI, İstanbul 2000
- Uludağ,
Süleyman: “Bâharzî, Seyfeddin “, **DİA**, C. IV, İstanbul, 1991
- Uzun, Mustafa: “Nahîfî”, **DİA**, C. XXXII., İstanbul 2006
- Vassâf,
Hüseyin: **Sefîne-i Evliyâ**, haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz, İstanbul 2006, C. IV
- Yalar, Mehmet: “Arap Edebiyatı Bağlamında Edebiyat Kavramına Analitik Bir Bakış”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XIV., 2005, say. 2, s. 1-23
- Yavuz, Yusuf
Şevki: “Beydâvî”, **DİA**, C. VI, İstanbul 1992
- Yayla,
Mustafa: “Ebû Saîd Hâdimî”, **DİA**, C. XV, İstanbul 1997
- Yerinde,
Âdem: “Münşî”, **DİA**, C. XXXII., İstanbul 2006
- Yetik, Erhan: “İsmail Rusûhî Ankaravî”, **DİA**, C. III, İstanbul 1991
- Yıldız, Hakkı
Dursun: “Arap”, **DİA**, C. III, İstanbul 1991
- Yılmaz, Davud: **İnsan-ı Kâmil ve Sırları**, Atlas Matbaası yay., 2007
- Yiğit, İsmail: “Emeviler”, **DİA**, C. X, İstanbul 1995, s. 100-101
- Yurtsever,
Murat: “İsmâil Hakkı Bursevî”, **DİA**, C. XXIII, İstanbul 2001
- Zeydan, Corci: **el-‘Arab kablel’l-İslam**, nşr.Huseyn Mu’nis, Mısır

EK

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞINDA BULUNAN ARAP EDEBİYATIYLA İLGİLİ 6/12-13/19. YÜZYILLAR ARASINA AİT MÜELLİF-ESER TABLOSU

Tezimizin ana konusunu oluşturan müellif eser çalışmasını toplu bir şekilde görmemezi sağlayacak bir tablonun, müellif-eser tespitini özetleyeceğini düşündük ve aşağıdaki tabloyu sunduk. Tabloda Müelliflerin vefat tarih kronolojisine uyulmuş, Müelliflere ait eserler verilerek birden fazla nüshası olan eserler parantaz içinde belirtilmiştir.

Müellif Adı	Vefat Tarihi	Eser Adı
İBNÜ'L-FÂRİD	632/1235	1. Kaşîdetü'l-Hamriye
MUHYİDDİN İBNÜ'L- 'ARABÎ	638/1240	1. er-Risalet el-berkiye fi'l-kaşidet el- 'aşkıye 2. Hilyet el-ebdâl ve ma yaẓharu 'anhâ min el-maarif ve'l-aḥvâl 3. Sırr mektum tercüme ve şerhi 4. Şerḥ kaşide Muḥyi'd-din 'Arabi 5. Şerḥ kaşidet el-celculitiye (2 nüsha) 6. Anka mağrib fi marifet hatm el- evliya ve şems el-mağrib aslı ve

		tercümesi
ALİ B. MUHAMMED ES- SEHÂVÎ	643/1245	1. Kâşidet en- nuniye
SEYFEDDİN BÂHARZÎ	659/1261	1. Münşeat ila Şeyh Sa'deddin el- Hamevi
NASÎRÜDDİN TÛSÎ	672/1274	1. Şerh hikayet Salaman ve Absal
AHMED EL- BEDEVÎ	675/1276	1. Kaside
İZZEDDİN İBN GÂNİM	678/1280	1. Eş'ar min Kelam eş-Şeyh 'Abdu's-Selam
NASIRÜDDİN EL- BEYDÂVÎ	685/1286	1. Tesbiü'l-kâşideti'l -bürde

MUHAMMED B. SAÎD EL-BÛSÎRÎ	695/1296	1.el-Ğasidet el-burde (9 nüsha) 2.el-Ğasidet el-burde ve Tercümesi (2 nüsha) 3.Ğasidet el-muğarriye (4 nüsha) 4.el-Ğasidet el-muğarriye ve Tercümesi (2 nüsha) 5.el-Ğasidet el-burde Tercüme ve Şerhi 6.Ğasidetü'l-hemziye fi methi hayri'l-beriye (2 nüsha) 7.Žuhrü'l-me'ad fi mu'âriğa banet su'ad 8.Tahmis ğasidet el-burde
ŞEMSEDDİN MUĞAMMED B. EŞREF SEMERKANDÎ	702/1303	1.Şerh el-ğasidet el-‘ayniye
DÂVÛD-İ KAYSERÎ	751/1350	1.Şerh el-ğasidetel-ğamriye

CEMÂLÜDDÎN ABDULLAH NUKREKÂR	776/1375	1.Şerh asidet el-Büsti
MUHAMMED B. ABDURRAHMAN İBNU'L-İMAD	874/1470	1.asidetü'l-lamiye
ZERRUK AHMED B. AHMED	899/1493	1.Şerhü'l- asideti'd-Dimyatiye
ABDURRAHMAN CÂMÎ	898/1492	1.Şerh-i aside-i amriye-i Fariiye 2.Şerh-i aside-i ta'iyeye-i Fariiye
KÂDÎ MÎR MEYBÜDÎ	909/1503-1504	1. Fevatih 2. Şerh-i divan-ı Ali b. Ebi Talib
SÜYÛTÎ	911/1505	1.el-Erec fi'l-ferec

EBÛ ABDİLLÂH CELÂLÜDDÎN ED- DEVVÂNÎ	918/1502	1.Şerh el-kaşidet el-‘ayniye
EBÛ YAHYÂ ZEKERİYYÂ EL- ENSÂRÎ	926/1520	1.Edvâü’l-behce fi ibraz dekaik el- münferice
CEMÂLEDDİN İSHAK KARAMÂNÎ	933/1527	1.Kaside 2.Şerh-i kaşide-i muhrika
KEMALPAŞAZÂDE	940/1534	1.Risale fî tahkîki aķvalin ekşeru min en yuhsa ve eşheru min en yuhfa 2.Şerhü’l- kaşideti’l- ħamriye
İBRÂHÎM B. MUHAMMED HALEBÎ	956/1549	1.Menazil es-sairinden üç beytin şerhi

AHMED B. MUSTAFA ES- SARUHÂNÎ EL- LÂLÎ	971/1563	1.Şerh-i kaşide-i Bürde 2.Şerh-i kaşidet el-emali
MEHMED B. BEDREDDİN AKHİSARÎ	1001/1592	1.Cinan-ı Cinas
TAKİYÜDDİN B. ABDÜLKADİR TEMÎMÎ	1010/1601	1.Mecmu'a fi emşal el-'Arab
İSMÂİL RUSÛHÎ ANKARAVÎ	1041/1631	1.Hikem el-munderice fi şerh el- münferice 2. Şerh el-mimiye ve hamriye (3nüsha) 3.Maķasid el-'aliye fi şerh kaşidet et- ta'ıye (3 nüsha)
ÖMER B. MUHAMMED ED- DİMEŞKÎ	1080/1669	1.Manżūmet el-Beyķūni

BEYKUNÎ		
KARABAŞ VELÎ	1097/1686	1. Şerh-i kıaside-i ‘aşkıye 2.Şerh kıasideMuhyi’d-din İbn ‘Arabi
İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ	1137/1725	1.Şerh nazm es-sulûk (2 nüsha)
ABDÜLGANÎ B. İSMÂİL EN- NÂBLUSÎ	1143/1731	1.M’ârif el-ğaybiye şerh el- ‘ayniyet el-Cîliye 2.Münâcât 3.Lem’aat en-nûr el-muğiyye fî şerh el-ebyât es-sebat el-hamriyet el- Fariđiye
FAKÎRULLAH İSMÂİL TİLLOVÎ	1147 /1734	1. Kasideler 2. Şiirler
SÜLEYMAN B. ABDURRAHMAN NAHÎFÎ	1151/1738	1.Tahmis-i kıaside-i burde (2 nüsha)

EBÛ SAÎD HÂDİMÎ	1176/1762	1.Şerh el-kaşidet el-muḍariye
HÂKİM SEYYİD MUHAMMED EFENDÎ	1184/1770	1.Vefd el-intişâr fi medîh el-enşâr
İBRAHİM HAKKI ERZURUMÎ	1194/1780	1.Münacat ve diğ̃er şiirler 2.Sefînetu'n-Nûh ve hısn el-beden ve'r-rûh min vâridât el-futûh 3.Şiirler
ABDULLAH SELÂHADDİN (SALÂHÎ EFENDÎ)	1197/1783	1.Ḳaşide ŞâfiyeTemîme Kâfiye 2.Şerh-i ḳaşide-i ḥamriye 3.Taḥmis ḳaşidet el-bure` 4.Tercüme-i ḳaşide-i münferice 5.Taḥmis-i ḳaşide-i Hassan b. Sabit 6.Şerh-i divan-ı `Ali b. Ebî Talib 7. Şerh-i kıt'a-ı İmam Ali
MÜSTAKİMZÂDE SÜLEYMAN SÂDEDDİN	1202/1788	1.el-Hediyetü's-seferiye ve'l- ḥaḍariye fi şerhi'l-ḳaşidetî'r- râ`iyeti'l-muḍariye 2.Şerh-i münacat-ı Süheyli

İSÂMÜDDİN ÜSKÜDÂRÎ	1203/1789	1.Şerh muhtasar ‘ala kaşide et-ta’iye (2 nüsha) 2.Şerh kaşidet et-ta’iye (2 nüsha)
MEHMED RIFAT EFENDÎ	1269/1852	1.Tercüme-i şerh-i kaşide-i İbn Fâriḍ (2 nüsha)
ŞEHÂBEDDİN MAHMÛD ÂLÛSÎ	1270/1854	1.Neşvet el-Mudam fî’l-avd ila Medinat es-Selam
MUḤAMMED NÛR EL-‘ARABÎ	1305/1888	1.Şerh ebyât Hz. İmam Ali (2 nüsha)
AHMED SÂFÎ BEY	1342/1926	1. ‘İbnFariḍ ve Kaşide-i Ḥamriyesi 2.Nâd-ı ‘Ali ve Tercümesi

MAKSUD HULUSİ EFENDİ	1347/1929	1.Şerh-i kaside-i Ebu Medyen
ABDÜLAZİZ MECDİ TOLUN	1359/1941	1.Tercüme-i maarif el-gaybiye şerh el-ayniyet el-Ciliye